

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA ELEKTRONİK DEVLET
(E-DEVLET) UYGULAMALARI ve ULUSAL YARGI AĞI PROJESİ
(UYAP)**

**Mustafa Yücel ÖLMEZ
1030203059**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Mehmet AKTEL**

Isparta - 2016

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Tez Savunma Sınav Tutanağı 2

Öğrencinin Adı Soyadı	Mustafa Tücel Ökmez		
Anabilim Dalı	Kırsal Tesisat		
Tez Başlığı	Küreselleşme Bağlamında Elektronik Devlet (E-Devlet) Uygulamaları ve Ulusal Yargı Ağı Raporu		
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)			
Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 07.01.2016 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için; ☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU² ile aşağıdaki kararı almıştır. ☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez KABUL edilmiştir. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin REDDEDİLMESİ³ kararlaştırılmıştır.			
TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi		İmza
Danışman	Doç. Dr. Mehmet Akdel		
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Murat OKLU		
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Kürsat ÖZDAŞLI		
Jüri Üyesi			
Jüri Üyesi			

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (·) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrenci, yeni tez konusu belirler.

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİNMETNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Küreselleşme Bağlamında Elektronik Devlet (E-devlet) Uygulamaları ve Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)" adlı çalışmamın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Mustafa Yücel ÖLMEZ

20.01.2016

A large, stylized handwritten signature in black ink, overlapping the printed name and date.

ÖLMEZ, Mustafa Yücel, *Küreselleşme Bağlamında Elektronik Devlet (E-Devlet) Uygulamaları ve Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2016.

ÖZET

Küreselleşen dünyada kamu hizmetlerinin bundan etkilenmemesi mümkün değildir. Bu değişime koşut olarak adalet hizmetlerinin de şekil değiştirmeye başladığı ve neredeyse tüm adalet hizmetlerinin elektronik ortama taşınmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu husus bir yandan adalete erişimi kolaylaştırmakta iken, diğer yandan adalete olan güveni de pekiştirmektedir. Çünkü gelişen teknoloji insanlarda, öngörülebilir bir adalet anlayışını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla adalete kolay erişim vazgeçilmez diğer birçok ihtiyaç gibi elzem bir hale gelmiştir. İşte Ulusal Yargı Ağı Projesi de insanlara hızlı ve daha az masrafla adalete erişim imkânı sunmaktadır. Bilgi teknolojilerindeki değişimin en net yansıması diyebileceğimiz UYAP, artık ulusal düzeyde tartışılan bir sistem olmaktan çıkmış, uluslar arası öneme sahip bir sistem haline dönüşmüştür.

Çalışmanın sorunsalı, e-devlet ve e-adalet hakkında farkındalık yaratmak olduğu için, konuya ilişkin literatür taraması yapılarak konu olabildiğince ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır. İnceleme konusu alanın oldukça teknik olması nedeniyle, konunun ele alınışında çeşitli kısıtlarla karşılaşmıştır. Bu kapsamda hazırlanmış kuramsal bir çalışma olan bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Bu çalışmada ilk olarak, 80'li yıllardan itibaren adını sıkça duyduğumuz, neredeyse bütün bilimsel çalışmalarda varlığı ortaya konulmaya çalışılan küreselleşme kavramı çeşitli boyutları ile ele alınmış, küreselleşme ile bilgi toplumu arasında bağ kurulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, bilgi toplumundan elektronik devlete (e-devlet) geçiş ele alınmış, e-devlet hakkında temel bazı bilgiler verilerek, gerek dünya gerekse ülkemiz açısından e-devlet projelerine değinilmiştir. Böylece okuyucuda e-devlet hakkında genel bir kanı oluşturmak hedeflenmiştir. Üçüncü bölümde ise, ülkemizdeki e-devlet projelerinden en önemlisi diyebileceğimiz e-adalet yani Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) hakkında bilgi

verilerek, UYAP farkındalığı yaratılmaya ve birçok adalet hizmetine çeşitli kurumlardan alınabilecek e-devlet şifresi ile ulaşılabilceğı anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, Bilgi Toplumu, Elektronik Devlet, Ulusal Yargı Projesi, Doküman Yönetim Sistemi, Elektronik İmza.

ÖLMEZ, Mustafa Yücel, *In The Context Of Globalisation E-State Applications And National Judiciary Informatics Systems (NJIS)*, Master Thesis, Isparta, 2016.

ABSTRACT

It is hard to say that public services aren't affected of global world. Due to that factor, it has been seen that almost every judicial services have moved to electronic area. This development is bot making easier accessing to justice and supporting of reliance on justice. So, developing technology makes people more intelligent on foreseeable of justice. Therefore, easy access to to justice is necessity such as others. In this context, National Judiciary Informatics System (NJIC) presents an opportunity access to justice with fast and less cost. NJIC, the best outcome of informaiton technologies, has already converted to an international system rather than national one.

As the issue of this study is to create awareness with respect to e-government and e-justice, by doing an extensive literature review, the issue has been analyzed in detail. Since the issue at stake has quite technical dimensions, some constraints have been encountered. This theoretical thesis prepared within this scope consists of three chapters. In this study, firstly, the concept of globalisation which has been in focus particularly after eighties is researched taking into account several aspects thereof by connecting globalisation and information society. In the second chapter, the transition from information society to e-government by providing fundamental information is discussed and e-government projects have been analyzed with regard to both Turkey and country practices. Consequently, it is aimed to create a general framework about e-government for beneficiaries of this study. In the third chapter, by giving some information about e-justice (National Judiciary Informatics Systems) (NJIS), which can be considered the most important among e-government projects, it has been tried to create awareness about NJIS.

Keywords: Globalisation, Knowledge-Based Society, Electronic State, National Judiciary Informatics Systems, Document Management System, Electronic Signature.

ÖNSÖZ

Dünyadaki hızlı değişime kayıtsız kalmak hiçbir toplum için mümkün değildir. Bu değişim devletlerin idari yapılarında aşınmaya kadar gidebilmekte, dünyayı büyük bir ülke haline dönüştürmektedir. Bu değişimin adı küreselleşmedir. Küreselleşme sadece ekonomik etkileri olan bir oluşum olmayıp, ülkeleri en başta kültürel olarak etkileyen, sonrasında siyasal ve toplumsal olarak yönlendiren bir eğilim bütününden oluşmaktadır. Son dönemde özellikle kamu sektörü küreselleşmeden oldukça etkilenmiştir. Sunulan her bir hizmete dünyanın her yerinden ulaşım imkânı sağlanarak, ülkelerin vatandaşlarına sadece kendi topraklarında değil, neredeyse dünyanın her yerinden hizmet alabilme imkânı sunulmaktadır.

Kamu sektöründe yaşanan köklü değişim kamu kurumlarını da birbiri ile rekabet eder hale getirmiştir. Sunulan hizmetlerin kalitesindeki artışın yanı sıra, hizmetin daha etkin ve süratli sunumu vatandaşların hizmete katılımını da arttırmıştır. Özellikle e-devlet projelerinin önem kazanmasıyla yeni yeni birçok konu tartışılmaya başlanmıştır. Bunların en başında doğal olarak siber güvenlik gelmektedir. Sunulan hizmetlerin etkin ve hızlı olmasının yanında güvenli olması da gerekmektedir. Bu noktada en büyük katkıyı hiç kuşkusuz e-imza sunmaktadır. E-imzaya kazandırılan yasal statü, hizmetlerin daha güvenli yapılmasında büyük bir köşe taşı oluşturmaktadır.

Tez konusunun belirlenmesinden sonra, oldukça geniş bir literatür taraması yapılarak çalışmanın sorunsal bir bütün halinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Konunun geniş bir açıdan ele alınmasına değerli katkılarını sunarak yol gösteren danışmanım Doç. Dr. Mehmet AKTEL'e, tezin hazırlanmasında maddi ve manevi desteğini daima yanımda hissettiğim eşim Başak Yıldırım ÖLMEZ'e teşekkürü bir borç biliyorum.

20/01/2016

Mustafa Yücel ÖLMEZ

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	i
YEMİN METNİ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1
KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA ELEKTRONİK DEVLET (E-DEVLET) UYGULAMALARI VE ULUSAL YARGI AĞI PROJESİ (UYAP)	
1 KÜRESELLEŞME ve BİLGİ TOPLUMU.....	2
1.1 KÜRESELLEŞME.....	2
1.1.1 Küreselleşmenin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi.....	2
1.1.2 Küreselleşmenin Farklı Boyutları İle Birlikte Ele Alınması.....	6
1.1.2.1 Ekonomik Boyutu.....	6
1.1.2.2 Siyasi Boyutu.....	9
1.1.2.3 Kültürel Boyutu.....	10
1.1.2.4 Teknolojik Boyutu.....	11
1.1.3 Küreselleşme ve Ulus Devlet.....	12
1.1.4 Küreselleşme ve Kamu Yönetimi.....	13
1.2 BİLGİ TOPLUMU.....	15
1.2.1 Küreselleşmeden Bilgi Toplumuna Geçiş.....	15
1.2.2 Bilgi Toplumunun Ortaya Çıkışı.....	16
1.2.3 Bilgi Toplumunun Tanımı ve Özellikleri.....	18
1.2.4 Bilgi Teknolojilerinin Devlet Yönetiminde Kullanılması ve E- Devlet.....	20

2 ELEKTRONİK DEVLET ve ELEKTRONİK İMZA.....	22
2.1 ELEKTRONİK DEVLET (E-DEVLET)	22
2.1.1 E-Devletin Tarihsel Gelişimi	23
2.1.2 Geleneksel Devlet ile E-Devletin Karşılaştırılması	25
2.1.3 E-Devletin Tanımı.....	27
2.1.4 E-Devlet Uygulamalarına Geçiş Aşamaları	30
2.1.5 E-Devletin Amaçları ve Yararları	31
2.1.6 E-Devletin Temel Unsurları ve Unsurlar Arası Etkileşim	34
2.1.7 E-Devletin Özellikleri	36
2.1.8 E-Devletin Etkinliğini Belirleyen Etkenler.....	37
2.1.9 Dünyada E-Devlet Örnekleri.....	41
2.1.9.1 Amerika Birleşik Devletleri.....	41
2.1.9.2 Almanya.....	43
2.1.9.3 Fransa.....	43
2.1.9.4 İtalya.....	44
2.1.9.5 İspanya.....	44
2.1.9.6 İngiltere.....	45
2.1.9.7 Singapur.....	45
2.1.9.8 Portekiz.....	46
2.1.9.9 Finlandiya.....	47
2.1.9.10 İran.....	47
2.1.9.11 E-Avrupa 2005 Eylem Planı.....	47
2.1.9.12 E-Avrupa + Programı.....	48
2.1.10 Türkiye’de E-Devlet.....	49
2.1.10.1 Tarihsel Gelişim.....	49

2.1.10.1.1 Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı (TUENA).....	50
2.1.10.1.2 E- Dönüşüm Türkiye Projesi.....	50
2.1.10.1.3 Kısa Dönem Eylem Planı (KDEP).....	52
2.1.10.1.4 Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010).....	52
2.1.10.1.5 IX. Kalkınma Planı (2007-2013).....	53
2.1.10.2 Yasal Dayanak.....	54
2.1.10.3 Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları ve E-Devlet Kapısı.....	55
2.1.10.3.1 Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS).....	55
2.1.10.3.2 Vergi Daireleri Otomasyon Projesi (VEDOP).....	56
2.1.10.3.3 Diğer Projeler.....	57
2.1.10.3.4 E-Devlet Kapısı.....	60
2.2 ELEKTRONİK İMZA (E-İMZA).....	62
2.2.1 Türkiye’de E-İmzanın Tarihsel Gelişimi	63
2.2.2 E-İmzanın Tanımı	66
2.2.3 E-İmzanın Özellikleri.....	68
2.2.4 E-İmza ve Bilgi Güvenliği	69
2.2.5 Elektronik Sertifikaları Hizmet Sağlayıcıları (ESHS)	71
2.2.6 Elektronik Belge (E-Belge) Yönetimi.....	73
2.2.6.1 E-Devlette E-Belgenin Önemi.....	74
2.2.6.2 E-Belge Yönetiminde E-İmza.....	75
2.2.7 E-İmzanın Sağlayacağı Yararlar	75
2.2.8 Elektronik İmza Kullanımında Yetkilendirilen Kamu Kurumları ..	76
2.2.9 E-Devlet ve Bilgi Toplumu Kanun Tasarısı Taslağı.....	77
3 ULUSAL YARGI AĞI PROJESİ ve ELEKTRONİK İMZA UYGULAMASI.....	80
3.1 GENEL OLARAK ULUSAL YARGI AĞI PROJESİ	80

3.1.1	UYAP’ın Tarihçesi.....	82
3.1.2	UYAP’ın Aşamaları.....	84
3.1.3	UYAP’ın Amaçları.....	86
3.1.4	UYAP’ın Avantajları	87
3.1.5	UYAP’ın Diğer Sistemlerle Uyumlaştırılması	88
3.1.6	UYAP’ın Alt Yapısı.....	89
3.1.7	UYAP Eğitim Faaliyetleri.....	90
3.1.8	UYAP Portalları.....	91
3.1.9	UYAP Karar Destek (Uyarı) Sistemi.....	93
3.1.10	UYAP ve Elektronik Tebligat.....	93
3.1.11	UYAP Mevzuat Sistemi ve Bilgi Bankası	95
3.1.12	UYAP Kısa Mesaj (SMS) Bilgi Sistemi.....	95
3.2	UYAP’IN TAMAMLAYICISI OLARAK E-İMZA	96
3.2.1	UYAP Sistemi İçerisinde E-İmzanın Kullanımından Kaynaklanan Sorunlar.....	98
3.3	UYAP DOKÜMAN YÖNETİM SİSTEMİ.....	99
3.4	UYAP KELİME İŞLEMCİ.....	100
3.5	UYAP KAPSAMINDA SESLİ ve GÖRÜNTÜLÜ BİLİŞİM SİSTEMİ (SEGBİS).....	100
	SONUÇ ve ÖNERİLER.....	102
	KAYNAKÇA.....	106
	ÖZGEÇMİŞ.....	119

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
bkz.	Bakınız
BT	Bilgi Teknolojileri
BTK	Bilgi Teknolojileri Kurumu
c.	cilt
çev.	çeviren
DAGM	Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DYS	Doküman Yönetim Sistemi
E-BELGE	Elektronik Belge
EBYS	Elektronik Belge Yönetim Sistemi
ed.	editör
E-DEVLET	Elektronik Devlet
E-DTR	E-Dönüşüm Türkiye Projesi
E-İMZA	Elektronik İmza
ESHS	Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcısı
KAMU SM	Kamu Sertifikasyon Merkezi
KDEP	Kısa Dönem Eylem Planı
MEB-NET	Milli Eğitim Bakanlığı Bilgi Sistemi
MERNİS	Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
POL-NET	Emniyet Genel Müdürlüğü Bilgi Sistemi
s.	sayfa
S.	Sayı
SEGBİS	Ulusal Yargı Ağı Projesi Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi

SOYBİS	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Bilgi Sistemi
ss.	sayfa sayıları
TAKBİS	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bilgi Sistemi
TTAŞ	Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi
TUENA	Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UEKAE	Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü
ULAKBİM	Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
UYAP SMS	Ulusal Yargı Ağı Projesi Kısa Mesaj Bilgi Servisi
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Projesi
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı
VEDOP	Vergi Daireleri Otomasyon Projesi
YEREL-NET	Yerel Yönetimler İçin Eğitim Malzemesi Geliştirme Projesi

GİRİŞ

Değişim, biraz sihirli bir sözcük. Var olan eskinin artık yetersizliğini barındıran, bir o kadar da gelişmeyi takip etmeyi zorunlu kılan bir anlamı var. Dünya, her yeni güne yeni bilgiler, yeni buluşlar ile uyanmakta; bir yandan teknolojik açıdan ilerlerken, diğer yandan değişimin odak noktası olan insana yeni bir yol haritası çizmektedir. İster istemez meydana gelen değişim başta sosyo-ekonomik olmak üzere, insanlığı siyasal, kültürel ve teknolojik açıdan geri dönülmez bir yola yönlendirmektedir.

Önceden ülkelerin sınırları içerisinde olan rekabet, artık bütün dünya sathına yayılmıştır. Bu yarışta geri düşmemek adına birçok konu uluslar arası alanda ele alınmakta, kimi zaman ülkelere çeşitli görevler verilerek özellikle ekonomik alandaki gelişmişliğin bütün alanlarda sürdürülmesi hedeflenmektedir. Bunların başında da elektronik ortamda sunulan hizmetler gelmektedir. Küresel anlamda yaşanan değişim en başta e-ticaret alanında kendisini hissettirirken, devlet anlayışında yaşanan değişime koşut olarak da kamu hizmetlerinin şekil değiştirmesi gündeme gelmiştir. Başka bir ifade ile kamu sektörü de yaşanan teknolojik değişimden payına düşeni almakta, hizmetleri günün teknolojisine uygun olarak sunmak zorunda kalmaktadır.

Bu tez, küreselleşme ve bilgi toplumu eksenli olarak kamu sektöründe yaşanan dijital değişimi ve özelinde de ülkemiz açısından çok önemli bir proje olan Ulusal Yargı Ağı Projesi'nin tanıtılmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Kuramsal bir çalışma olarak sunulan bu tez çalışması, üç ana başlık üzerinde şekillendirilmeye çalışılmıştır. Birinci bölümde küreselleşme ve bilgi toplumu genel hatlarıyla ele alınarak, bilgi toplumundan e-devlete geçiş sürecine temel hazırlanmış, ikinci bölümde ise e-devletin ayrılmaz parçası olan e-imza ile birlikte ele alınması amaçlanmıştır. Son bölümde ise, ülkemizin en önemli projelerinden birisi olan Ulusal Yargı Ağı Projesi çeşitli yönleriyle tanıtılmaya çalışılmıştır.

KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA ELEKTRONİK DEVLET (E-DEVLET) UYGULAMALARI ve ULUSAL YARGI AĞI PROJESİ (UYAP)

1 KÜRESELLEŞME ve BİLGİ TOPLUMU

1.1 KÜRESELLEŞME

Köken olarak çok eskilere dayandığı ileri sürülebilir ise de aslında küreselleşme 1960'lı yıllardan itibaren ilgi alanımıza girmeye başlamıştır. 1980'li yıllarda ise adından sıkça söz ettirmeye başlamış ve halen etkilerini yoğun bir şekilde hissettirmektedir. Kavramsal olarak bütün tartışmalarda geçmesine rağmen üzerinde bütün kesimler tarafından anlam birliğine ulaşılmış tanımının bulunduğunu söylemek biraz güçtür. Buna rağmen küreselleşme kavramının çeşitli düşünürlerce yapılan tanımlarının varlığına şahit olmaktadır.

1.1.1 Küreselleşmenin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Sözlük anlamıyla, uygulamada, dünya genelinde bir şeyler yapma siyaseti ya da eylemi olarak tanımlanan küreselleşme, en genel anlamıyla, dünyanın tümünün bütünleşmesine yani global bir topluma ve global bir kültüre sahip olma durumuna gelmesidir. Bu çerçevede Giddens küreselleşmeyi, yerel olayların uzakta gerçekleşen olaylarla biçimlendirilmesi yoluyla, dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlamaktadır¹. Robertson ise, gelişmenin insanlık üzerindeki etkisine işaretlerle küreselleşmenin hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yaptığını söyler². Oran ise küreselleşmeyi, Batı'nın altyapısı ve üstyapısıyla tüm dünyaya yayılması ve bu yayılmanın Batı'nın ekonomik yapısının kabuk değiştirmesi esnasında gerçekleşmesi olarak tanımlamaktadır³.

“Küresel” kavramı ilk kez, Marshall McLuhan'nın, “Komünikasyonda Patlamalar (1960)” adlı kitabında, bu yeni süreç için “Global Köy” terimini

1 Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, Çev. Ersin Kuşdil, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1998, s.66.

2 Roland Robertson, *Küreselleşme*, (çev. Ümit Hüsrev Yolsal), İstanbul, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s.21.

3 Baskın Oran, *Küreselleşme ve Ulus Devlet*, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2001, s.56.

kullanmasıyla literatüre girmiş, 1980'lere doğru Harvard, Stanford, Colombia gibi prestijli Amerikan işletme okullarında kullanılmaya başlanmış olup, yine bu çevrelerden çıkmış bazı ekonomistler tarafından güncelleştirilmiştir. Ayrıca aynı yıllarda uluslararası ekonomik kuruluşların yayınlarında ve raporlarında kullanılmaya başlanmıştır⁴.

Küreselleşme, içinde değerlerin, düşüncelerin ve bilginin hem ayrıştığı, hem farklılaştığı, hem öznelleştiği hem de standartlaştığı bir dünyayı çağrıştıran oldukça geniş ve tartışmalı bir terim. Genel ifadelerle küreselleşme, bütünleşen ama aynı zamanda parçalan, evrenselle yerelliğin ironik bir şekilde birbirine geçtiği ve karıştığı bir dünya imgesi olarak karşımıza çıkıyor. Kısaca 20. yüzyılın insanı Karl Polanyi'nin ifadesiyle "büyük dönüşüm"e tanıklık ediyor⁵. P.G. Cerny'nin ifade ettiği üzere, Küreselleşme yeni bir dünya düzeninden çok yeni dünya düzensizliğinin, üst üste gelen ve rekabet halindeki otoritelerin, çok başlılıkların ve kimliklerin, prizmatik uzay ve inanç nosyonlarının oluşturduğu "yeni bir ortaçağ" işaretçisidir⁶. Başka bir şekilde tanımlamak gerekirse küreselleşme, dünyanın tek bir mekân olarak algılanabilecek düzeyde sıkışıp küçülmesidir⁷.

Küreselleşme olgu olarak çok eskilere dayanan bir kavram olarak kabul edilmiştir. Fakat bu konuda küreselleşmenin hangi dönemde kesin olarak başladığını söylemek biraz güçtür. Kimi bilim adamlarınca küreselleşmenin daha çok 1980'li yıllardan itibaren başlayan bir süreç olarak kabul edildiği görülse de bazı bilim adamları bu sürecin çok daha eskilere hatta Roma İmparatorluğu dönemine kadar uzandığını savunmaktadır⁸. Küreselleşme olgusunun daha çok ekonomik hayatı etkilediği şeklinde de yaygın bir inanış olduğu bütün çalışmalarda görülmektedir⁹.

Küreselleşme tek bir alana sirayet eden değil, aksine ekonomiden hukuka bütün alanları etkisi altına almayı başarabilen bir kavramdır. Çok yaygın olan bir düşünceye

4 Mürteza Hasanoğlu, "Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri", *Sayıştay Dergisi*, 2001, S.43, s.72.

5 Hüseyin Emre Bağçe, "Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi", *Amme İdaresi Dergisi*, 1999, S.32, s.9.

6 P. G. Cerny, "Globalization and Other Stories: The Search for a New Paradigm for International Realities", *International Journal*, S. 51, No:4, 1996, s.619.

7 Hasan Tutar, *Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi*, İstanbul, Hayat Yayıncılık, 2000, s.18.

8 İbrahim Ülger, *Küreselleşme*, İzmir, Etki Yayınları, 2000, s.11.

9 Ali Yaşar Sarıbay, *Modernite'nin İronisi Olarak Globalleşme*, İstanbul, Everest Yayınları, 2004, s. 41.

göre küreselleşme ile birlikte, ulusal anlamda ekonomileri ve devletleri birbirinden siyasi anlamda ayıran sınırların bir bir ortadan kalktığı kabul edilmektedir. Böylece ulusal ekonomilerin ve bu ekonomileri yöneten ulusal yapıların geçerliliğini kaybetmesi sonucu küresel anlamda bir ekonominin ortaya çıktığı ileri sürülmektedir¹⁰.

Küreselleşmenin etkisiyle yaşanan toplumsal değişim ve dönüşüm, ulus devleti tek başat aktör olarak dünyada oyun kurallarını belirleyen etken olmaktan çıkarmış, bölgeselleşme, bloklaşma ve yerelleşme eğilimleri, kamu yönetimi alanında yepyeni yönetim tarzlarının gelişimini sağlamıştır. Bu yönetim tarzları sayesinde gücünü yitiren ulus devletin birtakım yöntemler kullanılarak esnek ve etkin kılınması sağlanmaktadır. Her bir yönetim tarzının etkin devleti gerçekleştirmede bütüncül bir anlayışla dikkate alınması gerekmektedir¹¹. Küreselleşme, aslında yaşayan bir süreçtir. Küreselleşmenin belli bir tarihte başlayıp bittiğinin kestirilmesi güç olsa da tarihsel anlamda çok eski bir geçmişe sahip olduğu kabul edilmelidir. Hatta bazı düşünürlere¹² göre, Kristof Kolomb'un Amerika kıtasını keşfetmesi küreselleşmenin başlangıcıdır¹³. Tüm bu olgular da göstermektedir ki küreselleşmenin başlangıcı küreselleşmenin hangi açıdan ve hangi düşünce sistemine göre ele alınmasıyla bağlantılı olarak farklı şekillerde yorumlanmaktadır.

Devletler, bir yandan küreselleşmenin ağırlığını ciddi bir şekilde hissetmekteyken diğer yandan, korumacı ekonomi politikalarına son verme ve küresel piyasalara uyum sağlamaları açısından güçlü bir değişim baskısıyla karşı karşıyadırlar. Bu süreçte, meydana gelen karşılıklı bağımlılıklar ise devletlerin toplumsal ve ekonomik yaşamı dönüştürücü siyasal yeteneklerinin kısıtlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Yeni kurulan düzenin kuralları, diğer bir ifade ile, oyunun kuralları büyük ölçüde küresel ekonominin gerekliliklerine göre şekillenmekte, dolayısıyla küresel ölçekte ekonomik gelişmişlik farklılıkları, devletler ve toplumlar arasında kendine özgü bir ilişkinin doğuşuna ya da böyle bir ilişkinin daha da şiddetlenmesine sebep olmaktadır.

10 Paul Hirst, Grahame Thompson, *Küreselleşme Sorgulanıyor*, İstanbul, Dost Kitabevi, 1998, s.26.

11 Demokan Demirel, "Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: Etkin Devlet", *Sayıştay Dergisi*, 2006, S.60, s.106.

12 Örneğin Marx, Amerika'da altın ve gümüşün bulunması, yerli halkın kökünün kazınması, köleleştirilmesi ve madenlere gömülmesi gibi olayları kapitalist üretim çağının pembe renkli şafak işaretleri olarak tanımlamaktadır. Thomas Friedman'da küreselleşmenin, Amerika'nın keşfiyle başladığını ileri sürmektedir.

13 Servet Karabağ, *Mekânın Siyasallaşması*, Ankara, Gazi Kitabevi, 2006, s.152.

Küreselleşmenin etkisiyle, bir yandan devletler küçülmekte, diğer yandan ise bireyler toplumsal ve siyasal açıdan daha özerk bir hale gelmekte, dolayısıyla potansiyel olarak daha fazla ekonomik güdülerle hareket etmeye başlamaktadırlar.¹⁴ Dünyanın bir realite olarak kabul ettiği bazı süreçler ve sanayi ötesi topluma doğru meydana gelen dinamikler çerçevesinde yönetim olgusunun içeriğindeki değişimler de yadsınamamaktadır¹⁵. Her ne kadar ekonomik bir olgu olarak dar kapsamda sıkça ele alındığında tartışma bulunmayan küreselleşmenin, ekonomik unsurların yanında yönetim olgusunu da en az ekonomik değişim kadar etkilediği görülmektedir.

Sarıbay tarafından, ekolojik, kültürel, ekonomik, politik ve sivil toplum oluşumlarını birlikte fakat birbirine indirgenmeyecek şekilde oluşturan ulus ötesi bir süreç olarak tanımlanmakta olan küreselleşme¹⁶, Thompson tarafından beş evrede ortaya konulmaktadır. Kısaca bu evreler belirtilecek olursa:

1. Evre: Oluşum Evresi; Avrupa'da 15.yy'dan 18.yy ortalarına kadar sürmüştür. Bu evrede ulus topluluklarının yavaş yavaş ortaya çıkışıyla, ortaçağ sistemi çökmeye başlamıştır.

2. Evre: Başlangıç Evresi; 18. yy ortalarından 1870'lere kadar olan dönemdir. Türdeş üniter devlet düşüncesindeki değişimler gibi uluslar arası ve ulus ötesi düzenlemeler ile iletişime ilişkin yasal sözleşmelerin ve iletişimle uğraşan aktörlerin sayısında hızlı bir artış yaşanmaktadır.

3. Evre: Yükseliş Evresi; 1870'lerden 1920'lerin ortalarına kadar süren dönemdir. Bu dönemde, önceki dönemlerin ve mekânların giderek billurlaşan küreselleşme eğilimlerinin ulus toplumlara, bireylere, tek bir "uluslar arası toplum" anlayışına ve giderek tekleşen ama birleşik hale gelmeyen bir insanlık anlayışına yönelme durumu söz konusudur.

4. Evre: Hegemonya için Mücadele Evresi; 1920'lerin ortalarından 1960'ların sonlarına kadar olan dönemdir. Bu dönemde, yükseliş döneminin ortaya çıkardığı baskın küreselleşme sürecine ilişkin tartışmalar ve savaşlar vardır.

14 Murat Yıldırım, *e-Devlet ve Yurttaş Odaklı Kamu Yönetimi*, Ankara, Nobel Yayınları, 2011, s.57.

15 Mustafa Ökmen, Bekir Parlak, *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler İlkeler Yaklaşımlar ve Mevzuat*, Bursa, Alfa Aktüel Yayınları, 2010, s.357.

16 Sarıbay, a.g.e., s.19.

5. Evre: Belirginlik Evresi; 1960'lann sonunda başlayıp, 1990'larda kriz belirtileri gösteren dönemdir. Bu dönemde, küresel bilincin artması, materyalizm sonrası değerlerin vurgulanması, soğuk savaşın sona ermesi ve "haklar" sorununun görünür hale gelmesi gibi durumlar söz konusu olmaktadır¹⁷.

1.1.2 Küreselleşmenin Farklı Boyutları İle Birlikte Ele Alınması

Küreselleşmeyi çeşitli olgular ışığında tartışmak ve herkes tarafından kabul gören sonuçlarının olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Böylece küreselleşme literatürüyle dünyamıza giren birçok ifadenin anlamlı bir bütün sağlaması, küreselleşmenin çeşitli boyutlarıyla ele alınması ile mümkün olabilecektir. Diğer taraftan küreselleşme literatürü incelendiğinde de ekonomik açıdan küreselleşmenin daha çok ele alındığı, kapitalist bir gelişme sürecinin bir yansıması olduğunun her fırsatta dile getirildiği görülmekte olup, sürekli küreselleşmenin erdemlerinin anlatılması gibi bir durumla karşı karşıya gelinmektedir.

1.1.2.1 Ekonomik Boyutu

Küreselleşmenin ekonomik açıdan ele alınması aslında, küreselleşmenin yön verdiği diğer siyasal, kültürel ve teknolojik boyutları açısından da bir olduğu, diğer bir ifade ile merkezinde ekonomi olduğu kabul edilen küreselleşme olgusunun, diğer türevleri olarak siyasal hayata, kültürel yapıya ve teknolojik gelişmelere de yön verdiği görülmektedir.

Küreselleşme süreci muğlak bir süreçtir. Bunun temel nedeni, hem küreselleşmeye ilişkin farklı bakış açılarının bulunması hem de yenedünya düzeni, post modernizm, yerelleşme ve neo-liberalizm gibi yaklaşımların küreselleşmeyle birlikte tartışılmaya başlanmasıdır. Küreselleşme temelinde kapitalist değerlerin yer aldığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sürecin temelini Batı merkezli kapitalist yapılanmalar oluşturmaktadır. Modernizmin ön plana çıkardığı sosyo-politik ve

17 Dilek Ç. Yeşiltuna, "Kültürel Alanda Küresel – Yerel İlişkisi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 2006, c.4, S.2, s.482 vd.

ekonomik tek biçimli oluşumlar yerel kültürler üzerinde onları etkileyen, dönüştüren bir üst yapı konumundadır¹⁸.

Kimi zaman globalleşme, uluslararasılaşma ya da evrenselleşme şeklinde de ifade edilen küreselleşme kavramı, genel olarak ülkeler arasında özellikle de ekonomik ilişkilerde sınır ötesi faaliyetlerin artışı ifade etmektedir. Nitekim küreselleşme son yıllarda giderek ülkelerin ekonomik ilişkilerine de yön vermeye başlamıştır¹⁹. Alınan bütün ekonomik kararların yer ve yönü küreselleşmeye bağlı olarak şekillenmektedir.

Ekonomik küreselleşme, ülke ekonomilerinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini, dünyanın tek bir pazarda buluşmasını ifade etmektedir. Bir başka deyişle, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak ülkeler arasında mal, sermaye ve emek akışkanlığının artması sonucu ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması ve ülkelerin birbirlerine yaklaşması olarak da ifade edilebilir. Ekonomik küreselleşme sürecinde, mal ve hizmetler ile uluslararası sermaye hareketleriyle ilgili sınır ötesi işlemler çeşitlenmek suretiyle artmakta ve teknolojik gelişim dünya çapında gittikçe artan bir hızla yayılmaktadır²⁰. Bugün en saygın telefon markalarının çıkardığı cep telefonlarında olduğu gibi, neredeyse sınırsız denilebilecek yoğunluktaki teknolojik ürünün dünyanın tüm pazarlarında aynı anda satışa sunulması, küreselleşmenin ekonomik boyutunu gözler önüne sermesi açısından önemli bir örnektir.

Ekonomik anlamda küresel bütünleşmenin en önemli ayağını artan ekonomik ilişkiler oluşturmaktadır. Yaşanan ekonomik ilişkilerin nitelik ve nicelik açısından insanlık tarihinde yaşanmamış bir hali anlattığını ileri süren ve daha çok liberal eğilimli düşünürler, bütünleşen bir dünya ekonomisinin sonuçta siyasetten hukuka kadar birçok alanda kendi mantığını etkin kılacağını ileri sürerken, diğer bazı düşünürler ise, hiç de küreselleşmediğimizi ve bu durumun kayda değer eşi ve benzeri görülmemiş bir şey olmadığını ispatlamaya çalışmaktadırlar²¹. Fakat yaşanan olay ve olgular da göstermektedir ki, küreselleşen aslında gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ve geri kalmış

18 Hakan Evin, “Yeni Denen Eski Bir Oyun: Küreselleşme”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2012, c.3, S.1, s.64.

19 Meliha Ener, Esra Demircan, “Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı ve Türkiye”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2006, c.4, S.2, s.203.

20 Coşkun Can Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara, Hak İş Yayınları, 2002, s.2.

21 Mehmet Yunus Çelik, “Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012, c.2, S.32, s.68.

ekonomilere sadece pazar anlayışıyla bakılması yarışıdır. Aslında ortaya çıkan ekonomik anlamda bütünleşmekten ziyade, sömürülecek pazarların bütünleştirilmeye çalışılması gibi görünmektedir.

Küreselleşme sürecinde, kapitalizmin daha yaygın bir gelişim gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu süreç kendine özgü olmakla birlikte, hiçbir ülke tam manasıyla kendisine yeten bir ülke konumunda olamamakta, çatışmacı bir anlayıştan ziyade birlikte büyüme fikri ile de ekonomik anlamda gelişim desteklenmedir. Ekonomik anlamda küreselleşme, yeni icatların ortaya çıkmasını sağladığı gibi, piyasa araçlarının gelişimine de katkıda bulunmuştur. Üretimin küreselleşmesi ile ülke içinde üretilen mal ve hizmetlerin sunulduğu sınırların aşıldığı, doğrudan sermaye yatırımları ile çok uluslu şirketlerin giderek önem kazandığı görülmektedir. Finansal anlamda küreselleşme ise, uluslararası sermayeye hareket kabiliyeti kazandırmış, bu gelişmelerle ulus devletin denetim ve kontrol etkinliği kısıtlanmıştır²². Ekonomik küreselleşme, açık pazar ekonomisinin kapitalist bir örgütlenme mantığının sağladığı etkinliği ortaya çıkarırken, uluslararası ticaretin örgütlenme noktasında öne çıkan Batılı sermaye çevrelerinin zenginliğine de işaret etmektedir²³.

Üretim ve hizmetlerin uluslararası bir boyuta ulaşmasıyla artan sermaye hareketliliği, mali bütçe, finans politikası ve idaresi, yatırım düzenlemeleri, hükümet politikaları üzerinde uluslar arası sermayenin gücünün artmasını da sağlamaktadır²⁴. Küreselleşme ve ticaretin ise, işsizlik ve gelir eşitsizliğine yol açan etkin faktörlerden olduğu kabul edilmektedir²⁵. Küreselleşmenin ülkelerin ekonomileri üzerinde olumlu ya da olumsuz birçok etkisinin ve baskısının olduğu görülmektedir. Bu itibarla, dış ticaretin geliştirilmesine, çok uluslu şirketlerin çoğalarak uluslararası rekabet koşullarının iyileşmesine, uluslararası finansmanın serbestçe dolaşımının sağlanması gibi olumlu etkilerinin yanı sıra, ulus devletlerin ekonomik bağımlılıklarının artmasına,

22 Karabağ, a.g.e., s.175-176.

23 Mehmet Aktel, *Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi*, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2003, s.57.

24 Nahide Konak, "Ekonomik Küreselleşme ve Ulus Devlet: Kuramsal Yaklaşımlar", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, 2011, S.1, s.152.

25 Cem Saatçioğlu, Bekir Gövdere, "Küreselleşme, Teknoloji ve İşsizlik Arasındaki İlişkiye Eleştirel Bir Yaklaşım", *İktisat Dergisi*, 2001, S.416, s.43.

dış ticaret dengelerinin bozulmasına, para ve sermaye hareketlerinin aksamasına neden olmaktadır²⁶.

Küreselleşme sürecinin, neo-liberalizm tarafından uluslararası ekonomik sistemde esneklik ve rekabetin temel yön verici ilkesi konumunda olduğu ve devletin de ekonomiye müdahalesinin en aza indirildiği bir süreç olarak tanımlanmaya çalışılmaktadır. Uygulamada ise, durumun pratiğe uymadığı, ne teknoloji ne de işletmelerin küreselleşmeyi tek başlarına başlatabilme güçlerinin bulunmadığı, teorinin aksine küreselleşme sürecini de yine gelişmiş ülke devletleri, G7 ve onların yardımcı kuruluşları mahiyetindeki uluslararası finans kurumlarının başlatmış olduğu görülmektedir²⁷. Kısacası, temel yön vermede başat güç her zaman olduğu gibi gelişmiş ekonomilerdir.

1.1.2.2 Siyasi Boyutu

Küreselleşmenin etkilediği bir diğer boyut ise devletlerin siyasi yapılarıdır. Küreselleşme ile birlikte ulus devletlerin siyasi yapılarında da bir erozyon meydana gelmektedir. Uluslararası sermayenin yapısal gücünün, sermayenin bir devletten diğer bir devlete akışkanlığını sağlayan siyasal rejimlerde bir anlam ifade ettiği açıktır. Küreselleşmenin asıl formunun sadece bir devletten oluşan küresel bir devlet yapısı olmadığı, aksine birden çok devlet tarafından oluşturulan küresel bir sistemde anlam ifade ettiği tartışmasızdır²⁸. Doğal olarak sermayenin akışkanlığının önünde olan bütün devlet yapıları küreselleşme için olumsuz bir öğe olmakta ve bu yapıların esnek bir yapı haline dönüştürülmesi öncelik haline gelmektedir.

Küreselleşme, sadece bir dizi süreçten meydana gelmeyip, ayrıca bilinçli bir siyasi proje olarak da karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmeye yol açan faktörlerden ilki teknolojik gelişmeler ise, ikincisi gelişmiş ülkeler ve küresel yönetim kurumları tarafından yürütülen bilinçli eylemler ile küreselleşmenin getirilerinden yararlanmak

26Mevlüt Karabıçak, “Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Ortaya Çıkan Yönelim ve Tepkiler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2002, c.7, S.1, 121.

27Ergül Acar, “Küreselleşme ve Ulus Devletin Geleceği”, *Memleket Siyaset Yönetim*, 2008, c.3, S.8, s.128.

28 Konak, a.g.m., s.158.

isteyen ülkelerin küresel ekonomiye yön veren gelişmiş ülkelerin siyasi ve ekonomik yapısına uyum sağlama çabalarıdır²⁹.

Siyasal anlamda küreselleşme, bir yandan devlet, toplum ve birey arasındaki ilişki ve rollerin yeniden şekillenmesini gerektirirken, diğer taraftan ulus devlet karşısında uluslar üstü mekanizmalarla beraber, sivil topluma yönelik inisiyatif kullanımında demokratikleşme ekseninde bir artış sağlamaktadır³⁰. Küreselleşmede ulus devlet otoritesini kaybetmiş ve yetkisini uluslar üstü kuruluşlara devretmiştir. Bu açıdan bakıldığında siyasal küreselleşme, siyasal sınırların bir devlete belirli bir toprak üzerinde mutlak anlamda egemenlik sağlama gücünü yitirmesi, yönetim sistemlerinin karşılıklı etkileşiminin artması, demokrasi, sivil toplum örgütleri, insan hakları gibi dış müdahalelerin ve etkileşimin yoğunluk kazanması olarak görülebilecektir³¹. Siyasal küreselleşme ile, bir yandan ulus devlet anlayışının bir bütün olarak ortadan kaldırılması hedeflenirken, diğer yandan ulus devletlerin, gelişmiş devletlerin müdahale edebildiği yönetim tarzlarına geçirilmesi hedeflenmektedir.

1.1.2.3 Kültürel Boyutu

Kültürel alandaki küreselleşme hareketi, toplumların bir yandan sorunlarını, diğer yandan da çözümlerini ortak bir hale getirmektedir³². Çok kültürlülük, ulus devletler içerisinde bir kültür çeşitliliği oluşturan, ulaşım ve iletişim ağlarındaki hızlı gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sürecin sonunda kültürler arasındaki farklar azalmakta ve birçok konuda kültürler tarafından ortak sayılabilecek tepkiler ortaya çıkmaktadır. Kültürel küreselleşmenin olumsuz etkisi olarak, ekonomik rekabet açısından önde gelen gelişmiş ülkelerdeki değerlerin gelişmekte olan ya da az gelişmiş denilebilecek ülkelerin yerel kültürel yapısını aşındırmaya ve taklitçi bir kültür yozlaşması ortaya çıkarması gösterilebilir³³. Küreselleşme, bir yandan toplumları yeni küresel değerler ve kültürler ile tanıştırmak, diğer yandan da içeride bastırılmış olan alt kültürler üzerindeki ulusal kültür örtüsünü kaldırarak, ulus devlet tarafından

29 Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, “Globalleşme Sürecinde Çokuluslu Şirketler”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/aktan-makale.pdf>, (13.12.2013).

30 Demirel, a.g.m., s.60.

31 Çelik, a.g.m., s.68-69.

32 Aktel, a.g.e., s.60.

33 Seriya Sezen, *Türkiye’de Planlama*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1999, s.60.

oluşturulmuş olan ulusal kültürü aşındırarak bölge halkları üzerinde doğrudan etkili olmaktadır³⁴. Yani toplumları toplum yapan ve toplumların kendine özgü özelliklerinin küreselleşme ile tamamen ortadan kaldırılmaya başlandığı, sadece dayatılan kültürün olağan hale getirilmesi çabaları giderek artmaktadır.

Dünyada ortaya çıkan değişim rüzgârları toplumsal hayatın her alanında değer yargılarının, alışkanlıkların farklılaşmasına yol açmakta, tüketim alışkanlıkları, giyim, gelenek vb. birçok özellik birbirine benzemeye başlamaktadır. Her ne kadar yerel kültürler küresel kültürün etki alanına girmişse de, sosyo-kültürel küreselleşme demokrasi, insan hakları, çevrenin korunması gibi birçok konuda da ortak bir anlayışa ulaşmayı sağlamıştır³⁵.

“Küreselleşmenin zihinsel sınırları kaldırarak, her şeyi birbirine yaklaştırması, akışkanlığın ve devingenliğin bireysel ve toplumsal olandan küresel olana doğru evrilmesiyle küresel bir kültürün ya da post modern bir kültürün oluştuğu görülmektedir.”³⁶ Günümüzde hızlı toplumsal değişimlerin kültürler arasındaki oluşturduğu yoğun etki, küresel gücün Batı eksenli olması sebebiyle kültürel etkinin homojenleşme (benzeşme) yönünde ortaya çıktığı ya da küresel gücün Batı dışına kayması sonucunda göç, iletişim vb. olanakların artması sebebiyle kültürel etkinin heterojenleştiği (ayırışma) yönündeki tartışmaları da beraberinde getirmektedir³⁷.

1.1.2.4 Teknolojik Boyutu

Küreselleşmenin itici güçlerinden biri, belki de en önemlisi teknolojik gelişmelerdir. Bugün teknolojiadaki gelişmeler ekonomik alanda yeni olanakları da oluşturmakta, yaygınlaşan enformasyon teknolojileri küresel dönüşümü hızlandırmaktadır. Teknolojik gelişmelerle küreselleşme süreci sürekli olarak bir etkileşim içindedir. Küreselleşme sürecinde başarılı bir bütünleşmeyi doğru bir şekilde oluşturulmuş iletişim ve ulaşım ağları olmaksızın düşünmek olanaksızdır³⁸.

34 Evin, a.g.m., s.77.

35 Çelik, a.g.m., s.69.

36 Mehmet Emin Babacan vd., “Demokrasinin E-Dönüşümü”, http://ys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1427/file/m_eminbabacan.pdf, (24.11.2014).

37 Gönül İçli, “Küreselleşme ve Kültür”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2001, c.25, S.2, s.170.

38 Evin, a.g.m., s.73.

Başta internet olmak üzere, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ve yine aynı anlamda olmak üzere bilişim düzeyinde tüm dünya ülke sınırlarının ortadan kalkması olarak adlandırılabilir olan teknolojik küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde üretim sistemlerinin ve iş organizasyonlarının temeli olan teknolojilerde köklü bir değişim şeklinde kendini göstermektedir³⁹. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin tüm dünyada yaygın olarak kullanılması, doğal olarak toplumların küreselleşme rüzgârına kapılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bugün facebook ve twitter gibi sosyal ağların yarattığı küresel etkinin görmezden gelinmesine imkân yoktur. Ülkelerin, 1980’li yıllardan itibaren, bilgi ve iletişim teknolojileri temelli projelerle birbirlerine üstünlük kurmayı amaçladıkları düşünüldüğünde, küreselleşmenin teknolojik boyutunun e-devlet alanında da ne kadar etkili olduğu çok rahat görülebilecektir.

1.1.3 Küreselleşme ve Ulus Devlet

İçerisinde değerlerin ve düşüncelerin hem ayrıştığı hem de farklılaştığı bir dünyayı çağrıştıran bir terim olarak karşımıza çıkan küreselleşme, bir yandan bütünleşen bir yandan da parçalanan, evrensel yerelliğin ilginç bir şekilde birbiri içine geçtiği bir dünya simgesidir. Küreselleşme modelleri ulus devletlerin tek egemen güç olmasına son veren uluslararası örgütlerin bağımsız olarak ortaya çıkmasını öngörmektedirler⁴⁰. Böylece bir yandan ulus devletlerin kendileri hakkında karar almaları yerine egemenliğin yerelle paylaşıldığı bir yapı oluşturulurken, diğer yandan ulus devletlere bir ortak olarak da uluslararası yapılar eklenmektedir.

Küreselleşmenin devlete mutlak anlamda bağlılığı, geri dönülmez bir şekilde sona erdirmeye başladığı söylenebilmektedir. Bu aşamada birtakım kamu örgütlerinin ulus devletten kaynaklı yetkilerini, uluslar üstü konumdaki örgütlere devretmesiyle artık işlevsel hale geldiği, buradan hareketle de kamu yönetimlerinin kurallar ve örgütler bağlamında küçülmesi sonucunda ulus devletlerin etki alanlarının gittikçe daraldığı görülmektedir⁴¹.

39 Çelik, a.g.m., s. 67.

40 Bağcı, a.g.m., s.9.

41 Demirel, a.g.m., s.112.

Küreselleşme süreci, kendi çıkarlarını sağlamaya dönük bir hukuk düzeni oluşturma gayreti içerisinde. Bu sebeple de küreselleşmenin ekonomik, siyasal, teknolojik ve kültürel anlamda kendisine belirlediği yol haritasının, ulus devletin gücünü sağlayan ilke ve normları ortadan kaldırmaya ve zayıflatan bir yapıda dayatma olarak algılanmaktadır⁴². Dolayısıyla ülkelerin ulusal anlamda koymuş oldukları normlar küreselleşmenin etkisiyle birer birer yok olmaya başlamıştır.

Küreselleşme sürecinde ulus devletin yeniden yapılanmasına yönelik olarak konulan hedefler açısından değerlendirildiğinde⁴³, devlet yönetiminde bütünlükçü yapıların yerlerine parçalı yapıların oluşturulması, merkezi yapının giderek yerinden yönetimle zenginleşen bir şekilde küçültülmesi, merkezi yönetimin yerel üzerindeki gücünün giderek yerele devredilmesi, yerel yönetimlerin merkezi yönetimlerin denetimlerinden çıkarılması ve devletin ulusal varlıklarının özelleştirilmesi vb. hedefler ilk bakışta dikkati çekmektedir. Buradan da küreselleşme ve ulus devletler arasında süregelen çatışmanın uzun bir süre devam edemeyeceği, bir noktaya gelindiğinde ulus devletin tek söz sahibi olma hakkını zamanla kaybedeceği görülmektedir.

Ulus devletin sermayenin önünde bir engel olmaktan çıkarılması gerektiği ileri sürülerek, bunun sağlanabilmesi için ya ulus üstü kurumlara yetki devri yapılması ya da kamu hizmetleri ile ilgili yetki ve sorumluluğun merkezi yönetimden yerel yönetimlere ya da bağımsız yönetim örgütleri benzeri kuruluşlara devredilmesi yani yerelleşmeye gidilmesi gerektiği şart koşulmaktadır⁴⁴.

1.1.4 Küreselleşme ve Kamu Yönetimi

Küreselleşme ile birlikte gelen bölgeselleşme, yerelleşme eğilimlerinin yön verdiği hususlar, yönetim anlayışları ve yapılarında da önemli değişiklikleri meydana getirmektedir. Bu süreçte yöneten ve yönetilen arasında değişen ilişkiler yeniden tanımlanmakta; sorumluluk, katılım, saydamlık gibi ilkeler ön plana çıkarken, etkin ve

42 İbrahim Cılga, “Küreselleşme Sürecinde Devlet Sorunu ve Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması”,

<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/kuresellesmevekamu.doc>, (29.01.2014).

43 Cılga, a.g.m.

44 Sabrina Kayıkçı, “Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Paradigmasına Etkisi ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları”, *Mülkiye Dergisi*, 2007, c. 31, s.168.

verimli hizmet sunan birimler ve demokratik yönetim birimi olma gibi iki boyutu bulunan yerel yönetimler daha da önem kazanmaktadır⁴⁵.

Kamu yönetiminin çevresinde meydana gelen değişiklikler sebebiyle kamu denenen olgunun içi boşalmakta, özel sektör ile kamu sektörü arasında çok katı olarak belirlenen sınırların giderek yok olduğu gözlenmektedir. Yaşanan bu değişime paralel olarak kamu personel rejiminde de şekil değişiklikleri meydana gelmekte, daha esnek çalışma sistemlerinin kabul edilmeye başlandığı görülmektedir⁴⁶. Yönetime katılma, demokratik yönetim, yönetişim, yerelleşme, optimal hizmet sunumu gibi aslında işletme biliminin temelinde yer alan yönetim tekniklerinin kamu yönetiminin yapısal ve işlevsel süreçlerine dahil edebilme gayretleri sürekli canlılığını korumaktadır⁴⁷.

Egemenlik kavramının ulusüstü kurumlarla paylaşılması, ülkelerin parlamentolarının yetkilerini azaltırken, merkezi hükümetlerin de yönetsel anlamda güç kaybetmelerine yol açmaktadır⁴⁸. Dünya ölçeğinde IMF, Dünya Bankası gibi ulusüstü kuruluşlar, kamu yönetimlerinin küreselleşmesinde önemli birer etkiye sahiptir⁴⁹. Yakın biz zamanda dahi ulus devletin, yönetim açısından en önemli analiz birimi olarak kalmaya devam edeceği birçok incelemede dile getirilmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle devlet yönetiminin farklı birçok coğrafi alanda mekânsal olarak analiz edilmesi zorunluluk olacaktır⁵⁰.

Kamu yönetimleri açısından tek söz sahibi olan ulus devletler zamanla bu yetkilerinin bir kısmını istemeyerek dahi olsa ulusüstü kurumlara devretmek zorunda kalmaktadırlar. Özellikle uluslar arası kuruluşlara örneğin AB'ye üye olmak ve belli ekonomik ve siyasi hakları elde edebilmek için gerek siyasi gerekse yönetsel anlamda bazı yetkilerden vazgeçilmesi gerekmektedir. Tüm bu olgular da göstermektedir ki, kamu yönetimleri her yönden ulusüstü kuruluşların kuşatması altındadır.

45 Mustafa Ökmen, Serhat Baştan, Abdullah Yılmaz, *Kamu Yönetimi*, Ankara, ed. Abdullah Yılmaz, Mustafa Ökmen, Gazi Kitabevi, 2004, s.23.

46 Demirel, a.g.m., s.112.

47 Abdullah Yılmaz, "AB'ye Uyum Sürecinde Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümü Üzerine Notlar", *DPU Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007, S.17, s.221.

48 Murat Okçu, Mehmet Aktel, Uysal Kerman, "İki Süreci Anlamak: Kamu Yönetiminde Küreselleşme ve Avrupahlaşma", *Küresel Esintiler ve Yerel Etkiler Sarmalında Türk Kamu Yönetimi*, Ankara, ed. Abdullah Yılmaz, Yavuz Bozkurt, Gazi Kitabevi, 2007, s.43.

49 M. Akif Özer, "Küreselleşme Kıskaçında Yönetim",
<http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale232.pdf>, 20.01.2016.

50 Okçu, Aktel, Kerman, a.g.m., s.49.

Netice itibariyle, küreselleşme kendi yararlarını gözettiği için bütün sosyal, ekonomik ve hukuk sisteminin de kendi eğilimine göre belirlenmesini istemektedir. Bunun için de ulus devletin dolayısıyla kamu yönetimlerinin gücünün kırılması ve ulus devletin zayıfladığı bir sürecin getirilmesi gerekmektedir. Burada ise gelişmiş ve küreselleşmenin merkezinde bulunan ülke ve kurumların lehine düzenlemeler yapılmaya çalışılarak, ulus devletin egemenlik alanındaki tüm hakkı elinden alınmaya çalışılmaktadır. Doğal olarak bunların yapılabilmesi içinde kamu yönetimlerinin küresel güçlerin istediği şekilde yapısal reformlara tabi tutulması öncelikli bir amaç olarak karşımıza çıkmaktadır⁵¹.

1.2 BİLGİ TOPLUMU

Her geçen gün önem kazanan bilgi, teknolojinin gelişmesi ve küresel etkilerle birlikte toplumların yeni bir yapıya bürünmesine, kısaca bilgi toplumuna ulaşmaya öncülük etmektedir.

1.2.1 Küreselleşmeden Bilgi Toplumuna Geçiş

Küreselleşme olgusunun varlığını gittikçe daha fazla hissettirmesine rağmen, iletişim çağı, küresel köy, sanayi sonrası toplum gibi birçok kavramın 1900'lü yıllardan daha önce ortaya atıldığı görülmektedir. Üzerinde çeşitli tanımlamalar yapılabilmesine rağmen, küreselleşmenin gerçekte farklı açılardan ele alınmaya ve yorumlanmaya çalışıldığı ortadadır. Bugün küreselleşme, tüm dünyada belirleyici unsur olarak varlığını devam ettirmektedir.

Küreselleşmenin bu denli yaygınlaşmasında, ilk olarak, siyasal yaşamın sınırlarının açıkça belirlendiği topraklarda egemen birimlerin yönettiği ve uluslararası düzeyde hareket yeteneğine sahip olduğu ölçüde büyük devletlerin küresel bir özellik taşıdıkları; ikinci olarak, kapitalizmin ekonomik düzene yönelik kökten küreselleşmeci bir yapıda olması; üçüncü ve son olarak ise bilgi akışının süreklilik oluşturacak şekilde

51 Cılga, a.g.m.

hızla yayılmasını kolaylaştıran küresel bir toplumun ortaya çıkarılması projesine olan güvenin çok etkili olduğu söylenebilmektedir⁵².

1980’li yıllardan sonra yaşanan gelişmelerin ve uygulanan politikaların karakteristiğindeki küresel bazda değişim ve dönüşümler, mevcut sürecin de temelde yorumlanmasına yeni imkânlar sağlamıştır. Küreselleşme, birçok alanda değişim ve dönüşümün ortaya çıkmasına aracılık etmiş, temel dönüşümünü öncelikle üretim ilişkilerinde ve bilgi toplumunda ortaya çıkarmıştır⁵³. Nitekim gelişen ve değişen teknolojik altyapılar, doğal olarak beraberinde bilgi toplumunun oluşumunu tetiklemiştir.

Uçkan’a göre, teknolojinin günümüzde küresel anlamda etkileşimi hızlandırdığı; bilgisayar temelli iletişimin küresel ilişkiler ağında güçlü bir bağlantı kurduğu; bilgi depolama ve yayma yeteneğinin küresel sistemde yaygın etkiler meydana getirdiği görülmektedir. Tek tek bireylerden başlayarak bütün dünyayı değişime yönlendiren en önemli konunun ise tarihin seyrine yön veren küreselleşme olduğu kuşkusuzdur⁵⁴.

Bugün görülmektedir ki, küreselleşme ile birlikte bilgi giderek daha da önemli bir hal almaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde baş döndürücü gelişim bilginin küresel anlamda bir rekabet unsuru konumuna geldiği ve kamu yönetimlerinde teknolojik yenilik ve değişimleri teşvik eder bir duruma getirdiği görülmektedir⁵⁵. Artık ekonomik açıdan bile rekabetin bilgiye dayandığını söylememiz yanlış olmayacaktır.

1.2.2 Bilgi Toplumunun Ortaya Çıkışı

İnsanlık tarihi incelendiğinde, insanlığın birbirinden farklı üç evreden geçtiği gözlemlenmektedir. İlk insanlar önce doğa ve avlanmaya dayalı ilkel toplum evresi diyebileceğimiz tarım toplumu olarak yaşamışlar; sonrasında buhar gücünün kullanılmaya başlanması ile birlikte makineleşmenin ön plana çıktığı sanayi devrimine

52 Özgür Uçkan, *E-devlet, E-demokrasi ve Türkiye*, Literatür Yayıncılık, 2003, s.33-34.

53 Mehmet Dikkaya, Deniz Özyakışır, “Küreselleşme ve Bilgi Toplumu: Eğitimin Küreselleşmesi ve Neo-Liberal Politikaların Etkileri”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2006, c.3, S.9, s.152.

54M. Akif Çukurçayır, Esra Çelebi, “Bilgi Toplumu ve E-Devletleşme Sürecinde Türkiye”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009, c.5, S.9, s.62-63.

55 Demokaan Demirel, “Yönetişimde Yeni Bir Boyut: E-Yönetişim”, *Türk İdare Dergisi*, 2010, S.466, s.65.

geçmişlerdir. Sanayi ve endüstri toplumu evresinden sonra ise, bilginin bir kaynak olarak daha etkili olduğu bir dönem olan bilgi toplumu ortaya çıkmıştır⁵⁶.

Bilgi toplumu, 1950 ve 1960'lı yıllarda ABD, Japonya ve Batı Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ekonomiye sahip ülkelerde teknolojinin artan bir şekilde kullanılmaya başlanmasıyla ortaya çıkan bir toplumsal aşamadır. Bu aşamanın dikkat çeken en önemli özelliği ise, bilgi ve bilgi teknolojilerinin tarım, sanayi, hizmetler sektörlerinin yanı sıra eğitim, sağlık, iletişim gibi daha birçok alanda kullanılabilir olmasıdır. Bu sebeple de, bilgi toplumundaki gelişmeler kısa süre içerisinde üretimi ve verimliliği arttırmakta, yeni teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeleri de teşvik etmektedir⁵⁷.

Antik çağdan günümüze kadar bilgi yaklaşımlarının bilgi toplumu kavramıyla farklı bir boyut kazandığı görülmektedir. Önceleri bilginin varlığı ve kaynağı araştırılmaktayken, gelişen teknolojilerle birlikte ortaya çıkan yeni toplum yapısı, bilgiye en hızlı şekilde ulaşmanın yollarını araştırmaya koyulmuştur. Bilgi gelişen bilişim ve iletişim teknolojileri ile hem daha fazla artma eğiliminde hem de daha erişilebilir bir hâle gelmektedir⁵⁸.

Bilgi toplumunun oluşumunda, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sürekli olarak gelişmesi, mal ve hizmet üretimleri dâhil tüm kontrol mekanizmasının bilgisayar sistemleri ile birlikte yapılması, bilgisayar teknolojisinin sürekli olarak gelişmesi ve teknolojik yenilenme sürecinin süreklilik arz etmesi, teknolojinin küreselleşmesi sonucu ülke sınırlarının ortadan kalkması ve bütün işletmeler yönünden rekabet gücünün giderek daha fazla önem kazanması önemli bir yer tutmaktadır⁵⁹. Kısacası, ülkelerin küreselleşmeyi en derinden hissetmesinin sağlanması, bilginin sahibinin kim olduğuyla yakından ilgilidir. Çünkü küresel anlamda rekabet büyük önem kazanmaktadır. Bilgi kimin elinde ise rekabet gücü doğru orantılı olarak daha fazla olmaktadır.

56 Kadri Pamukoğlu, Mustafa Ocak, "Bilişim Teknolojilerinin Devletin Etkinliğindeki Rolü ve İnternet Üzerinden Satış Uygulaması", *Harita Dergisi*, 2007, S.137, s.55.

57 C. Can Aktan, "Bilgi Toplumunun Doğuşu ve Gelişimi", <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/bilgi-toplumu/bilgi-toplum-dogusu.htm>, (10.02.2014).

58 Deniz Çalık , Özge Pelin Çınar, (Çevrimiçi), "Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu ve İnternet",

http://inet-tr.org.tr/inetconf14/kitap/calik_cinar_inet09.pdf, (10.02.2014).

59 Seher Uçkun, Gazi Uçkun, Hasan Latif, "Bilgi Toplumu ve Türkiye", *Kocaeli Üniversitesi I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, 2002, s.249.

Bilgi toplumunda en önemli girdiler olarak sayılabilecek olan insan faktörü ve bilginin niteliğinde değişim yaşanmaktadır. Bilgi, hem kişisel hem de kilit ekonomik bir kaynak konumundadır. Günümüzde, bilgi toplumunda ise bilgi anlamlı tek kaynaktır. Geleneksel üretim faktörleri olan, emek ve sermaye ortadan kalkmamakta ancak, geri plana düşmektedir. Söz konusu üretim faktörleri bilgi sayesinde elde edilebilir kaynaklardır. Burada bilginin niteliği de önemlidir. İşe yarayan bilgi, sosyal ve ekonomik açıdan önemli olan ve insanları sonuca götürebilecek nitelikteki bilgidir. Bilginin oluşumuna katkı sunacak ve aynı zamanda bilgiyi kullanacak olan ise insandır. Yani bilgi toplumunda diğer girdilerin yanı sıra önemli olan diğer bir girdi insan faktörü olmaktadır. Dolayısıyla düşünsel anlamda emeğin gelişimi, insana yapılacak yatırımlarla ön plana çıkmaktadır⁶⁰.

1.2.3 Bilgi Toplumunun Tanımı ve Özellikleri

Bilgi kavramı, latince “informato” kökünden gelmekte olup, biçimlendirme ve haber verme anlamlarında kullanılmaktadır. Bilgi, genel olarak, düşünerek ve akıl yürüterek düşünsel şey ya da ürün olarak da tanımlanmaktadır. Ögüt'e göre bilgi, belirli bir süreçten geçmek suretiyle işlenmiş, sahibi için belli bir anlam ifade eden, idari olarak karar almada hayati öneme sahip olan veridir⁶¹.

Kutlu'nun da aktardığı üzere, bilgi toplumunun teorik anlamda altyapısının Daniel Bell'e ait olduğunu söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Bell, 1973 tarihinde yayımladığı “The Coming of Industrial Society: A Venture in Social Forecasting” adlı eserinde sanayi sonrası toplum adını verdiği toplum yapısını ortaya atmıştır. Bell bu eserinde, sanayi sonrası toplumu, dinamizmini bilgiden alan ve toplumun ihtiyaç duyduğu niteliklerle donatılmış insanlardan oluşan bir toplum olarak adlandırmaktadır⁶². Bilgi toplumu kavramı, 1980'li yıllarda bilgisayarın hayatımıza girmesi ve teknolojinin her geçen gün gelişmesiyle birlikte, çok yoğun bir şekilde tartışılmaya ve kullanılmaya başlanılmıştır.

60 Aktan, a.g.m.

61 Adem Ögüt, *Bilgi Çağında Yönetim*, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2003, s.9.

62 Erol Kutlu, *Bilgi Toplumunda Kalkınma Stratejileri*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2000, s.13.

Japon Yoneji Masuda'da 1981 yılında yayımladığı çalışmalarıyla bilgi toplumu tartışmalarına katılmış ve bilgi toplumunu, bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi için yatırım yapan ve birçok özelliği ile sanayi toplumundan ayrılan bir toplum olarak tanımlamıştır⁶³. Bilgi toplumu, toplumsal ilişkiler içinde bilginin belirleyici bir konuma ulaştığını anlatmak amacıyla tarihsel bir süreci tanımlamak üzere kullanılmaktadır. Bilgi toplumu olarak adlandırılan döneme özgü olan husus, üretimin en temel girdisinin doğrudan bilimin kendisinin oluşturmasının yanı sıra, toplumsal ve kültürel süreçlerin de vazgeçilmez bir biçimde yeni teknolojiler ve bilgiye bağımlı oluşudur⁶⁴.

Uçkun'un da aktardığı üzere, Kesici'ye göre bilgi toplumu, bütün bilgileri üreten, hazır olan bilgilere erişimi sağlayan, bu bilgilerin kolaylıkla yayabilen ve yayabildiği kadar da kullanabilen bir toplumdur⁶⁵. Kısaca bilgi toplumu, her şeyden önce bilgiye önem veren, bu bilgiyi kullanmasını bilen, aynı zamanda bilgi üreterek bu bilgiyi de kullanabilen toplumdur⁶⁶. Bilgi toplumunda bilginin üretimi ön plana çıkmıştır. Sanayi toplumunda olduğu gibi nesne üretimi değil doğrudan bilgi üretilmekte olup, bu yeni yaşam tarzında nesne üretimi geri plana itilmektedir⁶⁷.

“Bilgi toplumu; yeni temel teknolojilerin gelişimiyle bilgi sektörünün, bilgi üretiminin, bilgi sermayesinin ve nitelikli insan faktörünün önem kazandığı, eğitimin sürekliliğinin ön plana çıktığı, iletişim teknolojileri, bilgi otoyolları, elektronik ticaret gibi yeni gelişmeler ile toplumu ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal açıdan sanayi toplumunun ötesine taşıyan bir gelişme aşaması olarak tanımlanabilir.”⁶⁸

Bilgi toplumu üzerine düşünen çeşitli bilim adamları tarafından bilgi toplumunun çeşitli özelliklere sahip olduğu ileri sürülmektedir. Genel olarak kabul görmüş özellikleri kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ekonomik yapıda dönüşüme sebep olması; Bilgi toplumlarında mal üretiminden ziyade hizmet üretimleri ön plana çıkmaktadır. Hizmet sektörü bütün

63 Kutlu, a.g.m., s.15.

64 Fahriye Gözgülü, Halil Mutioğlu, “Toplumun Değişen Yüzü: Bilgi Toplumu ve Bilişim Kültürü”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 2012, c.1, S.1, s.469.

65 Uçkun, Uçkun, Latif, a.g.m., s.251.

66 Pamukoğlu, Ocak, a.g.m., s.55.

67 İsmail Doğan, *Sosyoloji*, Ankara, Sistem Yayıncılık, 1998, s.308.

68 Aktan, a.g.m.

ekonomilerde mevcut iken, bilgi toplumunda özellikle sanayi toplumundan daha farklı olarak daha büyük öneme sahip bir konuma gelmektedir.⁶⁹

- Bilginin giderek daha fazla önem kazanması⁷⁰; Bilgi toplumunda sanayi toplumundan farklı olarak örgütlenmenin makine ve insanlardan ziyade bilgi etrafında gerçekleştiği görülmektedir.
- Bilişim teknolojilerinin önem kazanması⁷¹; Bilgi toplumunun gelişme dinamiği bilgisayar teknolojisiyle daha da güçlenmektedir.
- Yeni sınıfların önem kazanmaya başlaması⁷²; Bilgi toplumu ile birlikte bilim alanında çalışan bilim adamları, teknisyenler, mühendisler vb. meslek gruplarının gün geçtikçe sayıları artarken, önem kazandıkları da görülmektedir.
- Bilginin sürekli olarak artmasının çeşitli değerlendirmeleri zorunlu kılması⁷³; Bilgi toplumunda bilgi inanılmaz bir hızla artış göstermektedir. Bu durum bilginin daha seçiciliğini ön plana çıkartırken, iş dünyasında bilgi çalışmalarının giderek artmasına imkân tanıdığı görülmektedir.
- Bilgi toplumu, katılımcı demokrasiyi benimsemiştir ve bilgi toplumunda siyasi rejim bilgi demokrasisidir.⁷⁴

1.2.4 Bilgi Teknolojilerinin Devlet Yönetiminde Kullanılması ve E-Devlet

Bilgi teknolojilerinin hızlı bir şekilde değişim yaşaması ve küreselleşmenin de güçlü etkileri ile birlikte sanayi devrimi paradigmalarında da önemli bir değişim meydana gelmiştir. Bilgi teknolojilerinin gelişimi devlet kurumları tarafından sunulan kamusal hizmetleri de etkilemektedir. Devletlerin bütün hizmetleri internet ortamında sunmaya başlamaları, bilgi teknolojileri sayesinde e-devletin toplumda daha hızlı bir şekilde kabul görmesini sağlamaktadır.

69 Durmuş Acar, Osman Tuğay, “Bilgi Toplumu Sürecinde İşletme Yöneticilerinin Üniversite – Sanayi İşbirliğine Bakış Açılarının Analizi: Burdur Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2006, S.4, s.5.

70 Gülcan Numanoğlu, “Bilgi Toplumu – Eğitim – Yeni kimlikler – 1”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1999, c.32, S.1, s.334.

71 Gözgül, Mutioğlu, a.g.m. s.470.

72 Acar, Tuğay, a.g.m., s.5.

73 Numanoğlu, a.g.m., s.335.

74 Cihan Dura, *Bilgi Toplumu*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, s.45.

“Bilgi toplumu, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla derin toplumsal hiyerarşiyi azaltmaları, güçlü bir etkileşim kültürü yaratmaları için yurttaşlara ve onların kuruluşlarına olanaklar sağlamaktadır. Bu bakımdan bilgi toplumunun devleti ise bilgiye ve yurttaşlarıyla etkileşime değer veren, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yoğun bir biçimde yararlanan bir devlet olması gerekir ki bu çerçevede e-devlet tanımından farksızdır.”⁷⁵ Bilgi teknolojilerinin, örgüt ve yönetim alanına hızlı bir şekilde nüfuz etmesi, gerek kamu yönetiminde gerek özel yönetimde yeni yönetim modellerinin ve kavramlarının ortaya atılmasını da sağlamıştır. Kamu örgütlerinin bilgi teknolojileri odaklı yönetilmesi e-devlet kavramının daha da önem kazanmasını sağlamıştır.

Bilginin maksimum düzeyde paylaşılmasına imkân tanıyan bilgi teknolojileri, hem etkinliğin hem de demokratik denetim ve katılım imkânlarının artırılması amacıyla idari süreçlere uyumu sonucunda, bilginin egemen olduğu bir kamu yönetimi modelini ortaya çıkarmaktadır⁷⁶. Bu ortaya çıkan yeni kamu yönetimi modelinin de adı tabii ki “elektronik devlet” tir.

75 Yıldırım, a.g.e., s.52.

76 Uçkan, a.g.e., s.2.

2 ELEKTRONİK DEVLET ve ELEKTRONİK İMZA

2.1 ELEKTRONİK DEVLET (E-DEVLET)

Kamu yönetimi disiplini açısından bakılacak olursa, internetin kullanım potansiyelinin gelecek vaat ettiğinin söylenmesi pek de yanlış olmayacaktır. İnternetin ağ yapısından, kişi ve kurumların birbirine bağlanması, kamu hizmeti sağlama gibi amaçlarla yararlanılabilmesi mümkündür⁷⁷. Devletin çeşitli kurumlarına sürekli olarak ulaşabilme olanağı elde eden vatandaşların, devletten aldığı hizmetleri eleştirebilmenin yanı sıra, politika oluşturma süreçleri içerisinde de yer alabildikleri görülmektedir. E-devlet gerek vatandaşlara gerekse iş yaşamına daha verimli kamu hizmetinin sunulmasına yardımcı olmaktadır. Vatandaş ile devletin haberleşmesinde kırtasiyecilik azalırken, dosyalama ve arşivlemenin elektronik ortama taşınmasıyla da çok büyük tasarrufların sağlanması söz konusu olacaktır⁷⁸.

E-devlet sadece teknolojik imkânların kullanımı olarak kabul edilmemelidir. Çünkü e-devlet, aynı zamanda insan kaynaklarının, iş süreçlerinin ve hizmet kullanıcılarının potansiyellerini en üst seviyede değerlendirildiği bir felsefi anlayış değişikliğini de kapsamaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde e-devlet uygulamaları sayesinde iş süreçleri basitleştirilirken, bürokratik kırtasiyecilik daha az seviyelere indirilmiş ve hizmetlerin vatandaşlar tarafından daha basit ve anlaşılır olması sağlanmıştır⁷⁹.

E-devlet temelde dört aşamada gerçekleşmektedir: Birinci aşama, oluşturulan internet sayfalarında bilgi sunulması; ikinci aşama, bazı kamu hizmetlerinin devlet tarafından çevrimiçi sunulması; üçüncü aşama, ülkemizde olduğu gibi tek bir devlet ana kapısı oluşturulmak suretiyle, hizmetlerin hepsinin bu kapıdan sunulması ve dördüncü aşama ise yeni kamu hizmetlerinin ortaya çıkmasıdır⁸⁰.

77 Rafet Çevikbaş, “Türkiye’de E-devlet ve E-İmza Altyapısı Uygulamaları”, *Türk İdare Dergisi*, 2009, S.463-464., s.73.

78 İbrahim Kırçova, “e-Devlet Uygulamaları ve Ekonomiye Etkileri”, *İstanbul Ticaret Odası Dergisi*, 2003, s.27-30.

79 Asım Balcı, “Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar ve Kamu Hizmet Sunumuna Etkileri”, <http://www.canaktan.org/politika/kamuda-kalite/balci.pdf>, (24.11.2014).

80 Çağlayan Odabaş, “Stratejik Yönetim ve e-Devlet”, *Sayıştay Dergisi*, S.55, s.88.

2.1.1 E-Devletin Tarihsel Gelişimi

Aynı küreselleşme kavramının başlangıcında olduğu gibi, e-devletin ortaya çıkışının da ne zaman başladığı noktasında tam bir mutabakattan söz edilememektedir. Kimilerine göre, 1960'lı yıllarda Amerikan ordusu veri toplama ve yönetme üzerine çeşitli yollar araştırmaktayken, bu kapsamda organizasyon içinde yer alan bilgilerin paylaşılmasını sağlayan internet uygulaması geliştirilmiştir. Daha sonra bilgi alışverişinin eyaletler arasında kurulan sistem sayesinde ağ üzerinden sağlandığı görülmüştür. İlerleyen zamanda, ilk başlarda Amerikan ordusu tarafından kullanılan bu sistem dünya geneline yayılarak e-devletin gelişmesine katkıda bulunmuştur⁸¹. Kimilerine göre ise e-devlet kavramının, 1990'lı yıllardan itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlandığı savunulmaktadır. 1991 yılında, ABD'nin ulusal performansının gözden geçirilmesine ilişkin bilgi teknolojileri raporunda, dünyada e-devletin elektronik bankacılıkla başladığı kabul edilmiş, 1993 yılında ABD'de e-devlet stratejisi ve geniş görüşlülüğü somutlaştırılarak açıkça ulusal hizmetlerin teşvik edilmesi için kullanılmıştır⁸².

E-devlet tek başına devlet tarafından üstlenilmesi kolay bir olgu değildir. Amerika Birleşik Devletleri'nde bir savunma kavramı olarak ortaya çıkan internetin ilk temelinin, sosyal hayatı çepeçevre saran dönüşüm geçirmesinin ticari şirketler vasıtasıyla olduğu bilinmektedir. Yani rekabet güdüsüyle ticari kullanım ve bireysel kullanım interneti bugünkü konumuna taşımıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, mali yeterlilikleri, altyapı durumunun müsait olması ve yasal düzenlemelerin uygunluğu doğal olarak e-devletin oluşumunda etkili olmuştur⁸³.

1980'li yıllardan itibaren ekonomik ve sosyal sistemler ile bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişim ister istemez devletin de yapısında bir değişikliğe gidilmesini zorunlu kılmıştır. Yavaş yavaş geleneksel devlet anlayışı terk edilerek, yeni bir devlet anlayışı olan e-devlet anlayışına geçiş başlamıştır. 1990'ların başında makro ekonomik istikrar, yapısal reform gibi kavramlar geçerli iken, artık iyi yönetim, güven,

81 Ahmet Ulusoy, Birol Karakurt, "Türkiye'nin E-devlete Geçiş Zorunluluğu", *Kocaeli Üniversitesi I. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, 2002, s.134.

82 Ali Karagülmez, "Elektronik Devlet Kavramı", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2010, S.2, s.450.

83 Yücel Oğurlu, "İdare Hukuku Çerçevesinde e-devlet", <http://inet-tr.org.tr/inetconf11/bildiri/70.doc>, (24.11.2014).

meşruiyet, etkin ve verimli kurum gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Böylece, sosyal sermayeye yatırım yapılması ve sivil toplumun organizasyonel altyapısının iyileştirilmesi ilk hedef olarak ele alınmakta, etkin bir devlet sisteminin ve sürdürülebilir demokrasinin oluşturulması amaçlanmaktadır⁸⁴.

OECD tarafından 2003 yılında hazırlanan e-devlet raporunda, e-devlet uygulamaları oldukça ayrıntılı bir şekilde ele alınmakta olup, gelişen bilgi ve iletişim teknolojileriyle hükümetlerin daha kaliteli hizmet sunma imkânını bulabileceğine, vatandaşlar ile işbirliği imkânı oluşturularak daha iyi yönetime olanak sağlayacağına değinilmektedir. E-devlet projelerinin ortaya konulmasının bir yandan oldukça riskli, pahalı ve zor bir iş olduğu belirtilmekte, diğer yandan başarı için hem politik hem de yönetim düzeyinde projelerin sahiplenilmesinin ve liderliğin en öncelikli koşul olduğu önemle vurgulanmaktadır. Söz konusu raporda e-devlet uygulamalarının mutlaka bütünlük içinde olması gerektiğinin altı çizilirken, kendi içinde her bir uygulamanın da büyük bir bütünün parçası olarak tasarlanması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Başarı sağlanabilmesi açısından, kurumlar arası işbirliğinin sağlanmasının yanı sıra, gerekli finansmanın temin edilmesi ve bilgi gizliliği ile güvenliğinin sağlanması da olmazsa olmaz koşullar arasında gösterilmektedir⁸⁵.

Elektronik devlet, zaman içinde giderek artan ihtiyaçların yarattığı, bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla ayakta duracak olan yeni devlet anlayışını simgelemektedir. Bu anlayış, kamu kurumlarının birbirleriyle, iş sahiplerinin ve vatandaşların devletle olan ilişkilerinde yepyeni açılımlar sağlamaktadır. Ancak, gelişmenin bu seviyelere çıkarılması bunu ifade etmek kadar kolay olmamaktadır⁸⁶.

Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki ortaya çıkan gelişim, bir yandan küresel ağlarla ekonomik faaliyetlerin dolaşım yeteneğini artırmış, diğer yandan bireylerin bilgi edinme ve iletişim yeteneklerini de iyileştirerek yönetsel süreçlere katılımları açısından yepyeni imkânlar sunan bir sürece önayak olmuştur. Söz konusu süreç, yönetişim anlayışının bir parçası olarak, devletin yurttaşlara kaliteli hizmet veren bir

84 Pamukoğlu, Ocak,a.g.m., s.57.

85 Rukiye Özcivelek, “Dünyada ve Türkiye’de Elektronik Devlet Tartışmaları: Kavram Üzerine Bir Sorgulama”,
http://www.bilten.metu.edu.tr/tubitakuzay/yayinlar/ict_euasias_2003_bld_R_Ozcivelek.pdf,
(25.10.2014).

86N.Murat İnce, “E-Devlet Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni Hizmetler”,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/incem/e-devlet.pdf>, (23.10.2014).

kurum olarak konumlanmasını ve yukarıda söz edilen küresel gelişmede önemli bir rol oynayan bilişim ve iletişim teknolojileri ile daha "gerçekleşebilir" hale gelmesini sağlamıştır. Bu bakımdan, bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, yönetim sürecini geliştirecek, kamu yönetimini etkili ve verimli kılacak, katılımcı ve etkin demokrasiye yeni imkânlar sunacak bir modelin ortaya çıkmasına yol açmıştır. İşte ortaya çıkan bu modelin adı "e-devlet"tir⁸⁷.

Küreselleşmenin etkisi ile ekonomik anlamda sınırların kalktığı bir dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişim, ülkemiz ile çağdaş ülkeler arasındaki bilgi ve iletişim teknolojileri açığını artırmakta olup, ülkemizin bu açığı kapatarak dünya ile bütünleşmesi ve bilgi toplumu durumuna gelebilmesi için devletin, gelişmiş teknolojiyi ve çağdaş yönetim tekniklerini birlikte kullanmak suretiyle, bireyleri ve vatandaşa hizmeti ön plana çıkaran yeni bir yapılanmayı oluşturması zorunluluk arz etmektedir. Bu yeniden yapılanma modelinin adı da doğal olarak e-devlet olacaktır⁸⁸. Bugün e-devlet kavramıyla neyin ifade edilmeye çalışıldığını anlamak, aslında e-devletin ortaya çıkışını sağlayan dinamiklerin incelenmesiyle ilintilidir. E-devlet, aslında bir ihtiyaçlar manzumesinin sonucunda ortaya çıkmış bir olgudur.

Sağsan'ın da aktardığı üzere, Chidural tarafından, toplumların, e-devletin ortaya çıkışını genel olarak dört nedene bağladıkları ileri sürülmektedir. Bu dört neden, kamu ve özel sektör ortaklıklarının giderek artması, özel sektör şirketleri, resmi daireler, sivil dernekler vb. birleşmelerinin gerçekleşmesi, şirketler arası işbirliklerinin önem kazanması, son kullanıcıların giderek öneminin artması ve vatandaşın ihtiyaç duyduğu bilgiye aracısız olarak kendisinin erişmesi⁸⁹ şeklinde sıralanmaktadır.

2.1.2 Geleneksel Devlet ile E-Devletin Karşılaştırılması

Bilişim dünyasında yaşanan değişim ve bilişim teknolojilerinin giderek artan kullanımı geleneksel devlet anlayışının da değişmesine, geleneksel devlet anlayışından

87 Özgür Uçkan, "E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim: Bir İlkesel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü", *Stradigma.Com Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi*, 2003, S.5, s.3.

88 Türkiye Bilişim Şurası, "E-Devlet Çalışma Grubu Raporu", <http://www.oocities.com/gamozkan/e-Devlet.DOC>, (03.12.2010).

89 Mustafa Sağsan, "E-devlet: Toplumların Yeni Umut Işığı mı?", *Stratejik Analiz Dergisi*, 2001, S.19, s.90.

e-devlete doğru bir kaymaya yol açmaktadır. E-devlet ile sunulan birçok hizmetin çok daha kısa sürede ve zahmetsiz olarak gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Bilgi toplumunun ortaya çıkması ve bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle geleneksel devletin vatandaşlara artık yetmediği görülmüş, toplumlardaki değişime uygun olarak yeni bir yapılanmasının gerçekleşmesi kaçınılmaz olmuştur.⁹⁰ Uçkan, aşağıda alıntısına yer verilen tablo ile geleneksel devlet ile e-devlet arasındaki farklılıkları ele almıştır.

Tablo 1. Geleneksel Devlet E- Devlet Karşılaştırması

Geleneksel Devlet	E-Devlet
Pasif Yurttaş	Aktif Müşteri-Yurttaş
Kağıt-Temelli İletişim	Elektronik İletişim
Dikey/Hiyerarşik Yapılanma	Yatay/Koordineli Ağ Yapılanması
Yönetimin Veri Yükleme	Yurttaşın Veri Yükleme
Görevli Yanıtı	Otomatik Sesli Posta, Çağrı Merkezi vb.
Görevli Yardımı	Kendi Kendine Yardım / Uzman Yardımı
Görevli-Temelli Denetim	Otomatik Veri Güncellemesiyle Denetim
Nakit Akışı / Çek	Elektronik Fon Transferi (EFT)
Tektip Hizmet	Kişiselleştirilmiş/Farklılaştırılmış Hizmet
Bölümlenmiş / Kesintili	Bütünsel / Sürekli / Tek-Duraklı Hizmet
Yüksek İşlem Maliyetleri	Düşük İşlem Maliyetleri
Verimsiz Büyüme	Verimlilik Yönetimi

90 Çevikbaş, a.g.m., s.75.

Tek Yönlü İletişim	Etkileşim
Uyruk İlişkisi	Katılım İlişkisi
Kapalı Devlet	Açık Devlet

Kaynak: Uçkan, **E-devlet, E-demokrasi ve Türkiye**, s.47.

Teknolojik ve sosyal gelişmeler geleneksel devlet yapılarının yetersizliğini ortaya koymaktadır. Geleneksel devlet ile e-devlet karşılaştırıldığında, e-devletin kalite faktörlerinin olumlu yönde gelişmesine daha fazla katkı sunduğu görülebilmektedir. Geleneksel devlette iş süreçlerinin daha çok yüz yüze görüşmelere dayandığı, devletin ihtiyaç sahiplerinden talep ettiği dilekçe yazma, form doldurma gibi faaliyetlerde bulunmasının hizmete ulaşmada hayati bir öneme sahip olduğu; e-devlette ise, bu süreçlerin hizmete erişim açısından ya şekil değiştirdiği ya da tamamen ortadan kalktığı görülmektedir⁹¹. Bu sayede devlete erişim geleneksel devlete nazaran e-devlette daha etkin olmakta ve bunun sayesinde vatandaşların özellikle angarya sayılacak süreçlerden kurtulmaları söz konusu olmaktadır. Yukarıda alıntılanan tablodan da açıkça görüleceği gibi, e-devlet kapalı bir devlet yapısından ziyade, daha fazla demokrasi, daha fazla şeffaf ve daha hızlı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğal olarak bu değişimler, hizmet sunumu noktasında, vatandaşların devlete olan olumsuz bakış açılarını da değiştirmekte ve devletten uzaklaşmak yerine devlete yakınlaşmayı kolaylaştırmaktadır.

2.1.3 E-Devletin Tanımı

Yazın sisteminde e-devletle ilgili olarak, kavram karmaşası yaşanmakta, kimileri dijital devlet, kimleri e-devlet kimileri ise sanal devlet gibi terimleri kullanmayı tercih etmektedir. En sık kullanılan dijital devlet ve e-devlet kavramlarının aslında birbiriyle aynı manaya gelmediği açıkça görülmektedir. Dijital kelime olarak, elektronik yapının sadece belli bir bölümünü karşıladığından, dijital ifadesi elektronik kelimesini tümüyle

91 Pamukoğlu, Ocak, a.g.m., s.59.; Gökçe Maraş, “Kamu Yönetimlerinde E-Devlet ve E-Demokrasi İlişkisi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2011, S.37, s.126.

ifade etmemektedir. Bundan dolayı, elektronik devlet ya da e-devlet kavramının kullanılması daha doğru olmaktadır. ABD'de daha çok dijital devlet kullanılmakta iken, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Dünya Bankası gibi kuruluşlarca e-devletin daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir⁹².

E-devletin tanımlanması, aslında bir kavramsal sorunu da beraberinde getirmektedir. E-devletin farklı yazar ve kurumlarca farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Her ne kadar tanımlarda ortak paydalar bulunuyor ise de, birbirlerinden ayrılan yönlerinde olduğunun söylenmesi yanlış olmayacaktır. Bhatnagar'a göre, "Devletin günlük idari faaliyetlerinin kolaylaştırılmasında iletişim ve enformasyon teknolojilerinin kullanılması"⁹³ olarak tanımlanan e-devlet, Arifoğlu'na göre, "Çağdaş toplumlarda devlet ve birey ilişkilerinde, devletin vatandaşla karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görev ve hizmetler ile vatandaşların devlete karşı olan görev ve hizmetlerinin karşılıklı olarak elektronik iletişim ve işlem ortamlarında kesintisiz ve güvenli olarak yürütülmesi..."⁹⁴ olarak tanımlanmaktadır. Karakoyunlu'ya göre ise, "Kamu idari ünitelerinin geniş alan ağı, internet, mobil iletişim gibi BT'ni kullanarak vatandaşlar, işletmeler ve diğer devlet birimleri arasındaki ilişkilerini dönüştürebilme yeteneği"⁹⁵ olarak tanımlanmakta iken, Karagülmez'in de aktardığı üzere, Fountain'e göre e-devlet, internet ve diğer bilgi teknolojilerinin kullanılmak suretiyle yönetimin daha etkin hale getirilmesidir⁹⁶ şeklinde tanımlanmaktadır.

Dünya Bankası tarafından e-devletin farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Dünya Bankası tarafından yapılan bir tanımda e-devlet, "Yurttaşlar, iş çevreleri ve diğer devlet otoriteleri ile ilişkileri dönüştürme yeteneğine sahip olan bilgi teknolojilerinin devlet kurumları tarafından kullanımı demektir."⁹⁷ şeklinde tanımlanırken, bir başka tanımında, "birey ve kurumların açık ağ ortamında veya sınırlı

92 Karagülmez, a.g.m., s.455 vd.

93 Subhash Bhatnagar, *Unlocking E-Government Potential: Concepts, Cases and Practical Insights*, Yeni Delhi, Sage Publications, 2009, s.3

94 Ali Arifoğlu vd., E-devlet Yolunda Türkiye, Ankara, *Türkiye Bilişim Derneği*, 2002, s.12.

95 Yılmaz Karakoyunlu, "Türkiye'de 'e-Devlet' Forumu Açılış Konuşması", Bilişim Zirvesi, 2001,

<http://www.hurriyetim.com.tr/dosya/bilisim2001/13bil.asp>, (11.12.2013)

96 Karagülmez, a.g.m., s.463.

97Dünya Bankası, "E-devlet Tanımı", <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTINFORMATIONANDCOMMUNICATIONANDTECHNOLOGIES/EXTGOVERNMENT/0,,menuPK:702592~pagePK:149018~piPK:149093~theSitePK:702586,00.html>, (22.09.2015).

sayıda kullanıcı tarafından ulaşılabilen kapalı ağ ortamlarında yazı, ses ve görüntü gibi sayısal bilgilerin işlenmesi, iletilmesi, saklanması temeline dayanan ve bir değer yaratmayı amaçlayan kamu hizmetlerinin tümüdür.” şeklinde tanımlanmaktadır⁹⁸. E-devlet, zaman içerisinde gün geçtikçe artan ihtiyaçların yarattığı, bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde ayakta duracak olan yeni devlet anlayışının bir ifadesidir. E-devlet, geleneksel devletin devamını öngören bir yaklaşımdan ziyade, devletin yapısal ve zihinsel olarak dönüşümünü gerekli kılan bir model olarak kabul edilmektedir⁹⁹.

Çevikbaş’a göre, e-devlet kavramı kamusal hizmetlerin, hizmetlerden yararlanacak olan vatandaşlara, çeşitli kurum ve kuruluşlara bilgi teknolojileri kullanılarak sağlayan yapılardır. Öte yandan, bu yapıların etkin ve verimli kullanılması sonucunda mümkün olan en yüksek yararların elde edilmesini sağlayan sistemler bütünü¹⁰⁰, şeklinde tanımlanmaktadır. Uçkan’a göre e-devletin, “yurttaşların müşteri, kamu yönetimi faaliyetlerinin de hizmet olarak görüldüğü, kalite/fiyat performansı ölçütlerinin uygulandığı, en az maliyet ve emekle en kaliteli hizmetin üretilmesini hedefleyen bir verimlilik yönetimi sistemi”¹⁰¹ olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu kapsamda e-devlet modeli, düşük maliyet/kaliteli hizmet performansı temeline dayanan ve toplam kalite yönetimi ile müşteri memnuniyeti ilkelerine dayanan verimlilik yönetimi sistemiyle ve e-iş modelleriyle ilişkilendirilmekte ve merkeziyetçi olmayan bir yatay koordinasyon yapısı sunmaktadır¹⁰².

Bir başka tanım ise Türkiye Bilişim Derneği tarafından yapılmaktadır. Bu tanıma göre de e-devlet, devletin vatandaşlara karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görev ve hizmetler ile vatandaşların buna karşılık devlete karşı olan görev ve hizmetlerinin karşılıklı olarak elektronik iletişim ve işlem ortamlarında kesintisiz ve güvenli olarak yürütülmesi¹⁰³ şeklinde tanımlanmaktadır. Yine bir başka tanıma göre ise e-devletin, temelde kamu kurumları tarafından sunulan hizmetlerin bilgi ve iletişim

98 Pamukoğlu, Ocak, a.g.m., s.58.

99 Kayhan Delibaş, Kayhan Erdem Akgül, “Dünyada ve Türkiye’de E-devlet Uygulamaları: Türkiye’de E-demokrasi ve E-katılım Potansiyellerinin Harekete Geçirilmesi”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 2010, c.13, S.1, s.106.

100 Çevikbaş, a.g.m., s.76-77.

101 Uçkan, a.g.m., s.4.

102 Demokaan Demirel, “E-devlet ve Dünya Örnekleri”, *Sayıştay Dergisi*, S. 61, s.85.

103 Çevikbaş, a.g.m., s.77.

teknolojileri kullanılarak daha şeffaf, vatandaşa daha yakın ve daha ucuz bir imkân sunan idari yapı¹⁰⁴ olarak tanımlandığı görülmektedir.

Tüm bu e-devlet tanımları birlikte ele alındığında, e-devletin tek bir perspektiften bakılan bir konu olmadığı, her bilim adamı ya da ulusal/uluslararası kuruluş tarafından farklı şekillerde yorumlandığı, ancak bu tanımların neredeyse tamamının ortak paydası olarak bilgi teknolojilerinin devletin sunduğu hizmetlerde kullanılmasının yaygınlaşması sonucu e-devlet anlayışının giderek önem kazandığı görülmektedir.

E-devlet, sadece var olan hizmet sunum tarzlarının korunmak suretiyle ve sadece elektronik araçlar devreye konulmak suretiyle hizmetlerin hızlandırılması olmayıp, hizmet sunuş tarzlarının ve alışkanlıklarının da değiştirilmesi bakımından kapsamlı bir dönüşümü gerektirmektedir¹⁰⁵. E-devletle birlikte, geleneksel devlet yapılarının sunduğu hizmetlerdeki değişimin hizmetten yararlananların vatandaş olan kimliklerinde de erozyona yol açmakta, merkeziyetçi anlayış yerini merkeziyetçi olmayan bir anlayış tarzına bırakmaktadır.

2.1.4 E-Devlet Uygulamalarına Geçiş Aşamaları

Uçkan'ın da belirttiği gibi, e-devlet uygulamalarına geçiş dört temel aşama ile gerçekleşmektedir¹⁰⁶. Bu aşamaları şöyle sıralayabiliriz:

Bilgi Aşaması: Kamu yönetim biriminin faaliyetleri, verdiği hizmetler vb. konularda vatandaşlara ya da kuruluşlara tek yönlü olarak bilgi sağlanır. Bu özneler arasında herhangi bir etkileşim imkânı söz konusu değildir. Bu ilk aşamada, kamu yönetim birimleri genellikle bilgi yüklü bir web sitesine ve internet bağlantısına sahip görünmektedir.

Etkileşim Aşaması: Kullanıcıyla etkileşimli bir ilişkinin olduğu aşamadır. Kullanıcılar yetkililere e-posta gönderebilme, site içerisinde arama motorları kullanılmak suretiyle kişisel veya genel bilgi niteliğindeki vergi borcu, nüfus kayıtları

104 Mahmut Bilen, Cahit Şanver, "Genişleyen Devletin Bunalımı ve E-devlet", *Kocaeli Üniversitesi I. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, 2002, s.106.

105 Devlet Planlama Teşkilatı, "*e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı*" *Değerlendirme Raporu (Rapor No:4)*, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, 2005, s.53.

106 Uçkan, a.g.e., s.49.

vb. bilgileri sorgulayarak, resmi işlemler için kullanılan kamu hizmetlerine yönelik çeşitli form, belge veya programları indirebilirler.

İşlem Aşaması: Bu aşamada kamu yönetim biriminin bir yandan web sitesinin etkileşim düzeyi artmakta, diğer yandan web sitesi bütünsel bir işlevsellik kazanmaktadır. Bu aşamada, kullanıcılar çeşitli vergi ödeme, tren bileti rezervasyonları vb. resmi işlemleri çevrimiçi olarak yapabilmektedirler.

Dönüşüm Aşaması: Son aşamada ise elektronik kamu yönetimi, yerel, bölgesel, ulusal düzeydeki tüm kamu yönetim birimlerinin, tek bir çatı altında toplandığı, genel bir kamu ağ omurgası üzerinden birbirine bağlandığı, bütünsel ve kesintisiz bir biçimde hizmet sunabilen, tek duraklı bir yapı halini almaktadır. Vatandaşlar ya da kuruluşlar tüm hizmetlerin sağlandığı kapsamlı bir internet sitesi üzerinden –ülkemizde e-devlet kapısı- olarak adlandırılan tek bir adresten istedikleri tüm hizmetlere ulaşabilirler.

Törenli'ye göre ise e-devlet uygulamalarına geçiş aşamaları üç tanedir¹⁰⁷: Bunlardan ilki, sanayi toplumu aşamasından bilgi toplumu aşamasına geçilmesidir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin çok yoğun bir şekilde kullanımı ile özellikle ikinci dünya savaşının sonrasında belirgin bir hal almıştır. Bu dönemde bilginin toplanması, işlenmesi ve dağıtılması çok hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. İkinci aşama, internet ve ağ yapılanması aşamasıdır. Bilginin sayısallaşması ile beraber bilgisayar ortamında paylaşılabılır hale gelmesi ve internetin icadı çok büyük önem arz etmektedir. Üçüncü aşaması ise ekonomi politik aşamasıdır. Bu aşamada da kapitalist ekonomilerde ortaya çıkan e-paradigma ticaret, ekonomi, toplumsal yapı gibi tüm alanları etkilemiştir.

2.1.5 E-Devletin Amaçları ve Yararları

Bilgi ve iletişim sistemlerinde ortaya çıkan yenilikler önceleri özel sektörde kullanılmış, yeni teknolojilerin daha az maliyetle daha fazla kâr sağladığının görülmesi üzerine, sistemin kamu sektörüne de uyarlanması yönünde kamu kurumları değişime zorlanmıştır. Kısaca e-devletin amacı ve yararlarını açıklamaya çalışacak olursak;

Harcamalarda tasarruf sağlanması: Devlet bütçesi üzerinde harcamaların önemli bir yer işgal ettiği yadsınamaz. İşte e-devlet uygulamalarının hayata geçirilmeye

107 Nurcan Törenli, “E-devletin Ekonomi Politikğine Giriş: Kullanıcı Dostu Ortamlarda Sanallaşan Kamu Hizmetleri”, *A.Ü. SBF Dergisi*, S.60, s.211.

başlanmasıyla bu maliyetlerde çok büyük tasarrufa gidilebilecektir. Belirtilen bu tasarruf etme amacı, tüm devletler için e-devlet uygulamalarına geçmede önemli bir neden olarak gösterilmektedir. Buradaki tasarruf ile anlatılmak istenen husus çok boyutlu bir yapıda olup, personel sayısının azalması nedeniyle personele ödenen maaş, çalıştırılan personellerin sosyal güvenlik giderleri, sosyal yardımlar ve maaş üzerinden ödenen vergilerden, personelin çalıştığı büro veya bina dolayısıyla oluşacak giderlerin azaltılması sayesinde oldukça hatırı sayılır bir oranda tasarruf edebilme olanağı sağlanmış olacaktır¹⁰⁸.

Şeffaflık: E-devlet uygulamalarının en önemli amaçlarından ve doğal olarak sonuçlarından biri olan şeffaflık, yapılan işlerle ve sunulan hizmetlerle ilgili olarak gizlilik sınırlamalarını mümkün olan en alt seviyelere indirmenin yanı sıra, bilgi edinme hak ve özgürlüğünün önünün açılması imkânını da tanımaktadır. Bu sayede bilginin yayılması hızlanacak ve toplumun bütün kesimlerinin bu bilgilerden faydalanması sağlanabilecektir¹⁰⁹. Şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim tarzının belirlenmiş olması, devlet ile bireyler arasındaki güven duygusunu da arttıracak ve insanların devlete olan güvenlerini de sürekli tazeleyecektir. İdarecilerin de yaptıkları ya da yapacakları icraatlarında özellikle şeffaflığa dikkat etmelerinin sağlanması, karar alma süreçlerinin de olumlu etkilenmesine imkân tanıyacaktır.

Hizmet kalitesinin artırılması: E-devlete geçişle birlikte, işlem ve hizmetlerin elektronik ortamda sunumu ile dairelerde çalışan personelin iş yükünde azalma olacak, personelin daha verimli çalışmasına da ortam oluşturulmuş olacaktır. Bir yandan da, dairelerde işlemlerin yapılması için gerekli tüm bürokratik engeller de bir bir ortadan kalkacağı için, hizmet kalitesinde de ister istemez bir artış ve verimlilikte de yükselme gözlenecektir¹¹⁰. Geleneksel devlette işlerin yapılması kimi zaman bürokrasi ve kırtasiyeciliğe, zaman kaybına yol açması ve devlete duyulan güvenin azalmaya başlaması, devlet kurumlarında da değişimin ayak sesleri olarak karşımıza çıkmıştır.

Özel amaçların başarılmasına yardımcı olması: İnternet üzerinden bireylerin fikir ve bilgi paylaşımı sayesinde bireylerin özel amaçlarının da başarılmasında e-devlet

108 Aslı Evren, “E-Devletin Amaçları”,

http://www.nvi.gov.tr/attached/NVI/makale.doc/e_Devlet-genel-cerceve.doc., (23.10.2014).

109 A. Atilla Uğur, İbrahim Çütçü, “E-devlet ve Tasarruf Etkisi Kapsamında VEDOP Projesi”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2009, c.1, S.2, s.9.

110 Uğur, Çütçü, a.g.m., s.8.

önemli bir rol üstlenmektedir. Ancak fikir ve bilgi paylaşımının kişiler üzerindeki mahremiyete zarar vermemesi için gerekli önlemlerin de alınması bir zorunluluktur¹¹¹.

Katılımın sağlanması: E-devlet projeleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, devlet hizmetlerinden yararlanmak isteyen vatandaşların sayısında her geçen gün bir artış olduğu sonucuna varılacaktır. Çünkü temeldeki düşünce, vatandaşlara tanınan hakkında artmasına koşut olarak devlet ile vatandaşın birbiriyle olan etkileşimi de artacağından, etkileşimli bir devlet anlayışı oluşturulması kuvvetle muhtemel olacaktır¹¹². E-devlet anlayışında vatandaşın doğrudan sürece katılımının sağlanması hem halkın bilinçlenmesini sağlamakta hem de bilgi toplumu oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Katılımın artması ayrıca demokrasinin yerleşmesine de katkı sunmaktadır.

Erişim olanağının artırılması: Geleneksel yöntemlere göre hizmet sunumundaki işlemle, e-devlet ortamı kullanılarak gerçekleştirilen hizmet sunumundaki işlemle ilgili bir evrakın, kamu kurumuna ulaştığı andan itibaren yetkililerce nerede ve ne aşamada olduğu elektronik olarak takip edilebilecek, evrakın konusuna, tarihine, içeriğine göre arama veya inceleme yapılabilmesi mümkün hale gelecektir. Böylece hizmetlerin elektronik ortamda sunumu, etkin bir kontrol mekanizması gerçekleştireceğinden, vatandaşların ve kamu personelinin yapacağı hatalar da ilerleyen dönemlerde zamanla ortadan kaldırılacak şekilde azaltılacaktır¹¹³. Hizmetlerin sunumunda kamu kurumlarının çalışma saatleri ile olan sınırlamalar ortadan kalkarken, vatandaşların istediği zaman istediği kamu hizmetine istediği her yerden erişimi kolaylaşmış olacaktır.

Kolay ve hızlı erişim imkânı sunması: İnternet teknolojisinin kamu kurumları tarafından sunulan kamu hizmetlerini sağlamada kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, “devlet kapısı” bir devlet portalına dönüşecek, yeni teknolojinin rahatlığından herkesin yararlanacak olması ise eşitlik kavramının ortaya çıkmasına ve ülkede eşit kalitede hizmet almasına imkân sağlayacaktır¹¹⁴.

Kâğıt işlemlerinin kontrolünün sağlanması: Geleneksel devlet anlayışında var olan maliyetler ya düşecek ya da tamamen ortadan kalkacaktır. Böylece kâğıt ve işgücü gibi unsurların kontrolü sağlanmış olacaktır. Diğer taraftan kamu kurumları arasında

111 Muammer Kaya, “Bürokrasiden Kurtulmak İçin e-Devlet”,
<http://www.universite-toplum.org/text.php?id=226>, (19.09.2013).

112 Uğur, Çütçü, a.g.m., s.9.

113 Uğur, Çütçü, a.g.m., s.8.

114 Demirel, a.g.m., s.88.

oluşacak bilgi alışverişi ile kurumlar tarafından sunulan hizmet ve uygulamalarda tekrarlanmaların önüne geçilmiş olacaktır.

Diğer taraftan, e-devletin yukarıda sayılan yararlarının yanı sıra, bilgi ve iletişim teknolojisi ile ilgili hususların sadece teknolojik boyutta ele alınıp, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutunun göz ardı edilmesi, e-devlet ile ulaşılmak istenen sonuçların aksine, yeni sorunların oluşumuna da yol açması söz konusu olabilir. Bu sebeple e-devlet sürecinin teknolojik boyutunun yanında sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla ele alınması önem arz etmektedir¹¹⁵.

2.1.6 E-Devletin Temel Unsurları ve Unsurlar Arası Etkileşim

E-devletin unsurlarını kısaca vatandaş, iş yaşamı, çalışanlar ve kamu kurumları olarak dört başlık altında ele alabiliriz. Şimdi bu unsurların birbirleriyle etkileşime girmesi sonucu oluşacak durumları inceleyecek olursak:

Devletten vatandaşa, her vatandaşın gündelik hayatında devletle ilgili işleri bulunmaktadır. Devletin vatandaşa sağlamış olduğu bu hizmetler gerçekleştirilen hizmetlerden oluşmaktadır. Birden fazla vatandaşın aynı nitelikte hizmete müracaatta bulunması, bu işlemlerin hızlı ve daha düşük maliyetle gerçekleştirilmesine engel oluşturmaktadır. Fakat vatandaş açısından, e-devlet vatandaşa düşük maliyet, daha hızlı işlem yapma gibi avantajlar sağlamaktadır¹¹⁶. Diğer bir ifade ile e-devlette vatandaş kuyrukları, uzun beklemler ve pahalı çözümler sonlandırılmaktadır¹¹⁷. Örneğin adliyede adli sicil arşiv kaydı almak için oluşan kuyruklara girip sıra beklemek yerine, sadece alınan bir şifre ile e-devlet kapısından doğrudan söz konusu belgeye sadece birkaç dakika içinde erişimin sağlanması, vatandaşlar açısından büyük bir kolaylıktır. Bunun gibi birçok iş ve işlem aynı yol kullanılmak suretiyle gerçekleştirilebilmekte, devlet ve vatandaşlar arasında bir etkileşim meydana gelmektedir.

Devletten iş yaşamına, devletten vatandaşa olduğu gibi, devletten iş yaşamına doğru da bir hizmet akışı söz konusu olabilmektedir. Burada da şirketler ile şirketlerde çalışanların devlet tarafından sunulan hizmetlerin e-devlet tabanında görülmesi

115 Asım Balcı, Harun Kırılmaz, “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Kapsamında E-devlet Uygulamaları”, *Türk İdare Dergisi*, 2009, S.463-464, s.48.

116 Ali Arifoğlu, *e-Dönüşüm: Yol Haritası, Türkiye, Dünya*, Ankara, Sas Yayınları, 2004. s.103.

117 Merve Şener, Ayten Paşayığıt, “E-devlette Kalite, Güvenlik ve Kişisel Gizlilik”, http://www.ituemk.org/dosyalar/2006_2.pdf, (01.10.2014).

anlaşılmalıdır¹¹⁸. İş yaşamı öznesi olan kurumların devletle ilgili örneğin vergi verilmesi vb. gibi çeşitli işlemlerle bir etkileşim içerisine girdikleri görülmektedir.

Devletten devlete, kimi zaman devletin e-devlet tabanında sunduğu kamu hizmetlerinden yararlananın yine devlet olduğunu söyleyebiliriz. Burada da devletin bir kurumunun diğer bir kurumuna e-devlet tabanı kullanılmak suretiyle hizmet sunulması söz konusu olmaktadır¹¹⁹. Örneğin sigorta ile ilgili bir uyuşmazlığı çözen yargı kurumunun, ilgili uyuşmazlığa ilişkin bilgileri UYAP sistemi üzerinden elde edebilmesi tipik bir devletten devlete sunulan e-devlet hizmeti olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devlet, strateji geliştirmek ve topluma kamu hizmetini daha etkin ve verimli bir şekilde sunabilmek için bilgiye gereksinim duymaktadır. Bu amaçla, devlet kurumları arasında sürekli bir bilgi akışı ve bütünleşmeye ilişkin yapılan ön çalışmaların en baştan yapılması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, tekrarlı çalışmalar ile aynı mahiyette olan altyapı maliyetlerinden kaçınılması gerekmektedir. Devlet kurumlarının kendi otomasyon süreçlerini ve bilgi altyapısını gerçekleştirmesi sağlanarak kurum içi bilgi sistemlerini iyi bir şekilde kullanabilmeleri, kurumsal hizmetleri etkin ve verimli bir şekilde sunabilen yapıyı oluşturmaları gerekmektedir. Bilgideki anlık değişimler takip edilerek, sürekli olarak kaynağından izlenmeli ve değişimler göz önüne alınarak güncellenmesi gerçekleştirilmelidir. Daha sonra bu bilgilerin ulaşımına yardım edecek e-devlet portalının belli bir mantık çerçevesinde oluşturulması gerekmektedir. Burada devlet bünyesindeki insan kaynaklarının hem teknik hem de fonksiyonel altyapısının iyi değerlendirilmesi önem arz etmekte, e-devlet ortamında, herhangi iki kamu kurum/kuruluşu arasındaki ilişkilerin bütünüyle elektronik ortamda gerçekleştirilmesinin sağlanması nihai hedef olarak belirlenmesi gerekmektedir¹²⁰.

Devletten çalışanlara, e-devlet yukarıda saydığımız üç kurum olan vatandaş, işyaşamı ve diğer kamu kurumları dışında bir de kendi çalışanlarıyla etkileşim içerisindedir. Devletin, yukarıda belirttiğimiz hizmetlere benzer şekilde bir kısım hizmetleri ise -özellikle özlük işlerine yönelik olanları- kendi çalışanlarına karşı sunmakla görevli olduğunun söylenmesi yanlış olmayacaktır. Devletin kendi

118 Arifoğlu, a.g.m., s.78.

119 Şener - Paşayığıt, a.g.m.

120 Türkiye Bilişim Şurası, “E-Devlet Çalışma Grubu Raporu”,
<http://www.oocities.com/gamozkan/e-Devlet.DOC>, (03.12.2010).

çalışanlarına sunduğu hizmetler noktasında ise diğer unsurlardan farklı olarak bir statü hukukunun sisteme hâkim olduğunun söylenmesi yanlış olmayacaktır.

2.1.7 E-Devletin Özellikleri

E-devletin temelde iki tane özelliği bulunmaktadır. Bunlar, e-devletin bilgi devleti niteliğinde olması ve e-devletin teknik bir devlet niteliğinde olmasıdır. Kısaca bu özellikler açıklanacak olursa;

E-devletin bilgi devleti niteliğinde olması: Kamu bilgilerine erişme imkânı, elektronik devletin sadece görünen bir yüzüdür. Elektronik devlet sadece vatandaşlardan gelen bilgiye erişme taleplerini karşılamakla kalmamakta, aynı zamanda kamu hizmetlerinin elektronik yapılar içinde görülebilmesi, vatandaşların kendileri hakkındaki bilgileri yine sorunsuz ve kolaylıkla kamunun ilgili birimlerine aktarabilmesini de içermektedir. Paylaşılan her bir bilgi, bireylere/şirketlere ait ve başkaları tarafından bilinmesi arzu edilmeyen bilgiler kapsamında da olabilir. Bu gibi durumlarda sistemin, paylaşılan bilginin arzu edildiği süre içinde ve derecede gizli kalacağına garanti edilmesi önem taşımaktadır¹²¹.

Tüm bu açıklamalar da göstermektedir ki, e-devlet özünde bilginin kıymetli bir olgu olduğu ve tüm etkinliğine sürekli güncellenen ve her istenildiğinde hazır hale getirilerek ilgililerinin kullanımına ve bilgisine sunabilmesinin çok önemli bir yönetim sistemini çağrıştırmaktadır. Bu yaklaşımda bilgi çok önemli bir doküman olup, en doğru bilgiye erişimin çok önemli olduğu açıkça ortaya konulmaktadır. Zaten aksi bir durum, yani güncel olmayan ya da doğruluğu tartışmalı olan bilgilerin varlığı ve bu haliyle veri tabanlarında bu bilgilere yer verilmesi e-devlet ile e-devlet ortamından yararlanan ilgililerinin devlete olan bakışını etkileyebileceği gibi, devlete olan güvenin de azalmasına yol açabilecek niteliktedir.

E-devletin teknik bir devlet niteliğinde olması: Banger'in de belirttiği gibi, E-devlet uygulamasında, teknolojinin yardımıyla daha etkin çalışma araçları sağlanmaktadır. İletişim araçları, resmî iletişim yöntemlerinin yapamayacağı şekilde bağlar ve ilişkilerin desteklenmesinde ve beslenmesinde etkili rol oynamaktadır. Veri

121 İnce, a.g.m.

görselleştirmesi, bilgi çıkarımı gibi bilgi yönetimi araçları, bilginin kullanımı ve yaygınlaşmasına olumlu katkılarda bulunmaktadır¹²².

E-devletin teknik bir devlet yapısı olmasının, sadece teknoloji-yoğun olması ile açıklanması mümkün değildir. E-devlet tasarımı, teknik temeller üzerine inşa edilmektedir. Mali, teknolojik, yasal, psikolojik ve sosyolojik etkenlerden kaynaklı olarak, bu tasarımın kısa bir süre içerisinde gerçekleşememe olasılığı yüksektir. Bununla birlikte, Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkede bu tasarımın temelleri atılmakta, merkezi ve yerel idareler de dahil olmak üzere tüm kamu yönetimini içine alacak nitelikte çalışmalar, bugün için birkaç ülke ile sınırlı kalmakla birlikte, diğer ülkelerde ileriye dönük olarak bütünleşik sistemin parçalarını oluşturacak olan küçük, yerel, kurumsal çalışmalar her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Burada esas olarak göz önünde bulundurulması gereken temel husus, tasarımın temel ilkelerinden taviz verilmemesi ve böylece daha sonra birleştirilecek parçaların uyumluluğunun önceden teminat altına alınması olacaktır¹²³.

Tüm bu olgular ışığında, gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri e-devletin ana özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Her geçen gün değişen teknoloji e-devlet anlayışında da değişime yol açmakta ve sunulan her bir kamu hizmetinin hem nitelik hem de nicelik olarak kalitesinin iyileştirilmesine imkân tanırken, bir başka açıdan kurumlararası uyumlaştırmanın da daha ileri düzeylere taşınmasına zemin hazırlamaktadır.

2.1.8 E-devletin Etkinliğini Belirleyen Etkenler

Teknik altyapı durumu: E-devlet için bilgi teknolojileri unsurları olan bilgisayar donanımları ve yazılımları ile beraber bilgi üretiminin gerçekleştirilmesi çok büyük bir önem taşımaktadır. Kurumsal internet e-devlet oluşumunun da temel adımıdır¹²⁴. Kurumsal anlamda bilgi üretimi ve paylaşımını tamamlamış kurumların, e-devlet içindeki erişiminde en yaygın araç olarak devlet portallarının kurulumu önerilmektedir. Devlet portallarının hemen altında kurumsal portalların yer alması, klasik anlamda devlet

122 Gürol Banger, “E-Türkiye”,

<http://www.gurolbanger.com.tr/images/UBS1.pdf>, (23.09.2015).

123 İnce, a.g.m.

124 M. Y. Yahyagil, *KOBİ’lerde Bilgisayar Teknolojileri Uygulamaları*, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2000, s.2001.

hiyerarşisinin varlığını tanımlamakta olup, devlet portallarının oluşumundan itibaren çözülmesi gereken sorunların en başında ise, ulusal ağ iletişiminin yaygınlaştırılması ile iletişim hızında ve performansındaki gelişiminin artırılması ve ucuzlatılması hedeflenmektedir¹²⁵.

E-devlet tarafından sunulan hizmetlere talep gün geçtikçe artacaktır. Fakat bu durum beraberinde güvenilir ve hızlı teknolojik altyapı ihtiyacını gündeme getirecektir. Özellikle kamu kesiminde güvenlik başlı başına bir sorundur. Bu açıdan bakılırsa güvenlik noktasında yaşanacak sorunların tüm e-devlet projelerini etkilemesi kaçınılmaz olacaktır¹²⁶. Bilindiği üzere, günümüz toplumlarında bilgiye sahip olmanın varlıklı olmanın temel koşulu sayıldığı göz önüne alındığında, kişilerin, kurumların ve özellikle de ülkelerin varlıklı olmaları, bilgi ve iletişim teknolojileri ne ölçüde sahip oldukları ile değerlendirilmektedir¹²⁷. Bu kapsamda, teknik altyapı sorunları tamamen halledilmeden, e-devletin gelişiminden ve yaygınlaştırılmasından söz edilmesi mümkün olmadığı gibi, gelişmiş ülkelerle ülkemiz arasında bulunan sayısal uçurumun da, diğer bir deyişle, bilgi ve iletişim teknolojileri açısından varlıklı olma açığının kapatılması söz konusu olamaz. Bu sebeple, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki her türlü gelişimin yakından takip edilmesi ve özellikle de teknik altyapının bu değişime ayak uydurmasının sağlanması büyük bir önem arz etmektedir.

Sayısal uçurum ve bilgisayar okuryazarlığının azlığı: Bilgi toplumunun gelişimi ve e-devlet hizmetlerinin iyi bir şekilde sunumu en başta, yeterli internet altyapısına ve erişim olanaklarının varlığına bağlı olup, Türkiye genelinde internet kullanım oranı, Avrupa ülkeleri ortalamasının altında olmakla birlikte, kullanılmayan internet kapasitesinin yüksek olması, internet erişiminin ve kullanımının yaygınlaştırılması konusunda yetersiz olduğumuzu göstermektedir. E-devlet hizmetlerinde bilgi ve iletişim altyapısının kurulması kadar önemli olan bir başka husus da, halkın bu teknolojiyi kullanmasının sağlanması ve kullanımın özendirilmesidir. Sayısal uçurumun azaltılması

125 Pamukoğlu, Ocak, a.g.m., s.62.

126 Hasan Aykın, “Yeni Ekonomide Devletin Rolü”,
<http://www.dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye.../md/.../yeniekonomidedevletin.pdf>,
(24.11.2014).

127 Aziz Şişman, Zübeyde Alkış, E. Erdem Maraş, “E-Devlet ve M-Devlet’in Geliştirilmesinin Önündeki Engel; Sayısal Uçurum”, *Harita Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 2011, .3, S.1, s.28.

noktasında, doğru politikaların geliştirilebilmesi ve uygulanabilmesi öncelikle ülkemizin bu alandaki mevcut durumu tespit edilmelidir¹²⁸.

Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmada, bireylerin, işletmelerin bölge ve demografik değişkenler arasında bulunan sayısal farklılık sayısal uçurum olarak, bilgi ve iletişim teknolojilerini etkili bir şekilde kullanabilme becerisinin ise bilgisayar okuryazarlığı olarak tanımlandığını görmekteyiz. Bilgisayar okuryazarlığı ve sayısal uçurum iç içe geçmiş iki kavram görünümündedir. Ülkemiz açısından değerlendirme yaptığımızda, genç ve yaşlı nüfus ve cinsiyetler arası bilgisayar ve internet kullanımı arasında önemli farklılıkların bulunduğu çok açık bir şekilde görülmektedir¹²⁹. Günümüzde, e-devlet hizmetlerinde bilgi ve iletişim altyapısının oluşturulması kadar önemli olan bir başka husus da, halkın bu teknolojiye adil bir şekilde erişiminin sağlanmasıdır¹³⁰. Aksi halde fırsat eşitliğinden ve adil bir erişim imkânı sunulmasından söz edilmesi mümkün değildir. Adil erişim hakkı tanınmaması ise sayısal uçurumun artmasına yol açacaktır.

Yetişmiş bilgi teknolojileri personeli eksikliği: E-devlet projelerinin hazırlanması ve uygulanmasında önemli hususlardan birisi de, bilgi teknolojileri ve yönetimi konusunda yetişmiş personelin bulunmasıdır. Merkezi yönetim kurumları genellikle kendi bünyelerinde bilgi işlem birimi ve yetişmiş teknik elemanlarına sahipken, taşra teşkilatlarının büyük çoğunluğunda böyle bir imkân bulunmamaktadır. Ulusal e-devlet projeleri merkezi yönetim tarafından, küçük boyutlu projeler ise merkezi yönetimin taşra birimleri tarafından yürütülmektedir. Deneyimli ve yetişmiş personeli bulunmayan taşra kurumları, gerek web sayfaları tasarımı, gerek uygulama geliştirme ve gerekse sistem bakım ve onarım gibi işlemler için özel şirketlerden hizmet satın alma yoluna gitmektedirler. Kurum dışından hizmet alınmasında, özellikle kurumsal güvenlik noktasında, kurumlar için önem arz eden bilgilerin başkaları ile paylaşımı ve dışa bağımlılık gibi riskleri özünde barındırmaktadır. Ülkemiz açısından değerlendirme

128 T.C. Sayıştay Başkanlığı, “e-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler (Özet)”, *Sayıştay Dergisi*, S.62, s.136-137.

129 Abdullah Naralan, “Türkiye’de E-Devlet Güçlükleri”, *EKEV Akademi Dergisi*, 2008, S.35, s.32.

130 T.C. Sayıştay Başkanlığı, “E-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler (Performans Denetimi Raporu)”, Ankara, T.C. Sayıştay Başkanlığı Yayını, 2006, s.13.

yaptığımızda, üniversite ve yüksekokullardaki kontenjanların bilgi teknolojileri personeli açığını kapatacak düzeyde olmadığı görülmektedir¹³¹.

E-Dönüşüm Türkiye Projesi (eDTr) kapsamında geliştirilen projelerin planlanarak hayata geçirilmesi ve projenin devamının getirilebilmesi ancak bilgi teknolojileri alanında nitelikli ve deneyimli personellerle mümkün olabilecektir. Ülkemizde kamu sektöründe çalışan işgücünün ne kadarının bilgi teknolojileri personelinde olduğu yönünde kapsamlı bir araştırma bulunmamaktadır¹³². Özellikle nitelikli insan gücünün karşılanabilmesi ve kurumların bilgi güvenliğinin sağlanabilmesi için eğitim yatırımlarının ve kurumsal personel yetiştirme programlarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan eğitim yatırımlarının hız kazanması doğal olarak peşinden bilgi ve iletişim teknolojilerine hakim bir nesil de ortaya çıkaracaktır. Böylece değişen teknolojiye ayak uydurmayı başaran bir insan altyapısına kavuşmak mümkün hale gelecektir.

Yasal mevzuat: Devletten devlete, devletten vatandaşa, devletten iş yaşamına ve iş yaşamından vatandaşa doğru sunulan hizmetler, hukuki temeli olan alım satım, para transferi gibi sözleşmeleri içermek durumunda olacaktır. Tüm bu etkileşim sahaları içerisinde hukuki bir sonucun elde edilebilmesi, mülkiyet hakkının transfer edilebilmesine bağlıdır. Hukuki altyapının teknolojik gelişmelere uygun olarak düzenlenmemesi, hak ve menfaat ihlali ile cezai sorumlulukların etkin olarak tanımlanmaması kargaşaya yol açabilir. Ülkemiz açısından bu gibi olumsuzlukların meydana gelmemesi için “e-Dönüşüm Türkiye Projesi” içinde 13 eylem hukuki altyapı bileşeni olarak öngörülmüştür¹³³.

Mali kaynaklar: Bilgi teknolojilerinin kullanımı beraberinde daha fazla kaynak kullanımını da getirmektedir. Her ne kadar bilgi teknolojileri sayesinde hizmetlerin e-devlet portalları üzerinden sunulması hem bir kolaylık hem de maliyetlerde düşüş sağlamakta ise de teknolojinin her an değiştiği ve her geçen gün pahalılaştığı günümüzde e-devlet altyapılarının kurulup güncel tutulabilmesi büyük bir mali desteği gerektirmektedir. Bu tür desteğin sadece bilgi teknolojilerine yönelik olduğunu düşünmek yanlıştır. E-devletin finansmanına ilişkin sorunun bütüncül bir yaklaşımla ve gerekirse klasik bütçeleme sisteminden başka sistemlerin de ele alınarak çözülmesi

131 Naralan, a.g.m., s.36.

132 Sayıştay Başkanlığı, a.g.e., s.13.

133 Devlet Planlama Teşkilatı, a.g.e., s.53.

gerekmektedir. Güncelliğini yitiren bir e-devlet yapısının varlığını devam ettirmesine imkân bulunmamaktadır.

2.1.9 Dünyada E-Devlet Örnekleri

E-devlete geçişte ABD, Singapur, Kanada, İngiltere, Malezya, Brezilya gibi birçok ülkede önemli adımlar atılmıştır. Bu gelişmelerin, ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gözlenmektedir. E-devlet konusunda sadece ülkeler bazında değil, ayrıca uluslar arası kuruluşlar nezdinde de raporlar hazırlanmaktadır. Örneğin, Birleşmiş Milletler'in ilgili birimlerince hazırlanan raporlarda, ülkelerin e-devlete ne kadar hazır oldukları saptanmaya çalışılmaktadır. Yine aynı şekilde Avrupa Birliği'nin bilgi toplumu programlarında da e-devlet uygulamalarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. E-Avrupa ve e-Avrupa+ girişimleri Avrupa Birliği'nin e-devlet alanında somut projelerini oluşturmaktadır¹³⁴.

E-devlet faaliyetlerine vatandaşların katılımı gün geçtikçe artış göstermektedir. Katılım oranının ne olduğunu bulmayı amaçlayan araştırma kuruluşu Taylor Nelson Sofres tarafından 2001 yılında gerçekleştirilen araştırmada, 27 ülkede vatandaşların kamu hizmetlerine çevrimiçi olarak katılım durumları araştırılmıştır. Çıkan sonuçlara göre, ortalama % 26 oranında vatandaşların kamu hizmetlerine çevrimiçi katılımı söz konusudur. Araştırmanın sonuçlarına göre, Norveç %53, Danimarka %47, Kanada %46 vb. sonuçları almışken, ülkemiz nüfusunun sadece %3'ü e-devlet faaliyetlerinden yararlanmaktadır¹³⁵.

2.1.9.1 Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

Dünya ölçeğinde bir değerlendirme yaptığımızda, Amerika Birleşik Devletleri'nin, elektronik devletin gerçekleştirilmesi noktasında alınan yol açısından en başta gelen ülkeler arasında ilk sırada yer aldığı görülmektedir. ABD elektronik devlet sitesi, üst yönetim tarafından belirtildiği üzere Eylül 2000'de resmi olarak hizmete girmiştir. Bununla birlikte, nüfus büyüklüğü ve geniş coğrafyası bilgi, uygulama ve

134 Özcivelek, a.g.m.

135 Bilen, Şanver, a.g.m., s.108.

içerik itibariyle daha büyük bir alana yaygınlaşmasını gerektirmesine rağmen olabildiğince konu temelli yaklaşımla hazırlandığından bahsetmek mümkündür¹³⁶.

ABD'deki e-devlet uygulamaları ilk olarak eyaletler düzeyinde farklı kamu yönetimi birimlerinin inisiyatifi ile başlamıştır. Söz konusu kurumların başında Ulusal Gelir İdaresi (IRS) gelmekte ve vergi tahsilâtı ve beyanname doldurma, çevrimiçi olarak sunulan ilk kamu hizmetlerinden biridir¹³⁷.

Federal anlamda hizmet sunan siteler elli eyalette, iletişim bilgileri, yayınlar, veri tabanları, çevrimiçi hizmetlerin sayısı gibi kriterler dikkate alınarak derecelendirilmektedir¹³⁸. “Federal düzeyin yanı sıra eyaletler bazında da pek çok çevrim içi hizmet verilmektedir. Örneğin; California eyalet portalı trafik vergisi, lisans yenileme gibi pek çok hizmetin sunulduğu kişiselleştirilebilir bir portaldır. Indiana eyaleti kamusal bilgilere abonelik ücreti karşılığında erişim sağlamaktadır. Minnesota eyaletinde bilgi teknolojileri aracılığıyla “daha etkili ve hesap verilebilir” bir eyalet yönetimini tesis etmek amacıyla “Mükemmellik Girişimini Sürdürmek” adlı bir proje başlatılmıştır.”¹³⁹

ABD'nin e-devlet stratejileri incelendiğinde e-devlet stratejilerinin üç temel üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Bunlar:

- Bürokrasi odaklı olmayıp, vatandaş odaklı devlet,
- Sonuca yönelik devlet,
- Yenilikleri destekleyen pazara yönelik devlettir.

Bu stratejileri gerçekleştirmeye yönelik e-devlet uygulamaları ise, beş ana başlık altında ele alınmıştır. Bunlar:

- Devletten şirketlere (G2B) uygulamalar
- Devletten devlete (G2G) uygulamalar
- Devletin iç etkinlik ve verimliliğini (IEE) sağlamaya yönelik uygulamalar

136 İnce, a.g.m.

137 Uçkan, a.g.e., s.74.

138 Darrel M. West, “State and Federal Electronic Government in the United States”, http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2008/8/26-egovernment-west/0826_egovernment_west.pdf, (09.11.2015).

139 Uçkan, a.g.e., s.103.

- E-devletin başarısına engel olan konulara yönelik projeler (E-onay sistemi, Merkezi yapı, Mimari) şeklinde sıralanmaktadır.
- E-yetkilendirme (Authentication)¹⁴⁰.

2.1.9.2 Almanya

Almanya'nın e-devlet stratejisi Eylül 2000'de başlatılan ve Aralık 2001'de duyurulan ve her yıl güncellenen Bund Online 2005 Implementation Plan'a dayanmaktadır. Bund Online Planı, Alman Federal Hükümeti'nin enformasyon toplumunu geliştirme politikalarının en önemli unsurlarından birisi olup, federal yönetimin yapı ve süreçlerini basitleştirmek suretiyle, hizmet odaklı bir hale getirmeyi amaçlamaktadır. Almanya'da e-devlet hizmetlerini bir bütün halinde ele alan bir mevzuat yoktur. E-devlet uygulamalarının siyasi liderliğini Almanya Federal İçişleri Bakanlığı yapmaktadır. Bakanlık içerisinde 2002 yılında bir Bilgi Teknolojileri Yöneticileri Ofisi bulunmaktadır. Bakanlığın bilgi teknolojileri politika ve stratejilerini, yönetimini, güvenliğini oluşturmak ve koordine etmek görevini üstlenmiştir. Bunların dışında ayrıca tüm bakanlıklar ile hükümet ajanslarının da, bilgi teknolojisi projelerinin uygulanmasını takip eden birimler bulunmaktadır¹⁴¹. Federal düzeyde atılan en önemli adımlardan birisi de 1997 yılında yasalaşan e-imza kanunudur. Bu düzenleme ile birçok farklı alanda kullanılabilecek altyapı için yasal bir çerçeve oluşturulmuştur¹⁴².

2.1.9.3 Fransa

Fransız hükümeti bilgi teknolojileri alanında ilk çalışmasını 1998 yılında gerçekleştirmiştir. Yapılan çalışmalarda e-devlet çalışmaları yoluyla kamu hizmet kalitesinin artırılması, vatandaş katılımının ve memnuniyetinin yükseltilmesi gibi alanlarda önemli bir dönüşüm sağlanması amaçlandığından, söz konusu proje için büyük bir bütçe (1 milyar ABD Doları) ayrılmıştır. Proje kapsamında kamu kurumları

140 Demirel, a.g.m. s.102.

141 "E-Devlet Üst Yapısı",

http://www.tbd.org.tr/usr_img/cd/kamubib14/raporlarPDF/RP2-2010.pdf, (25.10.2014).

142 Olaf Winkel, "Electronic Government in Germany – a key future prospect, but expectations are exaggerated",

http://www.hwr-berlin.de/fileadmin/profpages/winkel/EG_Germ_T.pdf, (09.11.2015).

arasında ortak bir strateji geliştirilmesine ve koordinasyonun sağlanmasına çalışıldığından, bu amaca yönelik olarak iki kurum görevlendirilmiştir. Bu birimlerden ilki MTIC (Kamu Yönetiminde Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Gelişimi için Bakanlıklar Arası Misyon), diğeri ise DIRE'dir (Bakanlıklar arası Devlet Reform Delegasyonu). Bu iki kurumun çalışmalarına ilaveten, tüm kamu hizmetlerinin tek bir noktadan sunumu amacıyla “service-public” adında bir e-Devlet kapısı oluşturulmuştur¹⁴³.

2.1.9.4 İtalya

İtalya'da bilgi ve iletişim teknolojileri açısından önemli bir unsur olduğunu kavrayan ülkelerin başında gelmektedir. Kamu yönetiminde 1993 yılında Bilgi Teknolojisi Müdürlüğü kurulmuş ve ilk bilgi toplumu politikası ise 1995 yılında oluşturulmuştur. 2000'li yılların başında Avrupa Birliği çalışmaları dikkate alınarak e-Avrupa Girişimi stratejisine uygun olarak e-devlet 2000-2002 eylem planı hazırlanmış, e-devlet politikaları kullanılmak suretiyle bilgi toplumuna ulaşma hedefi öncelikli hedefler arasında yerini almıştır. Gelişmelere koşut olarak 2001 yılında Yenilik ve Teknoloji Bakanlığı oluşturularak, 2002 yılında ulusal e-devlet portalı hayata geçirilmiştir. 2006 yılından itibaren adı geçen Bakanlıkça kâğıtsız ortama geçileceği duyurulmuştur¹⁴⁴.

2.1.9.5 İspanya

İspanya'da e-devlet çalışmaları temel amacı, merkezi yönetimin sağladığı hizmetlerin niteliklerini arttırarak, kamu yönetimini vatandaşlara ve iş çevrelerine daha yakın bir konuma getirmeye yönelik bir strateji oluşturulmasıdır. Bu strateji de, “Avanza Plan” ve “E-devlet Yasalarının Uygulanması İçin Hareket Planı” ismi verilen iki politika belgesine dayanmaktadır. Avanza Plan 2005 yılında Avrupa Birliği'nin i2010 inisiyatifi bağlamında oluşturulmuş ve İspanya'da Ar-Ge yatırımlarına ivme kazandırılmasını amaçlayan “Ingenio 2010” programının bir parçasıdır. İspanya'da e-

143 Uçkan, a.g.e., s.87-88.

144 İbrahim Saylan, “İnternet: Demokrasiye Açılan Kapı? Türkiye ve İtalya Örnekleri Çerçevesinde e-Devlet Uygulamaları”, *Amme Dergisi*, 2009, c.42, S.3, s.151 vd.

devlet'in uygulanması ve geliştirilmesinin yönetiminden Hükümet Başkanı sorumlu iken, Sanayi, Turizm ve Ticaret Bakanlığı da Avanza planını yürütmekten sorumludur¹⁴⁵.

2.1.9.6 İngiltere

Uçkan'ın da makalesinde yer verdiği üzere, İngiliz hükümeti tarafından 1999 yılında hazırlanan “Devletin Modernizasyonu” adlı rapor, kamu kurumlarının ve kamu hizmetlerinin modernizasyonunun temeline, bilgi ve iletişim teknolojilerini almıştır. Anılan raporda, 2008 yılına kadar kamu hizmetlerinin elektronik ortamda çevrimiçi olarak erişilebilir olması hedeflenmiş, bu amaçla mevcut altyapının geliştirilerek, dijital imza kullanımının yaygınlaştırılması, sağlık ve eğitim alanlarında bilgi teknolojilerinin yaygın bir şekilde kullanımın sağlanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda İngiltere, 1999 yılında Elektronik Temsilcilik Dairesinin kurulmasıyla e-devlet çalışmalarına hız vermiş, e-devlet çalışmalarında parçalanmışlığın önüne geçilerek, uyulması gereken ortak standartlar belirlenmiştir¹⁴⁶.

2.1.9.7 Singapur

1980 yılında gerçekleştirilen Kamu Hizmeti Bilgisayarlaştırma Programı Singapur'da e-devlet kurumunun temelini atılmasını sağlamıştır. 1990'lı yıllarda bilgi teknolojileri ve telekomünikasyon sistemleri arasındaki değişim beraberinde kamu hizmetlerinde de bir değişimi getirmiş ve 2000 yılında ilk e-devlet eylem planı yürürlüğe sokulmuştur. Bu plan ile aynı özel sektörde olduğu gibi kamu sektöründe de müşteri odaklı bir yaklaşım benimsenmeye başlanarak, e-devlet II projesinin de temelleri atılmıştır¹⁴⁷. Tüm bu çalışmaların sonunda Singapur, e-devlet alanında büyük bir başarı sağlayarak, e-devlet alanında lider ülkelerden biri olmayı başarmıştır. Singapur'da bu gelişmelerin altında doğal olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin

145“E-Devlet Üst Yapısı”,

http://www.tbd.org.tr/usr_img/cd/kamubib14/raporlarPDF/RP2-2010.pdf, (25.10.2014).

146 Mehmet Devrim Aydın, “e-Avrupa + Türkiye: Bilgi Teknolojileri Alanında Avrupa Birliği Kriterlerine Uyum”,

<http://www.digitaldevlet.org/eavrupa.pdf>, (25.10.2014).

147 Demirel, a.g.m., s.106.

yaygın olarak kullanılmasını, nüfusun diğer birçok ülkeye nazaran daha az olmasını ve kamu yönetimindeki sorunların diğer ülkelere göre çok daha kolay bir şekilde çözümlenebilmesini gösterebiliriz¹⁴⁸. “e-Devlet işlemlerine bakıldığında, göze çarpan ilk şey, düzenlemelerin bakanlık isimlerinin yerine kullanıcıların yaşam evreleri sırasındaki yaşam tecrübelerine göre yapılmış olmasıdır. Sağlık, iş, adalet, güven, konut, eğitim ve savunmaya kadar pek çok konu doğumdan ölüme kadar kronolojik bir şekilde sıralanmıştır. Doğum kayıtlarını tutmaktan emeklilik formu doldurmaya, yabancılara çalışma izni verilmesinden medya mensupları için akreditasyona kadar pek çok hizmetin verildiği sitede online vergi yatırma oranı %40 ile dünya çapında en iyilerden biridir.”¹⁴⁹ Birçok alanda uyumlaştırmayı başarmış ve güvenli bir geniş bant teknolojisine kullanan “SingaporeOne”, interaktif multimedya uygulamaları ve hizmetlerini neredeyse tüm ev ve işyerleri ile okullarda yaygınlaştırmıştır¹⁵⁰.

2.1.9.8 Portekiz

Portekiz kamu yönetiminde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin pratik olarak kullanılmasına yönelik olarak, INFOCID adlı bir sistem kullanılmaya başlanmıştır. Yapılan çalışmalarda, vatandaşların karmaşık ve karışık yaklaşık 18.000 ayrı kamu ilişkisi olduğunun ve 1500 değişik form düzenlenerek yapılmaya çalışıldığının belirlenmesinden sonra, INFOCID sayesinde sadece ülke içerisindeki değil, ayrıca ülke dışındaki vatandaşların da sistemden yararlanma imkânı edindikleri görülmektedir. INFOCID'in temel içeriği incelendiğinde 15 değişik bilgi alanından oluşturulduğu görülmektedir¹⁵¹. “Söz konusu bilgi alanları, bakanlıkların görev alanlarına göre tasarlanmamıştır. Dolayısıyla, hükümet yapısından bağımsızdır.

148 İnce, a.g.e.

149 Türkiye Bilişim Şurası, a.g.r.

150 Serdar Çiçek, Hüseyin Güçlü Çiçek, Uğur Çiçek, “Kamu Hizmetlerinin Etkinliğinde E-Devlet Kullanımı ve Beklentileri”, <http://www.deu.edu.tr/userweb/hilmi.coban/%C3%B6devler/e-devlet/kamu-hizmetleri-e devlet.pdf>, (25.10.2014).

151 Türkiye Bilişim Şurası, a.g.r.

2.1.9.9 Finlandiya

Finlandiya’da e-devlet yarışında oldukça başarı sağlamış ülkelerden birisidir. Bu başarı ulusal karakteristiklere dayandırılmaktadır. İyi gelişmiş bilgi altyapının yanı sıra, nitelikli işgücü, etkin politika uygulamaları ve uzmanlaşmış bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasına imkan tanınmaktadır. “Tretotupa” adı verilen (Bilgi Merkezleri) bölgesel programlarla internet ve diğer teknolojilere erişim yaygınlaştırılmaktadır. Ülke genelindeki tüm okullarda internet erişimi bulunmaktadır. E-devlete yönelik altyapı arzu edildiği gibi şekillenmektedir¹⁵².

2.1.9.10 İran

İran’ın e-devlet projesi olan TAKFA Projesi, ilk olarak 2001 yılında Rehberlik Makamı tarafından hazırlanmıştır. Stratejinin temel amacı, ülkenin kamu yönetimi sisteminin tüm parçalarında ve sunulan her tür kamu hizmetinde bilgi iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasıdır. E-devlet alanında istenen sonuçlara tam olarak ulaşıldığının söylenmesi ise biraz güçtür. İstenen sonuçlara ulaşılamamasında, e-devlet uygulamalarında örgütlerin tepe yöneticilerinin isteksiz olması, teknik altyapı eksiklikleri, e-devlet projelerinin talep yerine arz odaklı olarak oluşturulması, veri gizliliği standartlarının olmaması gibi etkenlerin etkisinin büyük olduğu söylenebilir¹⁵³.

2.1.9.11 E-Avrupa 2005 Eylem Planı

Avrupa Birliğinin Haziran 2002’deki Sevilla toplantısında “Herkes İçin Bilişim Toplumu” geniş görüşlülüğüne ulaşmak hedefi ile 2005 yılına kadar sürecek yol haritası oluşturulmuş ve bu yol haritasında ulaşılmak istenen hedefler şu şekilde belirlenmiştir:

- E-Devlet, e-eğitim ve e-sağlık başta olmak üzere modern çevrimiçi hizmetlerin sunumu,
- Dinamik e-iş ortamının yaratılması,
- Rekabetçi fiyatlarla yaygın geniş bant erişimi,

152 Demirel, a.g.m., s.105-106.

153 Kheyrollah Sarboland, “İran’da e-Devlet”, *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 2012, S.1, s.146-147.

- Güvenli bilgi altyapısının sağlanmasıdır¹⁵⁴.

2.1.9.12 E-Avrupa + Programı

Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde, 2000 yılında atılan önemli bir adımla, bu büyük dönüşümün geriye düşmemek amacıyla, “e-Avrupa” girişimi başlatılmış, proje ile, AB’nin “dünyadaki en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomi” haline gelmesi amaçlanmıştır. E-Avrupa girişimi ile ilk adım olarak internet kullanımının yaygınlaştırılması ve bilgi toplumunun temel yapı taşlarının oluşturulması amaç edinilmiş, ancak e-Avrupa girişimi sadece AB üyesi ülkelerle sınırlı kalmamış, AB’ye aday ülkeleri de içine alacak şekilde genişletilmiş ve “e-Avrupa+” girişimi doğmuştur¹⁵⁵.

2000 yılında Varşova’da düzenlenen Bilgi Toplumu Avrupa Bakanlar Konferansı’nda e-Avrupa Planı benzeri bir eylem planı oluşturulması planlanmıştır. E-Avrupa + 2003 eylem planı e-Avrupa 2002 programındaki üç ana amacı içermekle beraber, aday ülkelerin “Herkes için uygun fiyatlı iletişim hizmetlerinin sağlanması” ve “Bilgi toplumu ile ilgili müktesebata uyum ve uygulama” alt başlıklarını içeren “Bilgi toplumunun temel yapı taşlarının oluşturulması” başlıklı yeni bir amaç da oluşturularak, aday ülkelerin e-Avrupa + girişiminin koyduğu hedeflere ulaşmalarına yönelik olarak ortak bir tarih üzerinde uzlaşmışlardır.¹⁵⁶ “e-Avrupa girişiminin, aday ülkeleri de içine alacak şekilde genişletilmesi ile “e-Avrupa+” girişim, e-Avrupa + eylem planı; e-Devlet, e-Sağlık, e-Öğrenme ve e-Ticaret alanlarında “herkese, erişebileceği, hızlı ve uygun fiyatlı iletişim hizmetini sağlamayı” ön koşul olarak koymuştur. e-Avrupa + eylem planı ile aday ülkeler, rekabet güçlerini artırmak amacıyla reformlarını hızlandırmaya, ekonomilerini modernize etmeye, kurumsal ve idari kapasitelerini artırmaya teşvik edilmektedirler.”¹⁵⁷

154 İnce, a.g.e.

155 Aydın, a.g.m.

156 Demirel, a.g.m. s.105.

157 Aydın, a.g.m.

2.1.10 Türkiye’de E-Devlet

Tüm dünyayı etkileyen teknolojik devrim, ülkemizi de yakından ilgilendirmektedir. Gelişmiş devletlerle rekabet edebilmek için teknolojik gelişmeleri yakından takip etmek ülkemiz açısından olduğu gibi tüm ülkelerin en birinci görevi olmaktadır.

2.1.10.1 Tarihsel Gelişim

Dünyada bilgi teknolojilerinin sürekli olarak değişmesi ve gelişmesi, ister istemez devletlerin işlemlerinde yeniden yapılanmaya gitmelerini zorunlu kılmaktadır. Nitekim ülkemizde de bilgi teknolojilerinin gelişmesi ile e-devlet uygulamaları da gelişmiştir. Marquardt, Gökçe ve Eroğlu’na göre, ülkemizde e-devletin temellerinin 1930’lu yıllarda bilgisayarın kullanılmaya başlanmasıyla atıldığı, 1934 yılında bilgi işlem makinelerinin devlet hayatına girmesi ve ilk bilgisayarların 1960 yılında kamu sektöründe yer almaya başlamasıyla da e-devlet sürecinin ülkemizde de ivme kazandığı belirtilmektedir¹⁵⁸.

Türkiye’de sistemsel manada ilk e-devlet çalışmalarının 1972 yılında temelleri atılan MERNİS (Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi) ile başladığını söylemek yanlış olmayacaktır¹⁵⁹. Ülkemizde devlet yönetiminin diğer bir ifade ile bürokrasinin hızla gelişen dünyaya ayak uydurmasının giderek güçleşmesi, bürokrasinin ayak bağı olarak görülmesine neden olmuştur. Bu durumun ortadan kaldırılması için başlatılan çalışmaların büyük bir kısmı, işleyişteki basılı belgelerin kullanımının azaltılması ve bu sayede zaman, işgücü ve kırtasiyeciliğin azaltılmak suretiyle tasarrufa gidilmesini amaçlamıştır¹⁶⁰.

158Çevikbaş,a.g.m., s.81-82.

159 Esin Altın, “Türkiye’de Elektronik İmza ve Elektronik Devlet Uygulamaları: Elektronik Belge Yönetimi Açısından Bir Değerlendirme Denemesi”, *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 2008, S.3, s.282.

160 Mustafa Uçmaz, “Türkiye’de Sayısal İmza (E-İmza) ve Adalet Bakanlığı’nda E-İmza Kullanımının Değerlendirilmesi”, *AKÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 2009, S.2, s.51.

2.1.10.1.1 Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı (TUENA)

TUENA, Ulaştırma Bakanlığı ve TÜBİTAK tarafından hazırlanmış ve 1999 yılında kullanıma sunulmuştur. TUENA ile Türkiye'nin enformasyon politikalarının belirlenmesi amacıyla enformasyon teknolojileri altyapı ve kullanımı, bu alandaki düzenlemeler ve yönelimler gibi birçok alanda, dünyadaki genel eğilimlerin yanı sıra, Türkiye'nin geleceğine dönük olarak vizyon, hedefler ve kurumsal yapılanma önerileri ortaya konmuştur¹⁶¹. Uzun dönemli stratejik planlamaya cevap bulmaya yönelik, tekrarlanabilen bir araştırma paketi niteliğinde olan TUENA projesinde, enformasyon teknolojisi alanındaki konumumuzun ne olduğu, dünyadaki teknolojik ve kurumsal eğilimlerin hangi yönde olduğu, enformasyon teknolojisi alanında nasıl bir kurumsal yapılanma ile hedeflere ulaşılabileceği vb. gibi temel sorulara yanıt aranmıştır¹⁶².

TUENA raporunda, bilgi teknolojilerinin bir yandan geleceğin dünyasında ülkelerin uluslar arası güç sisteminde yer alıp almayacağıyla bir yandan da ayakta kalıp kalamayacağıyla yakından ilgili olduğu belirtilmektedir. Anılan raporda sadece bilgi teknolojilerini kullanan ülkelerin bilgi toplumu hedefine ulaşabilecekleri vurgulanmaktadır¹⁶³.

2.1.10.1.2 E- Dönüşüm Türkiye Projesi

E-dönüşüm Türkiye (eDTr) Projesi, elektronik imza (e-İmza), e-Devlet Ana Kapısı, e-Adalet, e-Sağlık, gibi içerisinde birçok alt projenin yer aldığı büyük bir projedir¹⁶⁴. eDTr Projesinin, dönüşüm için gerekli olan birçok eylemin gerçekleştirilmesinin yanı sıra yeni bir yönetim modelini de zorunlu kılacağı tartışmasızdır¹⁶⁵. Bu gelişmelere bağlı olarak ülkemiz açısından, değişim zorunlu kılınmıştır. Söz konusu bu değişimi esas alan, e-Dönüşüm kavramını merkez olarak

161“E-Devlet Üst Yapısı”,

http://www.tbd.org.tr/usr_img/cd/kamubib14/raporlarPDF/RP2-2010.pdf, (25.10.2014).

162 Türkiye Bilişim Şurası, a.g.r.

163 T.C. Ulaştırma Bakanlığı Türkiye Ulusal Enformasyon Ana Planı (TUENA) Kurumsal Yapılanma (Alt İş Paketi),

<http://www.inovasyon.org/pdf/5000-g-t-a-031.pdf>, (29.09.2015).

164 T.C. Sayıştay Başkanlığı, “e-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler (Özet)”, s.25.

165 TÜSİAD, “Türkiye için e-Devlet Yönetim Modeli’ne Doğru: Mevcut Durum Değerlendirmesi ve Öneriler Raporu Özet Bulgular”, *TÜSİAD Basın Bülteni*, 30 Eylül 2010, TS/BAS-BÜL/2010-70.

alıp, buna uygun bir örgütlenmeyi hedefleyen bir e-Dönüşüm Türkiye Projesi oluşturulmuştur. Projenin yönetimi ve değerlendirilmesi DPT Müsteşarlığına verilmiş, DPT Müsteşarlığı çatısı altında sadece bu projeyi yönetmek maksadıyla Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı oluşturulmuştur. “Bilgi toplumuna dönüşümü amaçlayan e-Dönüşüm Türkiye Projesi’nin önemli bir bileşeni olan e-devlet; birbiri ile uyumlaştırılmış, etkin, şeffaf ve basitleştirilmiş iş süreçlerine sahip bir yapılanma gerektirmektedir. Bu çerçevede; birlikte çalışabilirliği mümkün kılmanın en temel araçlarından birisi, kurumların kullanacakları ortak norm ve standartları belirleyerek bilgi sistemlerini ve uyumlaştırılmış e-devlet hizmetlerini bu norm ve standartlar çerçevesinde geliştirmektedir.”¹⁶⁶

E-dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında benimsenen e-devlet yaklaşımı ile, kullanıcıların e-ortamda sunulacak kamu hizmetlerine farklı alanlardan, güvenilir bir şekilde ve tek bir noktadan erişebilecekleri, vatandaşların ve iş yaşamının ihtiyaçlarına odaklanmış bir devlet yapısının oluşturulması amaçlanmıştır¹⁶⁷. E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında, belirlenen hedeflere ulaşabilmek için Eğitim ve İnsan Kaynakları, Teknik Altyapı ve Bilgi Güvenliği gibi 8 adet çalışma grubu oluşturulmuştur¹⁶⁸. “e-Dönüşüm Türkiye (eDTr) Projesinin başlangıcından bu yana iki eylem planı hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Her iki eylem planının ilk maddesi, bilgi toplumuna hazırlık sürecinde mevcut potansiyeli değerlendirerek ülke önceliklerinin ve uygulama hedeflerinin belirlenmesinde önemli bir araç olan “Bilgi Toplumu Stratejik Planı”nın hazırlanması olmuştur. Bu alandaki proje ve eylemlerin doğru belirlenmesi ve uygulanmasına ışık tutacak söz konusu stratejik plan, Temmuz 2006 itibarıyla hazırlanmış, ancak tamamlanıp, uygulamaya konulmamıştır.”¹⁶⁹

166 Bkz. “Başbakanlık 2005/20 sayılı Genelgesi”, 05.08.2005 tarih ve 25897 sayılı Resmi Gazete.; E-Ticaret Bülteni (Haziran 2006), İstanbul Ticaret Odası, <http://www.ito.org.tr/Dokuman/eTicaret/04.02.03.02.13.pdf>, (24.11.2014).

167 Altın, a.g.m., s.281.

168 Şule Yılmaz, “Bilgi Yönetimine Giden Yol: E-Türkiye Sürecinde Elektronik Belge Yönetiminin Önemi ve Mevcut durum Çalışmaları”, <http://www.kaynak.unak.org.tr/unak05/u05-11.pdf>, (25.10.2014).

169 T.C. Sayıştay Başkanlığı, “E-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler (Performans Denetimi Raporu)”, s.8.

2.1.10.1.3 Kısa Dönem Eylem Planı (KDEP)

Kısa dönem eylem planında (KDEP) e-devlet bölümüne yönelik olarak 23 tane eylem yer almaktadır. Bu eylemlerden 10 tanesi doğrudan herhangi bir kamu kuruluşunun faaliyet alanına ait olmaksızın yatay düzenleme gerektirirken, söz konusu eylemlerin uygulanması KDEP'in genel koordinatörü olarak görevlendirilen Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'na verilmiştir. KDEP hazırlık sürecinde, e-devlete ilişkin çeşitli eylemler belirlenmiştir. Dolayısıyla, e-devlete ilişkin olarak belirlenen her bir eylemde, sayılan ihtiyaçlara cevap bulmak mümkün olmaktadır. Diğer taraftan, eylemlerin kamu yönetimi reformu hazırlıkları açısından da uyumlu olması gerekmektedir. Bu bağlamda, açık, şeffaf, katılımcı, kullanıcının ihtiyaçlarını gözetken ve etkin kamu yönetimi anlayışı eylemlere yansıtılmalıdır. E-devletle ilgili çalışmaların belli bir bölümü, bu konuya özgü olarak oluşturulan alt çalışma grupları tarafından yürütülmekteyken, e-devlet portalı, dış ticarete kullanılan belgelerin dijital ortama aktarılması, kamuda elektronik kayıt yönetimi gibi hususlardaki çalışmalar ise doğrudan e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu tarafından görevlendirilmiş kuruluşlar tarafından yürütülmektedir¹⁷⁰.

Yasal çerçevesi çizilmiş sınırlar dâhilinde, arka planda kurumlar arası etkileşimin sağlandığı ve vatandaşa dönük yüzünde tek bir organizasyonmuş gibi davranabilen modern ve bütünleşik e-devlet yapısı, birbiriyle uyumlu, birlikte çalışabilir, etkileşimli, izlenebilir, güvenli, güvenilir ve denetlenebilir bilgi sistemlerine gereksinim duymaktadır. Bilginin kurumlar arasında ve bilgi sistemlerinde kullanılabilme imkânı olarak tanımlanabilecek birlikte çalışabilirliğin en geniş kapsamdaki tanımı, etkin bilgi paylaşımıdır.¹⁷¹

2.1.10.1.4 Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010)

E-dönüşüm Türkiye Projesi eylem planlarının kısa dönem hedefleri ile ilgili olarak, 2005 yılında Türkiye'nin gelecek yıllara yönelik, Bilgi Toplumu Stratejisinin ortaya konulabilmesi noktasında bir girişim başlatılmıştır. Bu girişimle, Türkiye'nin

170 T.C. Sayıştay Başkanlığı, “e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı” Değerlendirme Raporu (Rapor No:4), s.77.

171 Devlet Planlama Teşkilatı, *e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi*, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, 2007, s.2.

bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkin bir şekilde faydalanması ve bilgi toplumuna dönüşümün gerçekleştirilmesi için orta ve uzun vadeli strateji ve hedeflerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bilgi Toplumu Stratejisi Yüksek Planlama Kurulu kararı ile 2006 yılında kabul edilmiş ve e-devlet ile ilgili “Vatandaş Odaklı Hizmet Dönüşümü” ve “Kamu Yönetiminde Modernizasyon” olmak iki ana stratejiye önem vermiştir. Vatandaş Odaklı Hizmet Dönüşümü kapsamında, kamu hizmetlerinin elektronik ortama taşınmasıyla, bir yandan iş süreçlerinin yeniden yapılandırılması sağlanırken, bir yandan da hizmet sunumunda etkinliğin sağlanmasına çalışılacaktır. Kamu Yönetiminde Modernizasyon önceliğinin uygulanmasıyla, verimlilik ve vatandaş memnuniyeti öncelikli olarak dikkate alınarak, ülkemizin koşullarına uygun bir e-devlet modeli geliştirilecektir¹⁷².

2.1.10.1.5 IX. Kalkınma Planı (2007-2013)

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 28 Haziran 2006 tarihinde 877 sayılı Kanun ile kabul edilen Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007 – 2013 yılları arasını kapsamakta olup, e-devletle ilgili olarak da düzenlemelere yer verilmiştir. Planın e-devletle ilgili bölümünde kamu hizmetlerinin vatandaşlara hızlı, kesintisiz ve yaygın olarak sunulabilmesi için, bilgi ve iletişim teknolojilerinden azami ölçüde yararlanılması gerektiği vurgulanarak, Türkiye'nin üst düzey e-devlet politika yaklaşımının ortaya konulması hedeflenmektedir. Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunumunda, oldukça sık kullanılan ve getirisi yüksek olan kamu hizmetlerine öncelik verilerek, tek bir portaldan sunulması sağlanırken, iş süreçleri hizmetlerde etkinlik sağlanması amacıyla kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda yeniden yapılandırılacaktır. Dokuzuncu Kalkınma Planında ortaya konan politika hedefleri üç yıllık dönemler için hazırlanan orta vadeli programlar ile yıllık programlarda somutlaştırılmaktadır¹⁷³.

172 Devlet Planlama Teşkilatı, “*Türkiye E-Devlet Raporu*”, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Yayınları, 2009, Ankara, s.10-11.

173 Bkz. IX. Kalkınma Planı (2007 – 2013), 01.07.2006 tarih ve 26215 sayılı Resmi Gazete.

2.1.10.2 Yasal Dayanak

Bilgi teknolojilerinin gün geçtikçe kullanımının artması doğal olarak beraberinde sorunları da getirmektedir. Bu sorunların en büyüğünün hukuksal boyutlu sorunlar olduğunun söylenmesi yanlış olmayacaktır. Bilgi teknolojilerinin kullanımından kaynaklanan sorunlara karşı gerekli yasal düzenlemelerin yapılması zorunluluk arz etmektedir¹⁷⁴. E-devlet sürecinde e-devlet altyapısının gerek tam olarak oturabilmesi gerekse Avrupa Birliği normlarına uyum sağlanabilmesi açısından gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Bilgi Edinme Hakkında Mevzuat: 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu, 24.10.2003 tarih ve 25269 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiş olup, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerini gerçekleştirirken, demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olarak eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkeleri göz önüne alınarak bireylerin bilgi edinme haklarını düzenlemektedir. Kanunun 6. maddesinde, bilgi edinme başvurularının kişinin kimliğinin ve imzasının veya yazının kimden neşet ettiğinin tespitine yarayacak başka bilgilerin yasal olarak belirlenebilir olması kaydıyla elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla da yapılabileceğini özel olarak düzenlemiştir¹⁷⁵.

Kişisel Bilgilerin Güvenliğine İlişkin Mevzuat: 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, 23.05.2007 tarih ve 26530 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiş olup, 5651 sayılı Kanun ile de, içerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, erişim sağlayıcı ve toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumlulukları ile internet ortamında işlenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleye ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesinin amaçlandığı belirtilmektedir. Kısacası anılan Kanunla internet kullanımının hukuki altyapısı ve ilgililerin hukuki sorumlulukları düzenlenmeye çalışılmıştır¹⁷⁶.

174 Pamukoğlu, Ocak, a.g.m., s.62.

175 Ayrıntılı bilgi için bkz. 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu, 24.10.2003 tarih ve 25269 sayılı Resmi Gazete.

176 Ayrıntılı bilgi için bkz. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, 23.05.2007 tarih ve 26530 sayılı Resmi Gazete.

Elektronik Haberleşmeye İlişkin Mevzuat: 5369 sayılı Evrensel Hizmet Kanunu, 25.06.2005 tarih ve 25856 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiş olup, 5369 sayılı Kanunun 1. maddesinde, kamu hizmeti niteliğini haiz, ancak işletmeciler tarafından karşılanmasında mali güçlük bulunan evrensel hizmetin sağlanması, yürütülmesi ve elektronik haberleşme sektörü ile bu Kanun kapsamında belirlenen diğer alanlarda evrensel hizmet yükümlülüğünün yerine getirilmesine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amaçlanmaktadır¹⁷⁷.

Elektronik İmza Kullanımına İlişkin Mevzuat: 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu, 23.01.2004 tarih ve 25355 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiş olup, 1 ve 2. maddelerinde, Kanunun amacının elektronik imzanın hukuki ve teknik yönleri ile kullanımına ilişkin esasları düzenlediği; anılan Kanun ile elektronik imzanın hukuk yapısını, elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarının faaliyetlerini ve her alanda elektronik imzanın kullanımına ilişkin işlemleri kapsadığı belirtilmiş, izleyen maddelerinde ise, elektronik imza ile ilgili tanımlamalara ve hukuki sorumlulukla ilgili hükümlere yer verilmiştir¹⁷⁸. Anılan Kanun ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus da, Kanunun 5. maddesinde yer alan, güvenli elektronik imza ile imzalanan bir verinin, elle atılan imza ile aynı hukuki değere sahip olduğudur.

2.1.10.3 Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları ve E-Devlet Kapısı

Ülkemizde e-devlet alanında sunulan hizmetlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Dolayısıyla e-devlet alanında sunulan hizmetlerin çeşitlenmesi, beraberinde kurumsal bir e-devlet kültürünün de artmasını getirmektedir. Kısaca e-devlet uygulamalarını inceleyecek olursak:

2.1.10.3.1 Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS)

Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) projesi, vatandaşlık numarası ile kamu kurumlarının bilgi bankalarını birbirine bağlaması, vatandaşlara yeni kimlik

177 Ayrıntılı bilgi için bkz. 5369 sayılı Bilgi Edinme Kanunu, 25.06.2005 tarih ve 25856 sayılı Resmi Gazete.

178 Ayrıntılı bilgi için bkz. 5070 sayılı Bilgi Edinme Kanunu, 23.01.2004 tarih ve 25355 sayılı Resmi Gazete.

belgeleri verilmesi gibi hizmetler için oluşturulmuş bir sistemdir¹⁷⁹. MERNİS ilk olarak 1974 yılında kurulması gündeme gelen bir projedir. ODTÜ tarafından şekillendirilen proje uzun bir süreçten sonra ancak 1996 yılında kısmi olarak hayata geçirilebilmiştir. 1996 yılında sadece 600 ilçenin nüfus bilgileri sisteme aktarılabilmişken, bu sayı 2000 yılında 923 ilçeye çıkarılmıştır. Bu sistem ülkemizdeki birçok sistemin altyapısına kaynak teşkil ettiği için çok önemli bir yere sahiptir¹⁸⁰.

MERNİS'in en temel amacı, merkezi bir veri tabanının oluşturulmasıdır. Bu amacın yanı sıra, her vatandaşa bir kimlik numarası verilmesi, nüfus bilgilerinin elektronik ortamda hızlı sunulması ve daha rahat taşınabilir bir nüfus cüzdanının tasarlanması diğer amaçları arasında sayılabilir. Sistemin dayandığı çevrimiçi veritabanı ile eğitimden sağlığa, altyapı politikalarından hukuk sistemine kadar birçok farklı alanda iyileştirme imkânı bulunmuştur. Birçok kamu kurumu, özel koşullar gözetilerek, Kimlik Bilgi Paylaşım Sistemi aracılığıyla nüfus bilgileri vb. verilere ulaşabilmekte, ayrıca Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ile nüfus bilgileri adres bilgileriyle birleştirilebilmektedir¹⁸¹. Örneğin UYAP ile MERNİS arasında sağlanan uyumlaştırma çalışmaları neticesinde, dava açan kişilerin hayatta olup olmadığından, nüfus bilgileri ile medeni durumlarındaki değişikliklere varıncaya kadar birçok hususa davaların niteliğine göre erişim imkânı sunulmaktadır.

2.1.10.3.2 Vergi Daireleri Otomasyon Projesi (VEDOP)

Türkiye'deki e-devlet uygulamalarının en önemli örneklerinden birisi, 1998 yılından bu yana uygulanmakta olan Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP)'dir. Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB), bilişim politikasını ve bilgi teknolojileri yatırımlarını, saydam, etkin ve verimli gelir idaresi, doğru bilgiyi zamanında üretme ve yönetime sunma, etkin denetim, teknolojiyi yakından izleyen idare, kurumlar arası bilgi değişimini sağlayacak ve mükellefleri vergi dairesine getirmeden hızlı ve güvenli hizmet vermeyi gerçekleştirecek bilgisayar altyapısı kurma vizyonunu hayata geçirmek üzere, VEDOP ile vergi dairelerindeki tüm işlemlerin bilgisayar yardımı ile yapılmasını

¹⁷⁹ Pamukoğlu, Ocak, a.g.m., s.83.

¹⁸⁰ Can Aktan, "E-devlet Nerede Uygulanır?",

<http://www.canaktan.org/politika/e-devlet/nerede-uygulanir.htm>, (15.09.2013).

¹⁸¹ "Türkiye'de Uygulanan Seçilmiş e-Devlet Projeleri",

http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/edevletantalya.doc, (25.10.2014).

sağlayan uyumlaştırılmış bir bilgi sistemi projesi oluşturulmuştur. Vergi dairelerindeki işlemlerin tamamı bilgisayar ortamında yapılarak bir yandan iş yükü azaltılmış, bir yandan da vergi dairesi çalışmalarında etkinlik ve verimliliğin yanı sıra, bilgisayar ortamında toplanan bilgilerden sağlıklı bir karar, destek ve yönetim bilgi sisteminin oluşturulması da sağlanmıştır¹⁸². İlk başta 22 il merkezinde ve 153 vergi dairesinde yaygınlaştırılan sistemin Türkiye geneline hitap edecek şekilde düzenlenmesi VEDOP 2 adı verilen proje ile gerçekleştirilmiştir. Projenin hayata geçirilmesi ile birlikte vergi dairesindeki işlemler bir yandan hızlanmış, diğer yandan raporlama ve sorgulama işlemleri kolaylaştırılmıştır¹⁸³.

Projenin temel amaçları, vergi gelirlerinin ve mükelleflere sunulan hizmet kalitesinin artırılmasına, Maliye Bakanlığı ile sürekli iletişimde bulunan bankalar ve Gümrük Müsteşarlığı gibi kurumlarla, bilgi sistemleri anlamında birlikte etkin çalışabilirliğin sağlanmasına, vergi politikalarının ve denetim stratejilerinin belirlenmesinde karar vericilerin ihtiyacı olan bilginin hazır bulundurulmasına imkân sağlanması şeklinde özetlenebilir¹⁸⁴.

2.1.10.3.3 Diğer Projeler

MEB-NET: Milli Eğitim Bakanlığı ile Türk Telekomünikasyon A.Ş arasında 5 Aralık 2003 tarihinde imzalanan protokol uyarınca, aşamalı bir şekilde Türkiye'deki tüm okulların internet erişimlerinin sağlanması hedeflenmiştir. MEB İnternet Erişim Projesi kapsamında 2008 yılı sonu itibar ile 33.018 okul/kuruma geniş bant ADSL internet erişimi, 4.870 okul/kuruma uydu internet erişimi olmak üzere toplam 37.888 okul/kuruma geniş bant internet erişimi sağlanmış, MEB web sayfasında, lise ve dengi okulların öğrencilerinin % 100'ünün ve ilköğretim okulları öğrencilerinin % 94'ü olmak üzere yaklaşık 12 milyon öğrencinin ve 621.000 bilgisayarın internet erişiminin sağlanmış olduğu görülmektedir¹⁸⁵.

182 Nilüfer Kibar Bilginli, “Vergi Daireleri Otomasyonu Projesi VEDOP”, *Dış Denetim Dergisi*, 2011, s.173-174.

183 Aktan, a.g.m.

184 Uğur, Çütçü,a.g.m., s.11.

185 S. Sadi Seferoğlu, Fatma Kübra Çelen, Aygül Çelik, “Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları: Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üstüne Bir Analiz”, http://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/e-Ogrenme-II_Bolum-19.pdf, (25.10.2014).

POL-NET: Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından sunulan ehliyet, pasaport vb. gibi hizmetlerin güvenli, düzenli ve hızlı bir şekilde sunumun sağlamaya yönelik bir projedir. POLNET projesine 1989 yılında başlanmış, 6 il bölge merkezi olarak belirlenmiş ve bölge merkezleri olarak belirlenen bu iller arasında küçük sistemler kurularak birbirleri ile bağlantı sağlanmıştır¹⁸⁶.

TAKBİS: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bilgi Sistemi olarak adlandırılan TAKBİS, 2001 yılında oluşturulmaya başlanmış bir projedir. Proje ile ülkemiz genelinde tapu ve kadastro işlemlerinin sorunlar da göz önüne alınarak analizinin sağlanması ve çözüm yollarının bulunması amaçlanmaktadır. Böylece yerel yönetimlerin ve diğer ilgili kuruluşların tapu ve kadastroya ilişkin olarak doğru, güvenilir ve güncel bilgilere ulaşmaları sağlanmaktadır¹⁸⁷. TAKBİS Projesi ile birlikte Gelir İdaresi Başkanlığı ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Türkiye genelinde 238 Tapu Sicil Müdürlüğü'nden dijital ortamda bilgi alışverişine başlamıştır. Yapılan vergi incelemelerinde gayrimenkul alım-satımı ve haciz işlemlerinde TAKBİS projesinin veri ambarından yararlanılmaktadır¹⁸⁸.

SAY2000i: Maliye Bakanlığı tarafından oluşturulan bu sistem ile Türkiye'nin en büyük web tabanlı e-devlet projelerinden biri olarak 1500 saymanlık bürosu, kendi aralarında ve merkezi idare birimleriyle birbirine bağlamakta, oluşturulan sanal muhasebe ağı yardımıyla kamu gelir ve giderleri takip edilebilmektedir. Örneğin, memurların maaş ödemeleri ve sağlık harcamaları zamanında izlenebilmekte ve kontrol gerçekleştirilebilmektedir¹⁸⁹.

ULAKBİM: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi kısaca ULAKBİM olarak adlandırılan sistem, 1996 yılında TÜBİTAK Başkanlığı'na bağlı bir hizmet birimi olarak oluşturulmuştur. ULAKBİM'in temel amacı, üniversiteler ve araştırma kurumları arasında etkileşimli bir bilgisayar ağı kurmak, işletmek, bilgi üretimine yardımcı olacak nitelikte bilgi teknolojileri desteği sağlamak ve bu ağ üzerinden Türkiye'nin bilgi üretimine yardımcı olacak bilgi hizmetleri sunmak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede ULAKBİM, Türkiye'deki tüm üniversite ve araştırma kurumlarını uluslararası bilgi otoyollarına bağlayan sistemi kurup işletmenin yanı sıra, ulusal bilim

186 Aktan, a.g.m.

187 Aktan, a.g.m.

188 Ayşe Yiğit Şakar, Türkiye'de e-Devlet Uygulamalarının Vergi Hukuku Alanına Yansımaları: E-Haciz Uygulaması ve Karşılaşılan Sorunlar", *Mali Çözüm Dergisi*, 2011, s.73.

189 T.C. İçişleri Bakanlığı, "Türkiye'de Uygulanan Seçilmiş e-Devlet Projeleri".

ve teknoloji üretim sisteminin elemanları arasında etkileşimli bilgisayar ağını geliştirmekte, ULAKBİM Cahit Arf Bilgi Merkezi ile Türkiye'deki akademik bilgi üretimine yardımcı olmak üzere elektronik ve geleneksel yollarla bilgi hizmetlerini yerine getirmeye çalışmaktadır¹⁹⁰.

SOYBİS: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünün bir e-devlet projesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistem ile sosyal yardım başvurusu yapan vatandaşların, kanunun aradığı şartlara sahip olup olmadıklarının tespiti sağlanırken, kurumlar arası çevrimiçi veri paylaşımı da yapılabilmektedir. SOYBİS Projesi sayesinde, yardıma muhtaç kişilerin yardım almak için, takip edecekleri başvuru süreci kısalmış, ihtiyacı olan kişilerin farklı kamu kurumlarını ziyaret etmesine gerek kalmaksızın, bilgilere doğrudan ulaşma imkânı getirilmiştir. Sistem ile yapılabilecek mükerrer yardımların da önüne geçilmektedir¹⁹¹. SOYBİS'in çeşitli kurumlarla olan uyumlaştırılması çalışmaları sonucunda, MERNİS veri tabanından adres bilgileri, nüfus, aile ve kişi bilgileri, İŞKUR veri tabanından işsizlik sigortası ve kısa çalışma ödeneği vb. alınıp alınmadığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü veri tabanından muhtaç aylığı alınıp alınmadığı gibi birçok kurumdan bilgilere çok kısa bir sürede ulaşılmakta ve vatandaşların taleplerine en kısa sürede yanıt verilebilmesi mümkün hale gelmektedir. Sağlanan bu imkânlar ışığında bir yandan bürokrasi ve kırtasiyecilik azalmakta, bir yandan yardıma erişim süreci kısalmakta, bir yandan mükerrer yardım verilmesi önlenmekte, bir yandan da kamu kaynaklarının en etkin şekilde kullanılabilmesi için katkı sunularak, sağlıklı bir istatistik veri tabanı oluşturulmaktadır¹⁹².

YEREL-NET: Türkiye ve Orta doğu Amme İdaresi (TODAİE) tarafından yürütülen Yerel Yönetimler İçin Eğitim Malzemesi Geliştirme Projesi (YEREL) çalışmasının yerel yönetimlere ilişkin bilgi sunulabileceği bir internet paylaşım ağı kurulması amacı bu internet sitesi ile hayata geçirilmiştir. Yerel-Net sitesi için ön çalışmalara 1999 yılında başlanılmış, kurulum işleri ise ancak 2000 yılında tamamlanmıştır. Site, 1 Ocak 2001 tarihinde yayına geçmiştir. 2001'den günümüze kadar geçen sürede Yerel-Net birkaç defa hem tasarım hem de içerik açısından yeniden

190 Türkiye Bilişim Şurası, a.g.r.

191 T.C. İçişleri Bakanlığı, *"Türkiye'de Uygulanan Seçilmiş e-Devlet Projeleri"*.

192 T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, *SOYBİS Sosyal Yardım Bilgi Sistemi*, Ankara, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yayınları, 2011, s.14 vd.

yapılandırılmıştır. Yerel-Net, yerel yönetimler konusunda çalışanların ulaşmak ve kullanılabilir hale getirmek için çok zaman harcadıkları rakamsal verilerden, serbestçe yararlanmalarını sağlamak ilkesi göz önüne alınarak kurulmuş ve kullanıcıların, sitedeki her türlü veri ve bilgiye ücretsiz olarak kolay ve paket programlara aktararak erişim imkânı bulmaları sağlanmıştır¹⁹³.

Yukarıda bahsedilen sistemler dışında İl Envanteri Modernizasyonu (İLOMED), Gümrük Sistemleri Otomasyon Projesi (GİMOP) ve üçüncü bölümde daha fazla ayrıntılı anlatılacak olan Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) gibi daha birçok bilgi ve iletişim teknikleri temelli projenin olduğunu söyleyebiliriz. Tüm bu projelerin toplamı ülkemizin e-devlet alanında kat ettiği yolların büyüklüğü ve önemi hakkında gerçekten hatırı sayılır bir bilgi vermektedir.

2.1.10.3.4 E-Devlet Kapısı

Ülkemizde e-uygulamaların birbirleri ile uyumlaştırılmamış olması ve bunun tek bir yerden yerine getirilememesi sorununun çözümüne yönelik olarak ilk çalışma 18 Aralık 2008 tarihinde hizmete giren “E-Devlet Kapısı Projesi”dir. Bu proje ile birlikte tüm e-devlet faaliyetleri tek elden yürütülmeye başlanmıştır. Projenin öncelikli amacını kamusal hizmetlerin, vatandaşlara, işletmelere ve kamu kurumlarına bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak suretiyle etkin ve verimli bir şekilde hizmet sunmak oluşturmaktadır. Proje ile birçok gelişmiş ülkede örnekleri görüldüğü üzere, vatandaş – iş ve devlet olmak üzere üç ana bölüm şeklinde hizmet verilmektedir¹⁹⁴. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak, ülkemizde de birçok kamu kurumunun web sayfaları oluşturulmuş, 2006 yılının Ocak ayından itibaren, Türkiye’de; bakanlık, genel müdürlük, özerk kurum/kuruluşlar, okullar, üniversiteler ve yerel yönetimler gibi kamu hizmeti sağlayan kurum ve kuruluşlara ait 8.000’den fazla web sitesi hizmet vermeye başlamıştır. Web sayfalarının büyük bir çoğunluğunda, sadece bilgi verilmekte, bir

193 Devlet Planlama Teşkilatı, “E-Devlet Proje ve Uygulamaları”, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Yayınları, 2005, s.54.

194 Oğuzhan Çarıkçı, “Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010, S.12, s.104-105.

kısımında ise bazı basit hizmetler sunulmakta olup, özellikle merkezi kamu kurumlarının web sitelerinin önemli bir kısmı portal tanımına uyacak nitelikte sayılabilmektedir¹⁹⁵.

Birçok kuruma başvurmak suretiyle tamamlanabilen kamu hizmetleri (bileşik hizmetler) başta olmak üzere, kamu hizmetlerinin geleneksel anlamda sunulmasından kaynaklanan; bürokrasi, zaman kayıpları, hatalar ve yüksek maliyetleri azaltmak amacıyla tek bir noktadan, tek bir portal üzerinden merkezi ve kategorize edilmiş bilgiye erişimi sağlayan, e-Devlet Ana Kapısı kurulması, eDTr Projesi ile gündeme gelmiştir¹⁹⁶. Bu sitenin amacı kamu hizmetlerinin ilgililerine etkin ve verimli bir şekilde sunulmasının sağlanmasıdır. Ülkemizde e-devlet hizmetlerine geçişte gerekli bilişim altyapısının oluşturulması, devlet hizmetlerinde bilgi, iletişim ve kalite standartlarının belirlenmesi görevleri başlangıçta DPT tarafından yürütülmesi planlanmış, fakat bu görev daha sonra Türk Telekomünikasyon (TTAŞ)’ye verilmiştir. TTAŞ’nin özelleşmesinden sonra ana kapı kurma görevi TTAŞ’dan alınarak Ulaştırma Bakanlığına bağlı Uydu Haberleşme ve Kablo TV İşletme AŞ’ye (TÜRKSAT) verilmiştir. E-devlet kapısı, vatandaş, iş yaşamı ve devlet adıyla üç ana gruba hizmet verirken, verdiği hizmetleri ise bilgilendirme hizmetleri ve elektronik hizmetler şeklinde iki başlık altında toplayabiliriz. E-devlet kapısında, e-hizmet alınabilecek linklere yer verilmek suretiyle, ilgililerin hizmete süratli bir şekilde ulaşması sağlanmaktadır¹⁹⁷.

E-devlet ana kapısından verilecek hizmetlerin sunulurken, görev ve sorumluluğu olan e-imza kullanacak tüm kamu kurum ve kuruluşlarının güvenlik düzeylerinin belirlenmesi ve belirli standartlardaki yeterli güvenlik seviyesine ulaşmalarının sağlanması amacıyla kamu kurumlarının neredeyse tamamında, risk analizi yapılması zorunluluk arz etmektedir¹⁹⁸. Bu analizlerin gerçekleştirilmemesi, gerek sunulan hizmetlerin aksamasına gerekse de hizmetler dolayısıyla vatandaşların gizli kalması gereken bilgileri de dahil bilgi güvenliğinin tehlikeye atılması anlamına gelir ki, bu durumun hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti için telafisi imkânsız sonuçlar doğurması gibi olumsuz bir durum meydana gelebilir. Bu olgulardan hareketle

195 T.C. Sayıştay Başkanlığı, “E-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler (Performans Denetimi Raporu)”, s.82.

196 T.C. Sayıştay Başkanlığı, a.g.r., s.15.

197Türksat Bilişim, “E-Devlet Kapısı”,

<http://www.turksat.com.tr>, 02.10.2014; T.C. Sayıştay Başkanlığı, “E-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler (Özet)”, s.137.

198 Türksat Bilişim, a.g.e., s.140.

sunulan kamu hizmetlerinin çeşitliliği ve yoğunluğu arttıkça güvenlik ihtiyacı daha büyük bir önem kazandığından, bu sistemlerin özellikle yine bu işte uzmanlaşmış kamu kurumları eliyle sağlanması, güvenliğin kamu kurumları dışında başka kurumlara ihale edilmemesi büyük bir öneme sahiptir.

DPT'nin 2009 ve 2010 raporlarının incelenmesinden, e-devlet kapısından sunulan hizmetlerin sayısı açılışı itibariyle 22 iken, 2009 yılında 139'a, 2010 yılında 246'ya çıkmıştır. E-devlet kapısından hizmet sunumu açısından en başarılı kamu kurumu Denizcilik Müsteşarlığı (%98), Sosyal Güvenlik Kurumu (%31) ve Ulaştırma Bakanlığı (%29)'dur. Kayıtlı kullanıcı sayısı 2008 yılında 10.000, 2010 yılı ortasında 1.950.000, 2011 yılı Mayıs ayı itibariyle de 7.140.000 kişiye ulaşmıştır¹⁹⁹. 2015 yılı Eylül ayı itibariyle ise kullanıcı sayısı 24.169.686'ya, sunulan hizmet sayısı 1300'e, hizmet sunan kurum sayısı ise 197'e yükselmiştir²⁰⁰.

2.2 ELEKTRONİK İMZA (E-İMZA)

İnternet kullanımı her geçen gün daha yaygınlaşmakta ve günlük yaşantımızın vazgeçilmezleri arasında yerini almaktadır. Dolayısıyla internet üzerinden yapılmaya başlanan özellikle e-ticaret işlemlerinin güvenli bir ortamda yapılması büyük önem arz etmektedir. Zaman içinde elektronik ortamda işlem sahibinin kimliğinin tespitine yarayan ve aynı zamanda el yazısı ile atılmış imza kadar güvenilir bir mekanizma kullanılarak belge ya da belgelerin değiştirilmediğinin garanti edildiğini gösteren sistemler arayışına girilmiştir²⁰¹. E-imza başta satın alma işlemleri olmak üzere, belge hazırlama ve hazırlanan belgelerin onaylanması gibi işlemlerin birçoğunda kullanılacak olup, bir çeşit e-noter oluşumunun da temelini oluşturacaktır²⁰².

Kişisel bilgilerin mahremiyetinin sağlanmasının yanı sıra, önemli problemlerden biri de, çevrimiçi olarak gönderilen bilgilere üçüncü kişilerin erişiminin engellenmesi ve bu bilgilerin değişmeden yerine ulaştığının garanti edilmesidir. Bu açıdan, e-devlet uygulamalarının kullanıcılar tarafından bir bütün olarak benimsenebilmesi için, bu

199 Abdullah Metin, "Türkiye'de E-Devlet Uygulaması ve E-Devletin Bürokrasiye Etkisi", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012, S.7, s.99.

200 E-Türkiye Hakkında Genel Bilgi, <https://www.turkiye.gov.tr/>, (29.09.2015).

201 Mesut Orta, "Türkiye'de Elektronik İmza uygulaması", *Elektrik Mühendisliği Dergisi (Nisan 2007 Eki)*, 2007, S.430, s.3

202 Şener, Paşayığıt, a.g.m.

işlemlerin gerçekleştirildiği ortamın bilgilerin gizliliğini garanti etmesi ve kötüye kullanmaları önlemek açısından işlem yapanların kimliğini doğrulayacak teknik ve buna uygun yasal altyapıyı içermesi önemlidir. Bütün bu şartların sağlanması ise elektronik imzanın kullanılmasını zorunlu hale getirmektedir²⁰³. E-devlet ve e-imzanın kullanımıyla, bir yandan kırtasiyecilik azaltılıp, maliyetler aşağı çekilmekte, bir yandan da kaliteli hizmet sunumu gerçekleştirilebilmektedir²⁰⁴.

2.2.1 Türkiye’de E-İmzanın Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde e-imzanın kullanımına yönelik yasal çalışmalar ilk olarak 2001 yılında Hazine - Dış Ticaret Müsteşarlığı koordinasyonunda oluşturulan Hukuk Alt Çalışma Grubu ile başlatılmıştır. 2002 yılında Adalet Bakanlığı tarafından yeni bir çalışma grubu kurularak, “Elektronik İmzanın Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı” adı verilen tasarı hazırlanarak Başbakanlığa gönderilmiş, 2004 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülerek “Elektronik İmza Kanunu” olarak 5070 sayılı yasa olarak kabul edilmiştir. Anılan Kanun 23.01.2004 tarihli ve 25355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiş ve e-imza ilk defa bu tarihte yasal olarak hayatımıza dahil olmuştur²⁰⁵. 2005 yılından itibaren kullanılmaya başlanan e-imza, e-ticaret ve e-devlet uygulamalarının durumuna bağlı olarak çok yoğun kullanılmaya başlanılmamış iken, Bilgi Teknolojileri Kurumu (BTK)’nın 2008 yılında mobil e-imza ile ilgili düzenlemeleri tamamlamasının ardından e-imza kullanımı giderek artmıştır²⁰⁶.

Ülkemiz açısından e-imzanın gelişimine bakıldığında, 5070 sayılı Kanun’un kabul edildiği 10.01.2004 tarihi bir milat olarak kabul edilebilir. Nitekim Avrupa Birliği’ne girme ve uyum sağlama sürecinde e-imza yasasının kabul edildiği görülmektedir. Söz konusu 5070 sayılı Kanunda güvenli e-imza “...sadece imza sahibine bağlı olan, sadece imza sahibinin tasarrufunda bulunan güvenli elektronik imza oluşturma aracı ile oluşturulan, nitelikli elektronik sertifikaya dayanarak imza sahibinin

203 Hasan Gül, “Kamu Kuruluşlarında Elektronik Hizmetlerin Yaygınlaştırılması (E-Devlet)”, <http://kontrol.bumko.gov.tr/Eklenti/6840,gul-h-kamu-kuruluslarinda-elektronik-devlet-hizmetlerin-.pdf?0>, (25.10.2014).

204 Gül, a.g.m.

205 Orta, a.g.m., s.4.

206 Mustafa Ünver, Cafer Canbay, “Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Siber Güvenlik”, http://www.btk.gov.tr/bilgi_teknolojileri/siber_guvenlik/.../siber_guvenlik.pdf, (24.11.2014).

kimliğinin tespitini sağlayan, imzalanmış elektronik veride sonradan herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığının tespitini sağlayan...” imza olarak tanımlanmaktadır²⁰⁷.

Sayısal imzalar imzalandıkları metinlere göre farklılık göstermekle beraber, içeriğinde matematiksel fonksiyonlar kullanılmak suretiyle eşsiz bir değer olduğu düşünülerek elde edilmektedir. Kişilerin elle attıkları imzada olduğu gibi tek bir imzadan söz etme imkânı olmayıp, aksine imzalamada kullanılan çeşitli anahtarlar bulunmaktadır. 5070 sayılı Kanun’da ifadesini bulan elektronik imza kavramıyla sayısal imza anlatılmak istenilmektedir²⁰⁸. 5070 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinin ardından sıra ikincil düzenleme dediğimiz yönetmelik ve genelgelere gelmiştir. Uygulama Yönetmeliği yeni adı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) olan ve daha önce Telekomünikasyon Kurumu olarak anılan BTK tarafından 6 ay içerisinde çıkarılmıştır.

5070 sayılı Kanun’un yayımlanmasının ardından, uygulanmasına yönelik olarak 06/01/2005 tarihli ve 25692 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Elektronik İmza Kanunu’nun uygulanmasına ilişkin usul ve esasların düzenlendiği yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Anılan Yönetmelik ile 5070 sayılı Kanun’un getirdiği genel prensipler göz önüne alınarak uyulması gereken genel ilkeler ve elektronik sertifika hizmeti sunanlara ilişkin hükümler düzenlenmiştir.

E-imza ile ilgili olarak 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra, ikincil mevzuat diyebileceğimiz diğer yasal düzenlemeler de yapılmıştır. Bu düzenlemeler; Elektronik İmza Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Sertifika Mali Sorumluluk Sigortası Yönetmeliği, Elektronik İmza ile İlgili Süreçlere ve Teknik Kriterlere İlişkin Tebliğ, Kamu Sertifikasyon Merkezi Oluşturulmasına İlişkin 2004/21 sayılı T.C. Başbakanlık Genelgesi, 2006/13 sayılı T.C. Başbakanlık Genelgesi, Kamu Sertifikasyon Merkezine İlişkin 2006/20 sayılı T.C. Başbakanlık Genelgesi, Zorunlu Sertifika Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları, Güvenli Elektronik İmza Oluşturma ve Doğrulama Uygulamaları ile Güvenli Elektronik İmza Formatlarına Dair Usul ve Esaslar, İşlem

207 Bkz. 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu (4. Madde), 10.01.2004 tarih ve 25355 sayılı Resmi Gazete.

208 Ali Kaya, Meral Güneş, *Ulusal Yargı Ağı Projesi I*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011, s.24.

Sertifikasına İlişkin Usul ve Esaslar, 20.03.2013 tarih ve 2013/DK-BTD/156 sayılı Kurul Kararı'dır²⁰⁹.

E-imza ile ilgili yasal değişikliklerin yapılmasının ardından mahkeme kararlarında da e-imzanın geçerliliğinin kabul edildiği görülmektedir. Örneğin bir Danıştay kararında, "Davacı ...tarafından Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığına karşı açılan davada, Bursa İkinci İdare Mahkemesince dava konusu işlemin iptali, tazminat isteminin kabulü yolunda verilen 18/09/2012 günlü, E:2012/607, K.2012/1011 sayılı ısrar kararının yürütmenin durdurulması da istenilerek temyiz edilmesi üzerine oluşturulan dosyanın, ilk incelemesi yapılırken anılan ısrar kararının mahkeme başkanı tarafından imzalandığı, ancak karar tutanağında imzaları olan mahkeme üyeleri tarafından imzalanmadığı görüldüğünden gereği görüldü: 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 31. Maddesinde, 05/07/2012 günlü, 28344 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6352 sayılı Yasanın 59. maddesi ile yapılan değişiklikle elektronik işlemlerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanacağı kurala bağlanmıştır. Anılan Yasa hükmünün göndermede bulunduğu 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun "Elektronik işlemler başlıklı 445. Maddesinde, Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sisteminin (UYAP), adalet hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi amacıyla oluşturulan bilişim sistemi olduğu, dava ve diğer yargılama işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirildiği hallerde UYAP kullanılarak verilerin kaydedileceği ve saklanacağı (...) belge örneği aranmayacağı kuralları yer almıştır. 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasına göre de, güvenli elektronik imza, elle atılan imza ile aynı hukuki sonucu doğurmaktadır. Dosyanın ve bu dosyaya ilişkin UYAP kayıtlarının incelenmesinden, temyiz edilen ısrar kararının, UYAP kullanılarak elektronik ortamda hazırlandığı ve mahkeme başkanı ile görüşme tutanağında imzası bulunan iki mahkeme üyesi tarafından güvenli elektronik imza ile imzalandığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulu Kanununun 24. ve 25. maddelerinin halen yürürlükte bulunmaları nedeniyle, mahkeme kararlarının ıslak imza ile imzalanması ve imzalı bir karar örneğinin dava dosyasına konulması uygulamasına devam edilmekte ise de, elektronik imza ile imzalanmış olan mahkeme kararının ayrıca ıslak imza ile imzalanmamış olması yukarıda yer verilen

209 Mevzuat,

http://www.btk.gov.tr/bilgi_teknolojileri/elektronik_imza/mevzuat.php, (09.10.2014).

Yasa hükümleri uyarınca giderilmesi gereken bir eksiklik olarak görülmemiştir.”²¹⁰ denilmek suretiyle güvenli elektronik imza ile imzalanmış mahkeme kararlarının ıslak imzalı mahkeme kararları gibi değerlendirilebileceği hükme bağlanmıştır.

2.2.2 E-İmzanın Tanımı

İmza, hukuki bir anlam ifade eden bir belgedeki beyan ve varsa yüklenimleri sağlıklı bir şekilde göstermek için belgenin altına yine beyan ve varsa yüklenim sahibi tarafından adı için kullandığı ve olağan biçimde koyduğu yazı olarak tanımlanmaktadır²¹¹. İmza çok eski dönemlerden beri kullanılagelen bir işaret türüdür. Günümüzden yüzyıllarca geriye gittiğimizde bile çeşitli uygarlıklarda sözleşmelerin bağtlanırken çeşitli şekiller ve aletler vasıtasıyla imza atıldığını görmekteyiz. Bu durumda yüzyıllardan beri imzanın, sözleşmelerin kurulmasında önemli bir unsur olduğunu gözler önüne sermektedir.

E-imza bir üst kavramdır. E-imza denildiği zaman her türlü elektronik ses, sembol ya da uygulamayı içeren ve kullanılan teknolojiye bağımsız bir üst kavram olarak algılanmalıdır. Teknik yazına baktığımızda e-imzanın yerine birçok kere sayısal imzanın da kullanıldığını görmekteyiz. E-imza kavramı çok geniş bir anlam bütünlüğüne sahip olduğu için içerisinde sayısal imzaları da barındırırken, sayısal imza kavramı e-imzayı kapsayıcı bir ifade değildir²¹². Birçok ülkede dijital imza ve e-imza kavramları da birbiri yerine kullanılabilir. Fakat yukarıda da belirtildiği üzere dijital imza e-imzanın bir çeşidi olup, e-imza bir kapsayıcı kavram olarak karşımıza çıkmaktadır²¹³.

E-devlet uygulamalarının yaygınlaşması bir yandan da e-imzanın ortaya çıkışında önemli bir köşe taşı olmuştur. E-devlet işlemlerinde kişi ya da kurumları bağlayıcı mahiyette işlemlerin yapılması beraberinde e-imza ihtiyacını da gündeme getirmiştir. 5070 sayılı Kanunda e-imza²¹⁴, “Başka bir elektronik veriye eklenen veya elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla

210 Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 30.01.2013 tarih ve 2012/2648 esas sayılı kararı.

211 Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Ankara, Seçkin Kitabevi, 1985, s.333.

212 Orta, a.g.m., s.5.

213 Ömer Ergün, “Dijital İmza ve Dijital İmzanın Kullanımı”,
<http://ab.org.tr/ab05/tammetin/181.doc>, (24.11.2014).

214 Bkz. 5070 sayılı Kanun (3. Madde), 23.01.2004 tarihli ve 25355 sayılı Resmi Gazete.

kullanılan elektronik veri...” olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre e-imza, “ıslak imzanın fonksiyonlarını da kapsayan ve bir veri mesajında bulunan veya eklenen ya da mesaj ile mantıksal bağlantısı kurulabilen, bireyin kimliğini tanıtan ve bireyin, mesajın içeriğini onayladığını gösteren elektronik formattaki imzadır.”²¹⁵ 1999 tarihli Avrupa Birliği direktifinde ise, “doğrulama yöntemi olarak hizmet veren ve başka bir elektronik veriye eklenmiş veya mantıksal olarak ilişkilendirilmiş elektronik biçimindeki veri”²¹⁶ e-imza olarak tanımlanmıştır.

E-imza, internet ortamında oluşturulan ya da iletilen bilgilerin sahibinin kim olduğu ve söz konusu bilgilerin kim tarafından oluşturulduğunu kesin ve inkâr edilemez bir şekilde ortaya koyabilmektedir. 5070 sayılı Kanunla getirilen düzenlemeler ile e-imzanın el yazısı ile atılan ıslak imzadan farkı kalmamakta ve aynı hukuki etkiye sahip düzenleme yapabilmektedir. E-imza, aynı ıslak imzada olduğu gibi, elektronik işlemlere yönelik güvenli bir imza modeli geliştirme çabaları sonucunda doğmuştur. “e-İmza, bilgi ekonomisinin hızla geliştiği dünya ülkelerinde, kamu yönetimlerinin bilgiye dayalı yapısal, yasal, yönetsel ve kültürel değişimini İdare’ye yansıtabilecek e-Dönüşüm (kurumların mevcut iş ve süreçlerini bilgi ve iletişim teknolojileri-BİT tabanlı hizmet üretme ve sunmasına olanak sağlayacak yasal, yönetsel, örgütsel ve kültürel değişim) unsurlarından biri olarak tanımlanmaktadır.”²¹⁷

E-imza yakın bir zamanda hayatımızın en vazgeçilmez unsurları arasındaki yerini alacaktır. Güvenli bir e-imza olmaksızın güvenli bir haberleşmenin olması mümkün değildir. E-imza sadece kamu kurum ve kuruluşları ya da şirketleri ilgilendirmemekte, aksine internet ortamında çalışması ve haberleşmesi olan bütün kesimleri ilgilendirmektedir²¹⁸. Önümüzdeki zaman dilimi içerisinde elektronik olarak verilen ya da verilecek kamu hizmetlerinde, kademeli bir şekilde vatandaşlardan da e-imza istenmesi söz konusu olabilecektir. Bu hizmetler sadece kamu kurumlarıyla da

215 Orta, a.g.m., s.5.

216 Orta, a.g.m.

217 Y. Turan Çetiner, “E-Dönüşümde Türkiye Nerede?”,

<http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi31/Turan.pdf>, (02.10.2015).

218 Orta, a.g.m., s.4.

sınırlı olmayacak, hatta özel bir banka bile müşterisinden işlem yapabilmek için e-imza isteyebilecektir²¹⁹.

2.2.3 E-İmzanın Özellikleri

E-imza, imza sahiplerine veri bütünlüğü, kimlik doğrulama, inkâr edilemezlik, gizlilik olarak dört temel imkân sağlamaktadır. Bunları kısaca ele alacak olursak:

Veri bütünlüğü ile bilgisayar ortamında oluşturulan veriler üzerinde imza sahibinin izni ve bilgisi dışında verinin değiştirilmesi, veriye ekleme ya da veriden çıkarmalar yapılması gibi durumlara imkân tanınmamaktadır. *Kimlik doğrulama* ile e-imzanın sahibi tarafından bilinen şifre kullanımı ile imzanın sahibinin kim olduğu açık ve net olarak ortaya konulmakta, imza sahiplerinin şifre vb. gizlilik oluşturan hususları kimseyle paylaşmamaları önem arz etmektedir. *İnkâr edilemezlik* ile e-imza ile gerçekleştirilen hizmetler e-imza sahiplerine herhangi bir inkâr etme imkânı tanımamakta olup, elektronik ortamda gerçekleştirilen her bir işlemin sahibi kesin olarak bilinebilmektedir²²⁰. *Gizlilik* ile bilginin açık haline sadece bu konuda yetki verilmiş kişilerin ulaşması sağlanmaktadır²²¹. Böylece kendisi ile ilgisi olmayan belgelere, başka kişi ve/veya kişilerin erişimine, bilgilerin içeriğinin başkalarınca öğrenilmesine izin verilmemektedir.

Yukarıda belirtilen unsurlara ilaveten tamamlayıcı nitelikteki güvenlik servislerini de kısaca ele alacak olursak²²²: *Erişebilirlik* ile bilginin gerekli olması durumunda yetkili kullanıcıların erişimine her daim hazır bulundurulması amaçlanır. *Erişim denetimi* ile kimlik doğrulama gibi mekanizmalar kullanılmak suretiyle erişimin denetlenir. *Kayıt edilebilirlik* ile kimlik doğrulaması yapılan bir kişinin faaliyetlerinin takip ve tespit edilebilir. *Yetkilendirme* ile kullanıcıların sistem kaynaklarına erişimin denetlenmesi, doğru kullanıcıların, doğru kaynaklara, doğru zamanda erişiminin

219 Hüseyin Erol, M. Ali Akcayol, “Türkiye’de Elektronik İmza Uygulamalarında Durum Analizi ve Öneriler”,

<http://ueimzas.gazi.edu.tr/pdf/poster/63.pdf>, (24.11.2014).

220 Çetiner, a.g.m.

221 Devlet Planlama Teşkilatı, “e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi, s.30.

222 Devlet Planlama Teşkilatı, a.g.r.

sağlanır. *Mahremiyet* ile sistemde bir kişiye ait bilgilere başkaları tarafından erişilmesi engellenir.

2.2.4 E-İmza ve Bilgi Güvenliği

E-devlet ana kapısından verilen hizmetlerin sunumunda sorumluluk üstlenen ve e-imza kullanan kurum ve kuruluşların, güvenlik düzeylerinin ortaya konulabilmesi amacıyla risk analizlerinin yapılarak, yeterli güvenlik düzeylerine yükseltilmesi yönünde ihtiyaç duyulan önlemlerin alınması gerekmektedir²²³. Elektronik imzaların birbirinden farklı türleri ve birbirinden farklı nitelikleri bulunabilmektedir. AB direktifinin 5/1. maddesinde, nitelikli bir sertifikaya dayanan ve güvenli imza oluşturma aracı ile oluşturulan imzanın el ürünü olarak oluşturulan imza ile aynı değere sahip olması gerekmektedir. Ayrıca bu şekilde oluşturulmuş imzaların delil niteliğinin de inkâr edilmemesi gerekmektedir. Uluslar arası mevzuatlarda elektronik imzanın hukuki niteliği ile ilgili farklı hukuki değerlere sahip olabildiği görülebilmektedir. Örneğin Alman Elektronik İmza Kanununda elektronik imzanın geçerliliği ile ilgili bir hüküm bulunmamakta, geçerlilik hükümlerine ise çeşitli kanunlarda yer verilmektedir²²⁴.

Güvenliğin ne olduğu anlaşılır ise, güvenlik alanında gerekli önlemleri belirlemek daha kolay olabilecektir. Alınması gereken güvenlik önlemleri fiziksel, ağ ve veri güvenlikleri olmak üzere üç alana ilişkindir. Fiziksel güvenliğiyle sistemin kesintiye uğramasına ilişkin alınması gereken önlemler ifade edilmektedir. Ağ güvenliğiyle, ağa istenmeyen erişimlerin önlenmesi ifade edilmektedir. Veri güvenliğiyle de verinin iletim ve veri tabanı aşamasında güvenlik altına alınması ifade edilmektedir²²⁵.

Sistem gizlilik, bütünlük, doğrululuk, geçerlilik ve inkâr edilemezlik özelliklerini sağlamanın yanı sıra, bazı güvenlik uygulamalarını da içinde barındırmalıdır. Kısaca bunları inceleyecek olursak²²⁶:

223 T.C. Sayıştay Başkanlığı, “E-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler (Performans Denetimi Raporu)”, s.119.

224 Fatih Önder, “Elektronik İmzanın Hukuki Niteliği”, *UYAP Bilişim Dergisi*, 2009, S.2, s.25.

225 Önder, a.g.m.

226 Türk Standartları Enstitüsü, “e-Dönüşüm Türkiye 2006-2010 Eylem Planı Eylem No:26 E-Ticaret Güvenlik Altyapısı”, Türk Standartları Enstitüsü Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, http://www.ekonomi.gov.tr/upload/482AA71B.../eticaret_guvenlik_raporu.pdf, (24.11.2014).

- *Açık anahtar yapısı*, iletilen ve alınan verilerin farklı şifreleme algoritmaları kullanılmak suretiyle, göndericinin şifrelediği iletinin, alıcı tarafından şifresi çözülerek açılmasına dayalı sistemler bütünü ifade etmektedir.
- *Dijital imza*, gelen bir verinin, gerçekten gönderen kişi tarafından gönderildiğini doğrulama mekanizmasını ifade etmektedir.
- *Dijital sertifikalar*, açık anahtar sahibinin kimliğini doğrulayan bilgilerdir. Sertifikalar,iletiyi alan kişinin, iletiyi gönderenin kimliği, kullandığı sertifikanın geçerliliği ve güvenilir bir sertifika otoritesince onaylanma durumunu öğrenmesini sağlar.
- *SSL (Güvenli Giriş Katmanı)*, bu sistem ile sunucu bilgisayar ile bilgi iletilen bilgisayar arasında şifreli bilgilerin yer aldığı bir doğrulama sertifikaları gönderilmektedir. Böylece bilgi alış verişinde bulunan bilgisayarlara kötü niyetli kişilerce müdahaleler engellenmiş olmaktadır.
- *SET*, ticari alanda müşteriler ile firmalar arasında kredi kartıyla yapılan ödemelerde bilgi güvenliği sağlayan elektronik güvenlik sistemlerini ifade etmektedir.

Bu açıklamalar ışığında e-imzanın güvenlik sistemine baktığımızda, “Elektronik imza Açık Anahtar Altyapısını (AAA, PKİ=Public Key Infrastructure) kullanmaktadır. AAA teknolojisi kullanılarak oluşturulan elektronik imzalama verisi kişiye ve imzalanan dokümana özeldir. Bu nedenle başkaları tarafından taklit edilemez ve imzalı belge üzerinde değişiklik yapılamaz.”²²⁷

Önemli olan diğer bir husus da, e-imza kullanımında, elektronik ortamda işlem gören belgelerin zaman damgası taşımasıdır. Zaman damgası, elektronik bir verinin, üretildiği, değiştirildiği, gönderildiği, alındığı ve/veya kaydedildiği zamanın tespit edilmesine yönelik, Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcısı (ESHS) tarafından e-imzayla doğrulanan kayıt anlamına gelmektedir. Elektronik belgenin hukuki sonuçları itibariyle çok önemli olmasına rağmen; e-imzaya ilişkin çıkarılan kanun ve yönetmelikte, zaman damgası için sadece bir tanım yapıldığı ve bu hizmetin yalnızca kullanıcı tarafından talep edilmesi durumunda ESHS tarafından sunulacağı

227 Kevser Şahinbaş, Özlem Güzelyazıcı, “Bazı Kamu Kurumlarında Elektronik İmza Uygulaması ve Karşılaşılan Sorunlar: Eminönü Belediyesi Örneği”, http://www.ab.org.tr/ab10/kitap/sahinbas_guzelyazici_AB10.pdf, (24.11.2014).

belirtilmektedir. Zaman damgasının kullanıcıların inisiyatifine bırakılması, ileride telafisi güç hukuki sorunlara ve e-imzaya karşı duyulan güvenin sarsılmasına yol açabileceği yönünde endişeler de bulunmaktadır. Bu nedenle, hukuki sonuçları da değerlendirilerek, zaman damgası kullanımına ilişkin düzenlemelerin bir an evvel gözden geçirilmesi ve gerekli yasal düzenlemelerin de gecikilmeden hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir²²⁸.

Kamu sektöründe, güvenliği sağlanmış bir e-imza sisteminin oluşturulabilmesi, kullanımının yaygınlaştırılması için, hali hazır altyapının, iş süreçlerinin incelenerek e-imza kullanımına uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Kurumlar arasında eşgüdüm sağlanmak suretiyle, hangi kurumun ne zaman e-imzaya geçeceğinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılarak, maliyet tasarrufları ve faydaları belirlenmelidir²²⁹.

2.2.5 Elektronik Sertifikaları Hizmet Sağlayıcıları (ESHS)

Elektronik sertifika hizmet sağlayıcıları, elektronik sertifika, zaman damgası ve elektronik imzalarla ilgili hizmetleri sağlayan kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek veya özel hukuk tüzel kişileridir. Elektronik sertifika hizmet sağlayıcıları, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna yapacağı bildirimden iki ay sonra faaliyete geçerler. Elektronik sertifika hizmet sağlayıcıları yapacakları bildirimde; güvenli ürün ve sistemleri kullanmak, hizmeti güvenilir bir biçimde yürütmek, sertifikaların taklit ve tahrif edilmesini önlemekle ilgili her türlü tedbiri almak ile ilgili şartları sağladığını ayrıntılı bir biçimde gösterir. BTK, belirtilen şartlardan birinin eksikliğini veya yerine getirilmediğini tespit ederse, bu eksikliklerin giderilmesi için, elektronik sertifika hizmet sağlayıcısına bir ayı geçmemek üzere bir süre verir. Bu süre içinde elektronik sertifika hizmet sağlayıcısının faaliyetlerini durdurur. Sürenin sonunda eksikliklerin giderilmemesi halinde elektronik sertifika hizmet sağlayıcısının faaliyetine son verir. BTK'nın bu kararlarına karşı itiraz edilebilir. Elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarının faaliyetlerinin devamı sırasında belirtilen şartları kaybetmeleri hâlinde de yukarıdaki

228 T.C. Sayıştay Başkanlığı, *“E-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler (Performans Denetimi Raporu)*, s.97.

229 T.C. Sayıştay Başkanlığı, a.g.r., s.17.

hükümler uygulanır. Elektronik sertifika hizmet sağlayıcıları, BTK'nın belirleyeceği ücret alt ve üst sınırlarına uymak zorundadır²³⁰.

E-imza açısından elektronik sertifika sağlayıcıları önemli bir rol üstlenmektedir. Elektronik sertifika hizmet sağlayıcısı olmak için bir tanesi kamu kurumu, iki tanesi de özel şirket olmak üzere toplam üç tane kurum başvuruda bulunmuş ve lisanslarını almıştır. E-imzanın kullanılması için gerekli olan sertifikalar bu üç kurumdan sağlanabilmektedir²³¹.

Başbakanlık genelgesi ile bütün kamu kurum ve kuruluşlarının kurumsal olarak sertifikaya ilişkin ihtiyaçlarının kamu kaynakları ile karşılanmasına yönelik olarak bir kamu sertifikasyon yapısının oluşturulması hedeflenmiştir. Ulusal güvenlik gerekleri dikkate alınmak suretiyle kurumsal sertifika ihtiyacının giderilmesi için oluşturulacak kamu sertifikasyon yapısı içerisinde kurulacak olan kök sertifika hizmet sağlayıcısı ve Kamu Sertifika Hizmet Sağlayıcısının milli yazılım ürünlerini kullanması hedeflenmektedir. Kamu sertifikasyon yapısının kurulması ve işletilmesi için Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'na bağlı olarak çalışan Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü Müdürlüğüne (UEKAE) görev verilmiştir. Fakat yürüttükleri görevlerin özel nitelikli olması sebebiyle Türk Silahlı Kuvvetleri, Emniyet Genel Müdürlüğü, Milli İstihbarat Teşkilatı gibi stratejik niteliğe sahip kuruluşların kök sertifika ihtiyaçlarının kök sertifika hizmet sağlayıcısından karşılanmasına yönelik olarak, Kamu Sertifika Hizmet Sağlayıcısı sistemlerinin kendi bünyelerinde oluşturulmasına imkân tanınmıştır. Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcılarının her türlü faaliyet ve işleyişinin ilgili mevzuat hükümlerine uygunluğunun incelenmesi, muhtemel hata, noksanlık, usulsüzlük ve/veya suistimallerin tespit edilmesi ve ilgili mevzuatta öngörülen yaptırımların uygulanması amacıyla yapılan bütün çalışmalar BTK'ya verilmiştir²³².

230 Ayrıntılı bilgi için bkz. 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu, 23.01.2004 tarihli ve 25355 sayılı Resmi Gazete.

231 Orta,a.g.m., s.4.

232 Orta,a.g.m., s.9.

2.2.6 Elektronik Belge (E-Belge) Yönetimi

Belge yönetimi, örgütlerin işlerini yürütmesi sırasında oluşturulan veya dışarıdan aldıkları her türlü dokümantasyonun içerisinde kurum aktivitelerinin delili olabilecek belgelerin ayrılması, dağıtımı, vs. yönelik olarak her çeşit örgütte uygulanabilecek bir idare sistemidir²³³. “Belge yönetim döngüsü içerisinde yer alan süreçler e-belge yönetimi için de geçerlidir. Ancak e-belge yönetiminde geleneksel belge yönetimine göre önem kazanan nokta veri güvenliğidir. E-belge yönetimi kapsamında saklanan belgelerin tüm yaşam süreçlerinde içerik, format ve ilişkisel özelliklerinin korunarak yönetimi önem kazanır. Burada sözü edilen belgelerin içerik, format ve ilişkisel özelliklerinin korunması e-imza desteği olmadan neredeyse imkânsızdır.”²³⁴

E-devlet, sunulması planlanan hizmetlere ilişkin dokümanların da bir sistem içerisinde ve birbiriyle uyumlu olması önem arz etmektedir. Nitekim sistem üzerinden birçok formun doldurulması ve neredeyse bütün hepsinde de benzer bilgilerin verilmesinin zorunlu olması elektronik belgelerin özel bir şekilde düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Elektronik Belge Yönetimi Sistemi (EBYS)’ ne geçilmesi halinde, e-ortamda üretilen ya da e-ortama aktarılan bütün belgelerin kontrol ve yönetiminde alışlagelen geleneksel birçok uygulama değişime uğrayacak olup, bu yeni sürece uyum sağlayabilmek ve bu değişimi yönetebilmek ancak sağlam temellere oturtulmuş bir sistem ile mümkün olabilmektedir²³⁵.

E-devlet hizmetleri, kamu kurumlarında oluşturulacak elektronik kayıt sistemlerinin bir bütün halinde birbirleriyle uyumlu işlemesini gerektirmektedir. E-İmza mevzuatının çıkması ve elektronik resmi yazışmaya imkân veren yönetmeliğin yayımlanmış olması ile birlikte, artık elektronik yazışma önünde hiçbir yasal engel kalmamıştır. Bu nedenle, elektronik ortamda üretilen elektronik bilgi ve belgelerin; kayıt, iletim, paylaşım, imha ve güvenlik açılarından tabi olacakları usul ve esasların belirlenmesi zorunlu hale getirilmiştir. eDTr Projesinin ilk eylem planında, e-imza açısından asıl geçerlilik kazanmadan önce oluşturulması gereken Elektronik Belge Yönetim Sistemine (EBYS) ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. Kısa Dönem Eylem

233 Hüseyin Odabaş, “Belge Yönetimi ve Türkiye’de Belge Yönetimi Gereksinimi”,

<http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/187>, (14.10.2014).

234 Altın, a.g.m., s.282.

235 Altın, a.g.m., s.283.

Planındaki bu eksiklik izleyen süre içerisinde fark edilerek, bu konuda model çalışması yapmak üzere, Eylül 2004'te, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (DAGM), görevlendirilmiş ve Ağustos 2005'te Genel Müdürlük "Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli" taslağını hazırlamış ve kamuoyunun görüşlerini almak üzere yayımlamıştır. Ancak, 2005 yılının sonunda bitirilmesi planlanan söz konusu çalışma, Haziran 2006 dönemi itibarıyla son şekil verilerek bir türlü uygulamaya konulamamıştır²³⁶.

Dikkat edilmesi gereken bir konu da, yapılacak düzenlemelerde, birlikte çalışabilirlik ile EBYS çalışmalarının bir plan dâhilinde ve koordinasyon sağlanarak yürütülmesidir. E-İmza Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, elektronik ortamda hazırlanan ve sayısal imza ile imzalanan belgeler yasal geçerlilik kazanmıştır. Elektronik ortamda üretilen belgelerle ilgili usul ve esaslar, kurumlar bünyesinde oluşturulacak elektronik kayıt sistemleriyle uyumlu hale getirilmelidir²³⁷.

2.2.6.1 E-Devlette E-Belgenin Önemi

Şeffaf devlet ile bir bakıma devletin ürettiği her belgenin erişimine imkân tanınması ve bu belgelere dayanılarak hesap verebilmenin önünün açılması ifade edilmektedir. Doğal olarak bu durum, hükümetlere olan güvene, güvenilirliğine inanılan belgeler ile desteklenen açıklık ve hesap verebilirliğe göre şekillenmektedir. E-belgenin sağlayacağı en büyük olanak, ulusal mahiyetteki dokümanlara etkin ve kolay bir biçimde erişim imkânı tanınmasıdır. Bu durum, etkin bir belge yönetim stratejisini zorunlu kılmakta, üretilen ve erişilen belgelerin çoğalmasıyla birlikte belgelerin sunulmasına ilişkin beklentiler de giderek artmaktadır. E-devlet düşüncesinin hakim olduğu sistemde ise belgeye erişim sağlamak isteyen kişinin doğrudan hiçbir aracıya ihtiyaç duymaksızın istediği belgeye erişim imkânı bulunmaktadır²³⁸.

236 T.C. Sayıştay Başkanlığı, "E-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler (Performans Denetimi Raporu)", s.17.

237 T.C. Sayıştay Başkanlığı, a.g.r., s.99.

238 Altın, a.g.m., s.285.

2.2.6.2 E-Belge Yönetiminde E-İmza

E-imza ve e-belge yönetimi bir arada kullanılabilen ve birbirini tamamlayan iki uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir e-imza sisteminin başarılı olabilmesi ancak, belirli stratejilere göre oluşturulmuş e-belge yönetimi sistemiyle mümkün olmaktadır. Bu durum aynı şekilde e-imza ile e-arşiv sistemi arasında da geçerli olup, bu kapsamda geçerli ve güvenilir bir e-arşiv uygulamasının da tamamlayıcısı yine bir e-imza sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

E-belge yönetiminin geleneksel anlamda belge yönetiminden farklı olarak e-imza ve e-sertifikaların da arşivlenmesi gerekmektedir. E-imzalı belgelerin arşivlerinden sonra bile geçerliliklerini koruyabilmeleri için yıllar sonra bile e-imzanın doğrulanabilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Aynı durum elektronik ortamda bağitlanan sözleşmelerde de geçerli olup, bu sözleşmelerde de e-imzaların geçerliliğinin korunabilmesi gerekmektedir. Bu da ancak e-imzanın söz konusu edilen tarihten önce de var olduğunun ispatına yarayan zaman damgası fonksiyonu sayesinde gerçekleştirilebilmektedir. Zaman damgası ile elektronik ortamda üretilen bir belgenin üretiminden değiştirildiği, gönderildiğinden alındığı ana dek bütün aşamaların tek tek tespit edilebilmesine imkân tanınmakta olup, bu damga ESHS kuruluşları tarafından belgeye yüklenen elektronik nitelikli bir mühür olarak karşımıza çıkmaktadır²³⁹.

2.2.7 E-İmzanın Sağlayacağı Yararlar

E-imza, e-devletin gelişimine bağlı olarak hayatımızda yer edinmeye başlamış, sadece özel sektörde değil, aynı zamanda kamu sektöründe de kullanılarak geniş bir kullanıcı kitlesine ulaşmıştır. Yukarıda geleneksel devlet ile ilgili verdiğimiz bilgiler de göz önüne alındığında, geleneksel devlette yoğun bir kırtasiyeciliğin ve keyfiyetin hâkim olmasına rağmen, e-devlet ile birlikte hem iş ve işlemlerde hızlanma hem şeffaflaşma hem de veri güvenliğinin sağlandığı görülmektedir.

E-imza ile birlikte kâğıt ortamında yapılmakta olan birçok hizmet dijitalleşmekte, bir yandan da e-imza ile kâğıtların kullanılması ortadan kaldırılarak ağaçların kesilmesi ve israf önlenmektedir. Ayrıca belgelerin arşivlenmesi açısından da

239 Altın, a.g.m., s.287.

hem zaman hem de mekân tasarrufu sağlanabilmektedir²⁴⁰. E-imza kullanılmak suretiyle belgelerin güvenliği ve inkâr edilemezliği de ayrı bir boyuta erişmektedir. Bunun sonucu olarak e-imza ile imzalanan bir belgenin ıslak imzadan daha kuvvetlendirilmiş olduğu söylenebilir.

2.2.8 Elektronik İmza Kullanımında Yetkilendirilen Kamu Kurumları

Yukarıda da belirtildiği üzere, e-imza kullanımında yetkilendirilen kamu kurumları Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) ve TÜBİTAK Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü (UEKAE) olmak üzere iki tanedir. Bu kurumlardan BTK olarak adlandırılan üst kurul, elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarının yetkilendirilmesi ve denetlenmeleri, elektronik sertifika ücretlendirilmesinde alt ve üst sınırların belirlenmesi, Sertifika Mali Sorumluluk Sigortası Yönetmeliği ile kullanımdan kaynaklanan zararların en aza indirilmesi, Uygulama Yönetmeliği ile e-imzanın hukuki ve teknik yönleri ile uygulanmasına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi, Kanunda belirtilen bazı yükümlülüklerle uyulmaması halinde idari para cezası vermek gibi çeşitli görev ve yetkilerle donatılmıştır. Tüm bu yetkiler göz önüne alındığında BTK'nın e-imza alanında en yetkili kurum olduğunun söylenmesi yanlış olmayacaktır²⁴¹.

TÜBİTAK UEKAE, bilgi güvenliği ve e-imza teknolojileri çalışmalarından dolayı Kamu Sertifikasyon Merkezi (Kamu SM) oluşturmakla görevlendirilmiştir. Kamu SM, 5070 sayılı Kanuna uygun olarak nitelikli elektronik sertifikaları hazırlamak ve bu sertifikaları imza oluşturma verileriyle beraber güvenli e-imza donanım araçlarına yükleyerek alıcılarına teslim etmekle görevlendirilmiştir. Kamu SM tarafından oluşturulan e-imza, belgeyi imzalayan kişinin kimliğini tanıma amacıyla kullanılmakta ve imzalanmış elektronik belgelerin değiştirilip değiştirilmediği hakkında da bilgi vermektedir. 5070 sayılı Kanun uyarınca, Kamu SM, Nitelikli Elektronik Sertifikaları hazırlamak ve bu sertifikaları imza oluşturma verileriyle birlikte Güvenli Elektronik İmza Donanım Araçlarına yükleyerek e-imza kullanmakla görevlendirilen alıcılarına

240 “E-İmza Yararları”,

<http://www.eimzaturkiye.com/e-imza-yararlari/>, (06.10.2015).

241 Ayrıntılı bilgi için bkz. 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu, 23.01.2004 tarihli ve 25355 sayılı Resmi Gazete.

teslim etmekle yükümlü kılınmıştır. Kamu SM, yukarıda belirtilen güvenlik ilkelerini gerçekleştirebilmek amacıyla, güvenlikle ilgili her türlü tedbiri almak zorundadır²⁴².

Kamu SM tarafından sunulan ürün ve hizmetlerde açık anahtar altyapısı kullanılmaktadır. Bu ürünle kamu ve özel sektöre yönelik hizmet verilmesi amaçlanmaktadır. Kamu SM tarafından sunulan hizmetler şunlardır:

- Güvenli e-imzalar için nitelikli sertifikalar üretilerek, belgeyi imzalayan kişinin kimliği doğrulanmakta ve elektronik verilerin değişikliğe uğramadığı garanti edilmektedir.
- Genel kullanımlara yönelik olarak niteliksiz e-imza sertifika üretimleri de yapılmaktadır.
- Güvenli zaman damgalama hizmeti ile bir verinin oluşturulma ve değiştirilme tarihi güvenli olarak zaman kaydı ile ilişkilendirilmesi yapılmaktadır.
- Kamu kurumları yanında özel şirketlere de e-imza konusunda danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır²⁴³.

2.2.9 E-Devlet ve Bilgi Toplumu Kanun Tasarısı Taslağı²⁴⁴

2009 yılında kanun tasarısı olarak hazırlanan ve henüz kanunlaşma imkânı bulamayan E-Devlet ve Bilgi Toplumu Kanun Tasarısı, ülkemizde parçalı bir şekilde yürütülmeye çalışılan, e-devlet ve e-imza konularını tek elden düzenlemeye yönelik bir kanun tasarısıdır. Bu tasarının, kanunlaşması durumunda e-devletin anayasası olacağı söylenebilir.

Söz konusu tasarı ile amaçlanan, e-devlet hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek, e-devlet ve bilgi toplumuna dönüşüm sürecini planlamak, koordine etmek ve bu kanunda verilen görevleri yapmak üzere oluşturulan Kurullar ile kurulan Bilgi Toplumu Ajansının teşkilat yapısı, görev ve yetkilerini düzenlemek olarak belirtilmiştir. Fakat belirtilen bu amaçla sınırlı olmak üzere, bir yandan genel ve özel

242 Kamu SM, <http://www.kamusm.gov.tr/kurumsal/hakkimizda/>, 09.10.2014.; Ayrıntılı bilgi için bkz. 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu, 23.01.2004 tarihli ve 25355 sayılı Resmi Gazete.

243 Kamu SM, a.g.e.

244 T.C. Başbakanlık, “E-Devlet ve Bilgi Toplumu Kanun Tasarısı Taslağı”, <http://www.basbakanlik.gov.tr/Handlers/FileHandler.ashx?FileId=1862>, (09.10.2014).

bütçeli kurumlar, düzenleyici ve denetleyici kurumlar, sosyal güvenlik kurumları, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların bağlı ortaklıkları ile müessese ve işletmeleri, mahalli idareler ve bunların kurdukları kuruluşlar, özel kanunlarla kurulan diğer şirket ve kamu kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetleri kanun kapsamındayken, diğer yandan Genelkurmay Başkanlığı ve bağlı kuruluşları, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ve istihbarata ilişkin bilgi sistemleri bakımından Emniyet Genel Müdürlüğü bu tasarının kapsamı dışında tutulmuştur²⁴⁵.

E-devlet kanun tasarısı ile bütün kamu kurum ve kuruluşları ile kanunla oluşturulan kurulların bilgi toplumu ve e-devlet hizmetlerine ilişkin tüm faaliyetlerini yerine getirirken, hizmet sunumunda temel hak ve hürriyetlere riayet edilmesi, kişisel verilerin korunması ve bilgi güvenliğinin sağlanması, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bilgi sistemlerine, bilgi güvenliğine ilişkin olarak yapılacak her türlü müdahalenin hukuka uygun olması ve kayıt altına alınması, e-devlet hizmetlerinin sunumunda kullanıcı odaklılığının esas alınması, kamu hizmetleri elektronik ortama taşınırken mevcut iş süreçlerinin iyileştirilmesi ve gereği halinde bu süreçlerin yeniden yapılandırılması, veri sahibi kurum, yetki ve sorumluluğunda bulunan verinin gizliliği, güncelliği ve güvenliğinden sorumlu olduğu, elektronik ortamda kamu kurumlarının paylaşımına açık olan verilerin ayrıca kişilerden talep edilemeyeceği, ancak bu verilere ulaşmak için gerekli olan bilgilerin istenebileceği, hizmetin gerektirdiği veriden fazlasının toplanmaması ve toplanan verilerin ilgili mevzuat çerçevesinde elektronik ortamda paylaşılmasının esas olduğu, hizmetlerden yararlananların, yürütülen işlemler hakkında ve işlemin hangi aşamada olduğuna dair bilgi edinmesinin sağlanması, kamu kurum ve kuruluşlarınca e-devlet projelerinin zamanında, bütçesi içinde ve kapsamına uygun olarak tamamlanacağı, kamu kurum ve kuruluşları, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanımı yoluyla personelinin uzaktan çalışabilmesini sağlayan ve teşvik eden tedbirlerin alınacağı, kamu kurum ve kuruluşlarının sahip oldukları bilgi sistemlerinin risk yönetimi planını hazırlayacağı ve iş sürekliliği ilkelerini belirleyeceği, bunların güncel tutulması ve uygulanması için gerekli önlemlerin alınacağı, açık standartların ve kullanılabilir olduğuna Ajans tarafından karar verilen açık kaynak kodlu

245 E-Devlet ve Bilgi Toplumu Kanun Tasarısı Taslağı, (1. Madde), <http://akgul.bilkent.edu.tr/e-devlet/taslak.pdf>, (06.10.2015).

yazılımların kullanılmasının teşvik edileceği yönünde ilkelere uygun davranmalarının sağlanmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir²⁴⁶.

Ayrıca kanun tasarısı ile başta Cumhurbaşkanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Başbakanlık ve Bakanlıklar olmak üzere tasarıya ekli 1 sayılı cetvelde belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarında e-dönüşüm yöneticisi adı verilen ve koordinasyonu sağlayacak bir görevlendirmenin yapılması zorunlu hale getirilmektedir.

Yukarıda kısaca anlatıldığı üzere, e-devlet uygulamalarının belirli bir esas dairesinde yürütülebilmesi için hem ilkelerin belirlenmesi hem de koordinasyonun sağlanmasına yönelik olarak çıkarılan kanun tasarısının kanunlaşması durumunda, ülkemizin e-devlet gelişimi açısından önemli bir yol daha kat edilmiş olmakla birlikte, gerekli ve zorunlu olan e-devlet mevzuat altyapısı da gerçekleştirilmiş olacaktır.

246 E-Devlet ve Bilgi Toplumu Kanun Tasarısı Taslağı, (3. Madde).

3 ULUSAL YARGI AĞI PROJESİ ve ELEKTRONİK İMZA UYGULAMASI

3.1 GENEL OLARAK ULUSAL YARGI AĞI PROJESİ

Ulus devletlerin gün geçtikçe artan bir hızla ulusal üstü kurum ya da kuruluşlarca belirlenen küresel etkiler kapsamında, yasal düzenlemelere giriştikleri görülmektedir. Ülkemiz, bu yasal düzenlemeleri özellikle 1980'den sonra hayata geçirmeye başlamıştır. Kamu yönetimi yapımız bu değişimlere koşut olarak yeniden yapılandırma adı verilen bir süreci sürekli yaşar hale gelmiştir. Son dönemde özellikle Avrupa Birliği (AB)'ne tam üyelik sürecinin de gündeme gelmesiyle, bu değişim ivme kazanmış, klasik devlet yapılanmasından e-devlet yapılanmasına geçiş hızlanmıştır.

AB, özellikle hukukun üstünlüğünün ve insan haklarının korunmasının önündeki bütün engellerin ortadan kaldırılmasını, demokrasinin pekiştirilmesini şart koşmuştur. Yargı alanında gerçekleştirilen reform çalışmalarının öncelikli hedefini insan haklarının korunması oluşturmaktadır. Buna koşut olarak ülkemizde hayata geçirilen yargısal reformların da AB'nin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin tavsiyelerini hayata geçirmeye yönelik olduğu görülmektedir. AB'ye tam üyelik sürecinde kamu yönetimi yapısının tabi tutulduğu değişiklikler, yargının daha açık, daha şeffaf ve daha ulaşılabilir olmasını hedeflemektedir²⁴⁷.

AB uyum yasaları kapsamında hazırlanan üçüncü yargı paketi adı verilen yasal düzenlemelerle, yargı uygulamasında e-devlet yapılanması açısından değişime gidilerek her türlü ceza muhakemesi işleminde dahi UYAP'ın kullanılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda farklı bir düzenlemeye de yer verilerek, elektronik belgenin geçerli bir imza ile elektronik ortamda imzalanmış olması durumunda, ıslak imzalı belgeyle ortaya çıkacak çelişkilerde güvenli elektronik imzalı belgenin esas alınacağı kurala bağlanmıştır²⁴⁸. Yine aynı yargı paketi kapsamında UYAP'ın icra dairelerinde kullanımına hız verilerek, icra dairelerindeki işlemlerin adliyeye gitmeksizin çözülmesi amaçlanmıştır. Böylece hem işlemlerin hızlanması, hem de zaman ve parasal yönden tasarruf sağlanması hedeflenmiştir. AB ülkelerinde düzenlenen sempozyumlara

247 Ceren Şakar, Fatma Neval Genç, "Avrupa Birliği Reform Süreci Çerçevesinde Türkiye'de Yargı Reformları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2015, c.20, S.3, s.342.

248 Yener Ünver, "Üçüncü Yargı Paketinin Genel Değerlendirilmesi", <http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruhad/issue/download/.../5000000614>, (20.01.2016).

ülkemin de katılımıyla, gerek AB ülkelerine UYAP tanıtımı yapılmış, gerekse UYAP'ın sistem olarak üstün olan ve eksik kalan yönleri tespit edilmiştir²⁴⁹.

AB destek programları ve proje imkânları kapsamında Adalet Bakanlığı bünyesinde 06.03.2007 tarihli Bakan Olur'u ile bir "Proje Koordinasyon Grubu" oluşturulmuştur. Proje Koordinasyon Grubu için, proje stratejisi belirlemek, uygulamak ve Adalet Bakanlığının ilgili birimlerinden bu yönde oluşacak talep ve beklentiler doğrultusunda ilgili birim temsilcileriyle irtibat noktaları oluşturmak; değişen ve güncellenen proje formatlarına ilişkin bilgi ve bu konudaki eğitim ve uzman desteğini ilgili kurumlardan almak gibi çeşitli görevler belirlenmiştir²⁵⁰. Belirlenen projeler kapsamında 33 adet proje tamamlanmış, 16 adet proje ise halen devam etmektedir²⁵¹.

Kısacası, AB'ye üyelik için atılan ilk adımdan günümüze değin medeniyet seviyesinin bir üst seviyeye çıkarılabilmesi noktasında sayısız yasal değişikliğe imza atılmış, iç hukukumuz ulusüstü hukuk sistemine uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz bu sürecin ülkemiz açısından en önemli katkılarından birisi adalet hizmetlerinin daha şeffaf ve daha hızlı işlemlerini sağlayan UYAP'ın hayata geçirilmesidir. Uluslar arası düzenlenen etkinliklerde UYAP'ın diğer gelişmiş ülkelerdeki örnekleriyle olan benzerliklerinin ortaya konulmasının yanı sıra, üstün yönleri de çok daha iyi anlaşılabilir. Yargılamanın kısılması ve adalete olan güvenin gün geçtikçe daha da artması noktasında AB uyum yasalarının katkısı yadsınamayacak kadar büyüktür. Fakat bu konuda UYAP'ın da katkısının olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Gelişen teknolojilerin, küreselleşen dünyada etkisi altına almadığı neredeyse hiçbir olgu kalmamıştır. Kamu hizmetleri de bu değişimden payına düşeni almıştır. Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde, adalet hizmetlerinin de dünyadaki değişime ayak uydurması, adalete erişimin herkese eşit olarak sunulması açısından, e-devlet temelli bir projenin oluşturulması büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Ulusal

249 T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Birliği Elektronik Adalet Konferansı Raporu (Prag, 16-19 Şubat 2009), <http://www.uyap.gov.tr/Elektronik-Adalet-Konferansi>, (18.01.2016).

250 T.C. Adalet Bakanlığı, Proje Eşgüdüm Kurulu, http://www.abgm.adalet.gov.tr/abproje/PEK_baskanlik.html, (11.01.2016).

251 T.C. Adalet Bakanlığı, Projeler, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/abproje/tamamlanan%20projeler.html>, (11.01.2016).

Yargı Ağı Projesi (UYAP) geniş bir perspektiften ele alınmaya çalışılarak, konu hakkında genel bir bilgi verilmeye çalışılmıştır.

UYAP, gelişen en son teknolojiler kullanılmak suretiyle, başta Adalet Bakanlığı'nın merkez ve taşra teşkilatları ile bağlı ve ilgili kuruluşları olmak üzere, adli ve idari tüm yargı kurumlarının, donanım ve yazılım altyapısına ilişkin iç otomasyonu ile bilgi otomasyonu sistemlerini kurmuş kamu kurum ve kuruluşları ile uyum sağlayan bir bilişim projesi olarak karşımıza çıkmaktadır²⁵². UYAP ile gerek yargı birimlerinin gerekse Adalet Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatlarının iş süreçlerinin hızlandırılmaya çalışılmasının yanı sıra, işlemlerin kâğıtsız ortama taşınması hedeflenmektedir. UYAP ülkemizde Adalet Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı ile yargı kurumlarının tamamında işleme alınmış olup, bu birimlerin her türlü yargısal, idari ve denetim faaliyetleri bu sistem üzerinden elektronik olarak yürütülebilmektedir²⁵³.

UYAP, dünyanın en büyük ve en ileri bilişim sistemlerinden birisidir. Oluşturulan elektronik sistem kapsamında e-devlet olanaklarından faydalanmanın yanı sıra, devletin sorgulanması ve denetlenmesi de sağlanmaktadır²⁵⁴.

3.1.1 UYAP'ın Tarihçesi

1990'lı yıllar neredeyse tüm dünyada bilgi toplumuna geçiş için önemli bir dönem sayılabilir. Çünkü bu yıllarda bilgi toplumu olma çabaları hem artış göstermiş, hem de bu çabaların ilk ürünleri diyebileceğimiz e-devlet projelerine öncelik verilmeye başlanmıştır. Ülkemiz de küresel anlamda yaşanan bu değişim rüzgârından nasibini almış ve kurumların e-devlet alanında projeleri yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. İşte UYAP da bu şekilde oluşturulan ve geçirdiği evreler ve kazanılan başarılarla adından sürekli söz ettiren bir proje durumuna gelmiştir.

19 Aralık 2008 tarihi, ülkemizde bilgi toplumu açısından bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bu tarih itibarıyla Türkiye-AB arasında açılan Bilgi toplumu ve Medya faslı ile ülkemizin üç ana konuda AB'ye uyum sağlaması amaçlanmaktadır. Bu fasıl

252 Kaya, Güneş, a.g.e., s.17.

253 Havelsan-UYAP,

<http://www.havelsan.com.tr/TR/Main/urun/2286/ulusal-yargi-agi-projesi-uyap>, (21.09.2015).

254 Aydın Köksal, *Türkiye'nin Bilişim Toplumuna Dönüşüm Uzgörüsünde Önemli Bir Adım: UYAP Ulusal Yargı Ağı Projesi*, Uluslararası Hukuk Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Sheraton Convention Center, 9 Ocak 2008, Ankara.

gereğince ilk olarak, ülke mevzuatının AB'nin elektronik iletişime ilişkin müktesebatı ile bilgi toplumu hizmetleri müktesebatına uyum sağlanması; ikinci olarak, gerekli Pazar araştırmaları yapılarak AB müktesebatına uyumlu yetkilendirme yapılarak sektördeki yer alan operatörlere karşı rekabet ortamlarının sağlanması ve son olarak da, AB müktesebatına uyumu ve telekomünikasyon sektöründeki düzenleyici kuruluşun saydam ve bağımsız çalışmasını sağlayabilecek idari kapasitenin artırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda üniversitelerin ve UYAP'ın kendi geniş bant ağları bulunmaktadır²⁵⁵.

1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 141. maddesinde, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması yargı organlarına verilmiş bir görevdir. Günümüzde vatandaşlara sunulan hizmetin hızı ve güvenilirliği, bilişim teknolojilerinin ne kadar efektif kullanıldığı ile orantılı olduğundan, Adalet Bakanlığı'nca verilen adalet hizmetlerinin tüm Türkiye geneline bir bütün olarak ve en iyi şekilde sunulmasında, bilişim çağının sunduğu teknolojik olanaklardan yararlanılması bir zorunluluk halini almıştır. “Bilişim teknolojileri söz konusu olunca, kurumların üretkenliğini ve verimliliğini arttırmak için geliştirilen; ölçeklenebilir, çoklu-kullanıcı ve iş odaklı sistemler olan Yönetim Bilişim Sistemleri gündeme gelmiş ve Bakanlığımızca, adalet hizmetlerinin en iyi şekilde yürütülmesi için, Yönetim Bilişim Sistemlerinin örneklerinden biri olan Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)'nin uygulamaya geçirilmesi kararı verilmiştir.”²⁵⁶ Adalet Bakanlığında ilk otomasyon çalışmalarına 1998 yılında başlanmış, bu amaca yönelik olarak da 1999 yılında Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı oluşturulmuştur. Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığının görevleri 2992 sayılı Kanunun²⁵⁷ 22/A maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:

- Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı ile bağlı kuruluşların ilgili birimleriyle iş birliği yaparak bilgi işlem sistemini kurmak, işletmek, bakım ve onarımlarını yapmak gibi altyapı hizmetlerinin yerine getirilmesi ve Bakanlık birimleri arasındaki koordinasyonun sağlanması,

255 B. Zakir Avşar, Gürsel Öngören, *Bilişim Hukuku*, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2010, s.18.

256 UYAP Bilişim Sistemi, “Tarihçe”,
<http://www.uyap.gov.tr/tanitim/tarihce.html>, (05.12.2010).

257 Bkz. 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, 29/03/1984 tarih ve 18365 sayılı Resmi Gazete.

- Hukuki mevzuat, yüksek mahkemelerin içtihatları ve bilimsel yayınlar başta olmak üzere, yargı yetkisi tanınan uluslar arası mahkeme kararları gibi yargılama faaliyetine katkısı olabilecek her türlü metnin sisteme aktararak, UYAP kullanıcılarının hizmetine sunulmasını sağlamak,
- Bilişim teknolojisindeki teknolojik değişikliklere uygun olarak gerekli yazılımları sağlamak,
- Adalet Bakanlığı'nın göreviyle ilgili olmak kaydıyla ulusal ve uluslar arası kapsamda sistemler arası veri akışını gerçekleştirmek,
- UYAP alanında bilgisayar kullanacak tüm personellerin eğitim almasını sağlamak,
- Bilgi işlem standartlarının belirlenmesi noktasında, diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliğini geliştirmek,

Bir e-devlet uygulaması olan UYAP, adaletin bir yandan ekonomik ve hızlı bir şekilde yerine getirilerek vatandaşın mağdur olmasını engellemek, diğer yandan Türkiye Cumhuriyeti adli sisteminin işleyişinin güvenilirliğini ve doğruluğunu koruyarak yargıya hız kazandırmayı amaçlamaktadır²⁵⁸.

3.1.2 UYAP'ın Aşamaları

UYAP çalışmalarına başlanmadan önce, bir fizibilite çalışması gerçekleştirilerek, projenin ne kadarlık bir süre içinde tamamlanabileceği hakkında fikir edinilmeye çalışılmış ve kısa bir süre içerisinde projenin tamamlanmasının mümkün olmadığına anlaşılmaya üzerine projenin iki farklı aşamada tamamlanmasına ve çalışmaların önce pilot bölgelerde gerçekleştirilmesine ve daha sonra yaygınlaştırılmasına karar verilmiştir²⁵⁹. Proje kapsamında oluşturulan ve uygulanan her bir sistem devletin temellerine uygun bir şekilde tasarlanmıştır. E-devlet gereksinimlerinin çoğunu karşılayacak mahiyette olan UYAP, söz konusu aşamaları gerçekleştirerek ülkemizin adli sisteminin gelişmesini sağlamaya çalışmaktadır²⁶⁰.

258 Kaya, Güneş, a.g.e., s.18.

259 Milli Eğitim Bakanlığı, *Ulusal Yargı Ağı*, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2011, s.3.

260 Ankara Barosu Başkanlığı, *UYAP Ulusal Yargı Ağı Projesi*, Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 2007, s.18.

UYAP, UYAP I ve UYAP II şeklinde iki aşamalı olarak planlanmıştır. UYAP I aşaması Bakanlık merkez birimlerini, UYAP II aşaması ise taşra birimlerini kapsamaktadır. Adalet Bakanlığı ile HAVELSAN A.Ş. arasında 20 Ağustos 2000 tarihinde imzalanan protokol ile UYAP I, 10 Ağustos 2001 ve 26 Temmuz 2002 tarihlerinde imzalanan protokoller ile UYAP II çalışmalarına başlanmıştır²⁶¹. Kısaca bu aşamalar incelenecek olursa:

UYAP I Aşaması, Adalet Bakanlığı'nın merkez teşkilatı ile bağlı birimlerinin ve yargı kurumlarının sunduğu hizmetlerin daha hızlı ve daha etkin bir şekilde yürütülmesini amaçlamaktadır. UYAP I aşaması, Eylül 2000'de başlatılmış, Aralık 2001'de tamamlanarak işleme alınmıştır. Evrak akışları doküman yönetim sistemi (DYS) adı verilen sistem üzerinden yürütülmeye başlanmış, güncel mevzuata anında erişimi kolaylaştıran bilgi bankası oluşturularak, sanal bir tartışma ortamı da hizmete açılmıştır. UYAP I aşamasının hayata geçirilmesi ile Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan bütün verilerin, ulusal yargı ağı içerisinde akışı sağlanmıştır. Birimlerin faaliyetleri belirli bir sıra takip edilmek suretiyle sürdürüldüğünden, birimler arası uyumlaştırma gerçekleştirilmiştir²⁶².

UYAP I aşaması ile, Adalet Bakanlığı merkez teşkilatı ve bağlı kuruluşlarında günlük işlem ve yazışmaların bilgisayar ortamında gerçekleştirilerek, bütün bilgilerin veri tabanında saklanması ve bilgisayarlar arası ağ kurularak bilgilerin izlenmeye başlanması; Adalet Bakanlığı merkez teşkilatındaki tüm personel, finans ve ceza evlerine ait bilgilerin takip edilebilmesi; Bakanlık bünyesindeki bütün iç ve dış yazışmanın elektronik ortamda gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir²⁶³.

UYAP II Aşaması, Adalet Bakanlığı'nın merkez birimleri dışında taşrada yer alan birimlerin, yargı ve yargı destek faaliyetlerini kapsayacak bir şekilde hızlı ve etkin bir otomasyon sistemine geçişini amaçlamaktadır. UYAP II projesinin gerçekleştirilmesiyle, internet erişimi, sanal tartışma ortamı, elektronik posta, veri güvenliği, sisteme veri girişinin sadece bir kere yapılması, sayısal imza kullanma olanağı, hâkim ve savcıların yetkileri dâhilinde dosyalara adliye dışından erişmesi, hâkim ve savcılarının kullanımı için içtihatlar, emsal kararlar, kanunlar, vb. belgelerden

261 Kaya, Güneş, a.g.e.

262 UYAP Bilişim Sistemi, "Tanıtım",
<http://www.uyap.gov.tr/tanitim/altyapi.html>, (05.12.2010).

263 Kaya, Güneş, a.g.e.,s.20.

oluşan veri bankası kullanımı sağlanmıştır. Böylece, sorgulanabilir ve kolay erişebilir doküman arşivi, değişen kanun ve yönetmeliklere uyarlanabilen sistem, ihtiyaca yönelik sorgulamalar, uyarılar ve raporlar, gerçekleştirilerek ceza, harç ve diğer hesaplamalar, cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin etkin olarak izlenmesi ve yönetilmesi sağlanmıştır²⁶⁴.

UYAP II Aşaması ile, taşra teşkilatındaki bütün birimlerin yargısal faaliyetlerinin hızlı ve etkin bir şekilde otomasyona geçirilmesi; Dış sistemlerle ihtiyaç duyulan bilgi alışverişi açısından uyumlaştırmanın sağlanması; Her türlü yazışma ve haberleşmenin elektronik ortamda yapılması ve benzerleri hedeflenmiştir²⁶⁵.

UYAP II Aşaması, UYAP I Aşamasından daha geniş bir alana yönelik olması sebebiyle hem daha uzun sürmüş, hem de daha farklı aşamalar izlenerek gerçekleştirilmiştir. Öncelikle UYAP II A-B aşamaları masa üstü bilgisayar ve çevre elemanları temin edilerek kurulumları gerçekleştirilmiş, UYAP II C aşaması ile de, kablolama gibi altyapıya ve donanımına yönelik çeşitli adımlar atılmıştır. UYAP D-E-F aşamalarıyla ise, taşra teşkilatında kullanılması planlanan donanım temin edilmiş ve sistemin iç ve dış kullanıcılara hizmet verecek şekilde yaygınlaştırılması hedeflenmiştir²⁶⁶.

3.1.3 UYAP'ın Amaçları

UYAP ile her şeyden önce, vatandaşların zaman açısından mağduriyetlerinin önüne geçilmesi ve adli sistemimize olan güvenin artırılması amaçlanmaktadır. Yine bu temel amaçlar yanında, hızlı, etkin, şeffaf ve etik değerlere uygun bir yargılama ortamının oluşturulması; bütün idari faaliyetler ile teftiş ve soruşturmaların hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesi; doğru bilgiye mevzuatın yetkilendirdiği kişilerin hızlı ve kolayca erişmesi; yargı hizmetlerinden faydalanan herkesin internet aracılığıyla daha hızlı ve daha kolay hizmete erişiminin sağlanması amaçlanmaktadır. Kısaca UYAP ile, yargıya güvenin, doğruluğun, bilgi paylaşımının, verimliliğin, adalete ve etik değerlere

264 UYAP Bilişim Sistemi, “Tanıtım”,

<http://www.uyap.gov.tr/tanitim/altyapi.html>, (05.12.2010).

265 Kaya, Güneş, a.g.e., s.20.

266 Kaya, Güneş, a.g.e., s.21.

uygunluğun en üst seviye çıkarılması amaçlanmaktadır²⁶⁷. Söz konusu amaçlar çerçevesinde UYAP'ın gittikçe güçlenmesi, Adalet Bakanlığı'nın bir e- kurum uygulaması sunan bir kuruma dönüşmesini sağlamaktadır²⁶⁸.

3.1.4 UYAP'ın Avantajları²⁶⁹

Yargılama faaliyetleri başta olmak üzere adalet hizmetlerinin hızlı, şeffaf ve daha az masraf ile sağlanması gibi yararları bulunmaktadır. Bu yararlarının yanı sıra, idari ve yargısal birimler arasındaki tüm faaliyetlerin UYAP ortamından sağlanması; bilgi ve belgelerin elektronik ortamda saklanarak, doğruluklarının sağlanması; bilgilerin bir kere girildikten sonra yetkili kullanıcıların istedikleri bilgilere anında erişim sağlayabilmesi²⁷⁰; yazışmaların kâğıtsız ortamda gerçekleştirilerek, israfın önlenmesi²⁷¹; Yargılama esnasında hâkimler tarafından ihtiyaç duyulan nüfus bilgileri ile kişisel bilgilere anında ve sınırsız olarak erişim imkânı bulunması²⁷²; istinabe dosyalarının diğer yargı birimlerine daha kolay gönderilebilmesi ve uzun bekleme süreleri olmaksızın alınabilmesi; kötü niyetli mükerrer olarak açılan davaların önüne geçilebilmesi; mahkemelerin yılsonu devir işlemleri ile iş cetvellerine derhal ulaşılabilirliğin sağlanması; e-devlet şifresi olan vatandaş ve avukatların mahkemeye gitmeksizin dava açmak, duruşma tarihlerini öğrenmek vb. iş ve işlemlerine gerçekleştirebilmesi²⁷³; başta hâkim ve Cumhuriyet savcıları olmak üzere bütün personelin özlük işlemlerini daha kolay takip edebilmeleri imkânına sahip hale gelmeleri de UYAP'ın diğer yararları olarak sayılabilir. Diğer taraftan, 2008 yılında

267 Aydın Köksal, "Türkiye'nin Bilişim Toplumuna Dönüşüm Uzgörüsünde Önemli Bir Adım: UYAP Ulusal Yargı Ağı Projesi", *Uluslararası Hukuk Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, Ankara, Sheraton Convention Center, 2008, s.11.

268 Ankara Barosu Başkanlığı, *UYAP Ulusal Yargı Ağı Projesi*, Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 2007, s.19-20.

269 Bu konudaki birçok avantaj, sistemin içerisinde yer alan bir yargı görevlisi olarak tez yazarı tarafından tecrübe edilmiştir.

270 Ali Rıza Çam, "Britanya Hukuk Sisteminde Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı ve UYAP ile Mukayesesi",

http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2009/mayis09/mobil_devlet/mdevlet.ht, (24.11.2014).

271 Kadir Adıgüzel, "UYAP ve Yararları", *UYAP Bilişim Dergisi*, S.3. s.23.

272 Olga Papadopoulou, "Avrupa Birliği Danıştayları Derneği Hâkimleri Değişim Programı Çerçevesinde Hazırlanan Rapor",

http://www.danistay.gov.tr/upload/olga_rapor_tr.pdf, (18.10.2015).

273 Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP),

<http://www.eimza.gen.tr/uyap.html>, (21.09.2015).

Adalet Bakanlığı tarafından bir genelge ile zorunlu hale getirilen adli yazışmaların elektronik ortamda yapılması uygulamasıyla, milyonlarca Euro tasarruf sağlanmıştır²⁷⁴.

3.1.5 UYAP'ın Diğer Sistemlerle Uyumlaştırılması

Adalet hizmetleri, toplumun tamamına hitap eden hizmetlerdir. Bu sebeple, UYAP'ın, farklı kurumlardan ihtiyaç duyduğu bütün bilgilere anında erişim imkânı olmadan yeterince işlevsel olması mümkün değildir. UYAP'ın işlevsel olabilmesi için, bir yandan iç uyumlaştırma denilen Adalet Bakanlığı merkez ve taşra birimleri ile diğer yargısal görevleri olan kurumlar arasındaki uyumlaştırma, diğer yandan Adalet Bakanlığı dışındaki kamu kurum ve kuruluşları arasındaki uyumlaştırmanın gerçekleştirilmiş olması büyük önem arz etmektedir.

UYAP kapsamında birçok kamu kuruluşu ile bilgi paylaşımına yönelik olarak protokoller düzenlenerek, bilgi sistemleri arasındaki uyumlaştırmalar sağlanmaya çalışılmıştır²⁷⁵. Örneğin failin bulunmadığı ve bunlar için hiçbir ek soruşturmanın yapılmadığı çok sayıda dosya, savcılar tarafından mahallinde dijital ortama aktarılmamaktadır. Savcılara intikal eden olayların faili meçhul dosya yüzdesinin % 40 olduğu düşünüldüğünde, olaylara ilişkin bilgilerin yok olma olasılığı artmaktadır. Adalet Bakanlığı tarafından oluşturulan UYAP, tüm bu sorunları giderebilecek bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır²⁷⁶.

UYAP'ın İç Uyumlaştırılması, için adalet hizmetlerini en kısa sürede yerine getirmesine yönelik olarak, şeffaf, etkili, verimli, hızlı ve güvenilir bir şekilde sunulabilmesi amacıyla öncelikle merkezi bir bilgi sistemi kurulmuş, Adalet Bakanlığı'nın merkez ve taşra birimleri ile yargı birimlerinin ülke çapındaki bir ağ üzerinden birbirleriyle elektronik ortamda bağlantıları gerçekleştirilmiştir. Böylece Cumhuriyet Başsavcılıkları, Hukuk ve Ceza Mahkemeleri, Yargıtay, Danıştay, Bölge İdare Mahkemeleri, İdare ve Vergi Mahkemeleri, İcra Daireleri, Ceza Evleri ve Adli Tıp Kurumu arasında bir uyumlaştırılma projesi tamamlanmıştır²⁷⁷.

274 Havelsan-UYAP,

<http://www.havelsan.com.tr/TR/Main/urun/2286/ulusal-yargi-agi-projesi-uyap>, (21.09.2015).

275 Kaya, Güneş, a.g.e., s.24.

276 Ahmet Polat, "Suç İstatistiklerine İlişkin Sorunlar ve Öneriler", *Polis Bilimleri Dergisi*, c.10, s.12 (1-24).

277 Gürsel Mekik, "Türkiye'de İdari Yargı Yerlerinde Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı", *Danıştay Dergisi*, 2010, S.123, s.21.

UYAP'ın Dış Uyumlaştırılması ise, UYAP ile Adli Sicil Bilgi Sisteminden ilgililerin sabıka kayıtları, POL-Net'ten ehliyet kayıtları, araç mahrumiyet bilgileri vb., SOYBİS'ten sosyal güvenlik kayıtları, sigorta bilgileri, MERNİS'ten adres kayıt bilgileri, nüfus kayıtları, PTT sisteminden tebligatların ilgililere ne zaman ulaştığına ilişkin bilgiler, TAKBİS'ten tapu ve kadastro kayıtlarına vb. erişim imkânı sağlanmıştır. Böylece yargılama faaliyetleri başta olmak üzere tüm adli faaliyetlerin hızlı bir şekilde yerine getirilmesi açısından önemli bir gelişme sağlanmıştır.

3.1.6 UYAP'ın Alt Yapısı

UYAP Yazılımı, UYAP web tabanlı bir işletim sistemidir. Daha önceki bölümlerde de açıklandığı üzere, özellikle UYAP II C aşamasıyla yazılım alt yapısı oluşturulmaya çalışılmış, UYAP'ın hizmet sunacağı birçok alana yönelik olarak şablon ve raporlar oluşturulduktan sonra, test aşamalarına geçilmiş, test aşamaları da başarıyla tamamlandıktan sonra, sistem bütün taşra birimlerinde yaygınlaştırılmıştır. Her geçen gün yazılım güncellemeleri yapılmak suretiyle, sistemin açıkları giderilmektedir²⁷⁸.

Proje Donanım Alt Yapısı; UYAP yazılımının uygulanabilmesi amacıyla Ankara'da Merkezi Sistem Odası ve acil durumlarda hizmet vermesi planlanan Acil Durum Merkezleri oluşturulmuştur. Ayrıca teknik altyapının oluşturulabilmesi için gerekli teknik donanımların dağıtımı da yapılmıştır. Diğer taraftan, data ve elektrik hatları çekilerek yerel bilgisayar ağı ile birçok birimde UYAP Sistem Merkezi ile geniş alan ağı bağlantısı oluşturulmuştur²⁷⁹. Türkiye Cumhuriyeti adli sisteminin güvenilirliğini koruyabilmek ve sistemin daha hızlı çalışabilmesini sağlamak adına UYAP donanım altyapısının 7/24 çalışmasının sağlanması ve ömrünü tamamlamış olan donanım elemanlarının güncellenmesinin çalışmaları sürekli olarak devam etmektedir²⁸⁰. Günümüzde Adalet hizmetlerinin yerli yerinde sunulabilmesi amacıyla, bütün Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarına diz üstü bilgisayar, diğer tüm adalet personeline ise masa üstü bilgisayar temin edilmiştir.

278 UYAP Bilişim Sistemi, "Altyapı",

<http://www.uyap.gov.tr/tanitim/altyapi.html>, (05.12.2010).

279 UYAP Bilişim Sistemi, a.g.e.

280 Kaya, Güneş, a.g.e., s.24.

3.1.7 UYAP Eğitim Faaliyetleri²⁸¹

UYAP, sürekli değişen ve gelişen bir sistem olduğu için her değişiklikten haberdar olmak sorunu çözmekte, aksine her değişikliğin sisteme getirdiği yenilikleri daha iyi anlayabilmek adına çeşitli eğitimler verilerek başta, hâkim ve Cumhuriyet savcıları olmak üzere, tüm adalet çalışanları zaman zaman eğitime tabi tutulmaktadır.

UYAP eğitimleri, aynen UYAP'ın aşamalarında olduğu gibi, geliştirilen sisteme uygun olarak bir sıra izlenerek gerçekleştirilmiştir. İlk olarak UYAP I aşaması tamamlandığı için, öncelikle UYAP I eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Adalet Bakanlığı merkez teşkilatında görev yapan yönetici, tetkik hâkimi ve personellerine, işlerinde kullandıkları bilgisayar parçalarının ne şekilde kullanılacağına yönelik eğitimler verilmiştir.

UYAP II aşamasına geçilmesiyle birlikte, UYAP eğitimleri, merkez teşkilattan taşra teşkilatına ve yargı kurumlarına doğru yayılmaya başlamıştır. Bu eğitimlerle taşrada görev yapan hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile diğer personellere işlerinde kullandıkları bilgisayar parçalarının ne şekilde kullanılacağına yönelik eğitimler verilmiştir.

UYAP kapsamında geliştirilen uygulama yazılımlarını kullanmak suretiyle, kendi fonksiyonel işlemlerini sistem üzerinden yürütebilmeleri ve birimlerine teknik açıdan destek olabilmeleri için mesleki olarak yeterli bilgiye sahip personel arasından seçilen personellere, HAVELSAN A.Ş. tarafından eğitim seminerleri düzenlenmekte ve eğitimleri başarı ile tamamlayan kursiyerlere uzman kullanıcı sertifikası verilmektedir²⁸². Böylece, uzman kullanıcıların görev yaptıkları yerler itibariyle sorunların yerel bazda çözümü sağlanmaya çalışılmaktadır. Eylül 2004'ten günümüze birçok uzman eğitim programı açılarak, taşranın ve mahkemelerin ihtiyaç duyduğu teknik personel ihtiyacı giderilmeye çalışılmaktadır²⁸³.

UYAP eğitimleri kapsamında yukarıda sayılan gruplar dışında UYAP ile iş ve işlem yürütmek durumunda bulunan adalet müfettişleri, avukatlar vb. meslek gruplarına da UYAP eğitimleri verilmektedir.

281 Bu konudaki birçok husus, sistemin içerisinde yer alan bir yargı görevlisi olarak tez yazarı tarafından tecrübe edilmiş ve gözlemlenmiştir.

282 Ankara Barosu Başkanlığı, a.g.e.

283 UYAP Bilişim Sistemi, "Genel Bilgi",
<http://www.uyap.gov.tr/tanitim/genel.html>, (05.12.2010).

3.1.8 UYAP Portalları

Vatandaş Portalı: Bilindiği üzere her Türk vatandaşının bir vatandaşlık numarası bulunmaktadır. UYAP vatandaş portalı ile vatandaşlar bu TC kimlik numaralarını kullanmak suretiyle UYAP kapsamında yer alan adli ve idari yargı birimleri önündeki uyuşmazlıklarını takip edebildikleri gibi, dosyalarının safahatı hakkında bilgi edinebilmeleri de mümkün kılınmıştır. Bu sebeple vatandaşların e-imza kullanarak vatandaş portalına bağlanıp dava açabilmelerinin, harç vb. ödeyebilmelerinin ve yetkileri dâhilinde dosyalarını inceleyebilmelerinin önü açılmış, ayrıca sistemin e-devlet kapısı ile uyumlaştırılması sağlanmıştır²⁸⁴. Böylece mahkeme ve icra dairelerindeki dosyalara ait temel dosya bilgileri, dosyaların tarafları, hangi aşamada olduğu ve duruşma günleri gibi birçok bilgi vatandaşların bilgisine sunulmuştur²⁸⁵.

Avukat Portalı: UYAP avukat portalı sayesinde, avukatların adli birçok işi bürolarından takip edebilmelerinin önü açılmış, bu kapsamda sistemde vekâletleri kayıtlı dosyaları istedikleri gibi inceleyebilmeleri, dosyalardan suret alabilmeleri, e-imzalarını kullanmak kaydıyla sisteme evrak kaydedebilmeleri vb. işlemleri yapabilmeleri mümkün kılınmıştır²⁸⁶. Avukatların vekâletleri bulunmayan dosyaları ise yetkili hâkimin izni dâhilinde inceleyebilmeleri mümkündür²⁸⁷.

Fiilen avukatların mahkemede bulunmasını gerektiren duruşma gibi ya da olay yerine dönük olarak icra edilen keşif gibi durumlar dışında, avukatların neredeyse bütün işlemlerini elektronik ortamda yapabilmeleri imkânı getirilmiştir. Ancak avukatlar çevrimiçi olarak e-imza ile sisteme bağlanmadıktan sonra dava açma, dosya takip etme, duruşma takibi gibi işlemleri yapamazlar²⁸⁸. Bu çerçevede sunulan birçok hizmet 5070 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak sunulabildiğinden, elektronik ortamda gönderilecek belgelerin e-imzalı olması yasal bir yükümlülüktür²⁸⁹. Avukatların, UYAP kapsamında kullanacakları nitelikli e-imza sertifikaları için Bilgi ve İletişim

284 Kaya, Güneş, a.g.e., s.67.

285 Milli Eğitim Bakanlığı, a.g.e., s.49.

286 UYAP Bilişim Sistemi, “Genel Bilgi”,

<http://www.uyap.gov.tr/tanitim/genel.html>, (05.12.2010).

287 Milli Eğitim Bakanlığı, a.g.e., s.53.

288 Milli Eğitim Bakanlığı, a.g.e., s.54-55.

289 Y. Turan Çetiner, “E-Dönüşümde Türkiye Nerede?”,

<http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/.../sayi31/Turan.pdf>, (18.10.2015).

Teknolojileri Kurumu tarafından yetkilendirilmiş sertifika hizmet sağlayıcılarına başvuru yapmaları gerekmektedir²⁹⁰.

Bilirkişi Portalı: bilirkişilik görevi üstlenen kişilerin adliyelere gitmeksizin dosyaları inceleyip, raporlarını düzenleyerek teslim ettikleri ve ücretlerinin de aynı portal kullanılarak hesaplanabildiği, yargılamayı hızlandırmaya yönelik bir projedir²⁹¹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliğinin²⁹² 64. Maddesinde, “(1) Bilirkişiler UYAP Bilirkişi Bilgi Sistemi üzerinden de işlem yapabilirler. Bunun için bilirkişilerin elektronik imza sahibi olmaları gerekir. (2) UYAP Bilirkişi Bilgi Sistemi üzerinden bilirkişi veya bilirkişiler görevlendirilebilir. Bilirkişi listesinde yer alan bilirkişiler tespit ve teslim tutanağını, dosyanın iş listesine düşmesinden itibaren en geç bir hafta içinde güvenli elektronik imza ile imzalayarak mahkemeye göndermek ya da Hukuk Mahkemeleri Kanununun 275 inci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen haber verme yükümlülüğünü yerine getirmek zorundadır. Bu tutanaklar, bilirkişi tarafından imzalanmadan dosya erişime ve incelemeye açılmaz. Bilirkişi dosyayı inceledikten sonra elektronik ortamda düzenlediği raporunu güvenli elektronik imzayla imzalayarak mahkemesine gönderir. Birden fazla bilirkişi görevli ise düzenlenen rapor tüm bilirkişiler tarafından güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra mahkemeye gönderilir. Bilirkişi listesinde yer almayan bilirkişilerin ise bu işlemleri yapabilmeleri için öncelikle mahkeme huzurunda yemin etmeleri gerekir. (3) Bilirkişilere ödenmesi gereken ücretler de Bilirkişi Bilgi Sistemi üzerinden banka hesaplarına aktarılabilir. (4) Raporunu sunan bilirkişi hakkında, hâkim tarafından UYAP’ta yer alan performans değerlendirme formu doldurulabilir.” hükümlerine yer verilmek suretiyle bilirkişi işlemlerinin elektronik ortamda yapılabilmesinin yasal zemini de oluşturulmuştur.

E-Satış Portalı: İcra ve iflas daireleri ile satış memurlukları tarafından 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu²⁹³ hükümleri dikkate alınarak, satışa çıkarılması planlanan malların ihalesinin elektronik ortamda yayınlandığı ve bu ihalelere elektronik olarak teklif verilmesini mümkün kılan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır²⁹⁴. Cebri icra

290 Adalet Bakanlığı–Ulusal Yargı Ağı Projesi,

<http://www.e-guven.com/UlusalYargi.aspx>, (21.09.2015).

291 Adalet Bakanlığı, *UYAP Bilirkişi Portalı*, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, t.y., s.1.

292 Bkz. 03.04.2012 tarih ve 28253 sayılı Resmi Gazete.

293 Bkz. 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu, 19.06.1962 tarih ve 2128 sayılı Resmi Gazete.

294 E-Satış,

<https://esatis.uyap.gov.tr/esatis/nedir.html>, (21.09.2015).

işlemlerinin teknolojik imkânlardan faydalanılmak suretiyle şeffaf bir ortama taşınması sağlanmıştır.

Satış ilanları satış gününe kadar elektronik ortamda görülmesi sağlanarak daha fazla ihale katılımcısının iştirak etmesi amaçlanmaktadır. İcra işlemlerinin şeffaf bir ortamda yapılması sağlanarak vatandaşların yargıya olan güveninin artması amaçlanmaktadır²⁹⁵.

UYAP Kurum Portalı: Türkiye genelinde bulunan tüm yargı birimleri ile icra dairelerinde şirket veya kurumlara ilişkin taraf olunan davalara elektronik ortamda takip edilebilme imkânı tanıyan bir yargı hizmeti birimidir²⁹⁶.

3.1.9 UYAP Karar Destek (Uyarı) Sistemi

UYAP kapsamında, maddi hata ve usul hatalarının en aza indirilmesine dönük uyarı sistemleri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Yapılan çalışmalarla yaklaşık 1300 civarında uyarı, sisteme eklenmiştir. Bu uyarı sistemi içerisinde davacının öldüğü, avukatın vekâletinin bulunmadığı, duruşmanın gizli yapılmasının gerektiği vb. çeşitli uyarılar yer almaktadır. Yargı bağımsızlığı ilkesi uyarınca hâkimlerin ve savcılarının bu uyarıları dikkate alıp almayacakları konusu ise, muhtariyete bağlıdır. Diğer bir ifade ile hâkim ve savcılar uyarıları dikkate alıp almama noktasında serbesttirler²⁹⁷.

UYAP karar destek sisteminin iyi işlemesi ile hem yüksek yargıya taşınan davaların sayısal olarak azalması, hem de davaların erken bitirilerek vatandaşın hakkını en kısa zamanda elde etmesi amaçlanmaktadır. Proje kapsamında kurulan her sistem e-devlet altyapısına uygun olarak oluşturulmuştur²⁹⁸.

3.1.10 UYAP ve Elektronik Tebligat

2011 Ocak ayından itibaren 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nda²⁹⁹ yapılan değişiklik uyarınca, elektronik tebligat (e-tebligat) tebliğ hayatımıza girmiştir. Yapılan

295 E-Satış Portalının Faydaları,

<https://esatis.uyap.gov.tr/esatis/faydalari.html>, (21.09.2015).

296 T.C. Adalet Bakanlığı, “*UYAP Bilirkişi Portal Broşürü*”, Adalet Bakanlığı Yayınları, y.y.,t.y.

297 UYAP Bilişim Sistemi, “Genel Bilgi”,

<http://www.uyap.gov.tr/tanitim/genel.html>, (05.12.2010).

298 Ayşe Yıldız Özsalmanlı, “Türkiye’de Diğer Kamu Görevlilerinden Bir Grup: Hâkim ve Savcılar Personel Düzenlemeleri ve Sorunları”, *Akademik Bakış Dergisi*, S.23, 2011, s.19.

299 Bkz. 7201 sayılı Tebligat Kanunu, 19.02.1959 tarih ve 10139 sayılı Resmi Gazete.

yasal değişikliğe istinaden ilgililerin tebligata elverişli adres vermeleri durumunda, tebligatın elektronik yolla yapılması mümkün kılınmıştır. Örneğin 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda³⁰⁰ yapılan yasal değişiklikle, kurumlar vergisi mükellefi olan ticari şirketler tebliğe elverişli elektronik adres kullanmak ve tebliğleri de elektronik olarak alma yükümlölüğüyle yükümlü kılınmıřlardır³⁰¹.

UYAP için de önemli bir köşe taşı sayılabilecek olan e-tebligat, ancak 2015 Haziranından itibaren uygulamaya geçirilebilmiştir. E-tebligat, yetkili merciler tarafından tebligata elverişli bir elektronik adres vererek bu adrese tebligat yapılmasını isteyen kişiye, elektronik yolla gönderilen bildirim olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı e-imzada olduğu gibi, e-tebligat da fiziki olarak yapılan tebligatın hüküm ve sonuçlarını doğurmaktadır. E-tebligattan elektronik adresi olan gerçek ve tüzel kişiler faydalanabilmektedir³⁰².

Uzun zamandan beri uygulamaya geçirilmesi planlanan UYAP e-tebligatın, bir yandan uzayan yargılama sürelerinin kısaltılmasıyla adil yargılama hakkının korunmasına, diğer yandan hukuki güvenlik ilkesinin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynayacağı kabul edilmektedir³⁰³. Elektronik tebligat adresi başta Posta ve Telgraf Kurumu (PTT) olmak üzere bu yetki ile donatılmış kurumlardan alınabilmektedir. Fiziki olarak haftalar süren tebligat, elektronik ortamda çok kısa bir süre içinde gerçekleştirilebilmesinin yanı sıra, maliyet açısından da fiziki tebligata göre çok daha avantajlıdır. Elektronik olarak gönderilen tebligatlarda kayıtların elektronik ortamda tutulmasından kaynaklı olarak, gönderinin zamanı ve muhataplarının öğrenip öğrenmediği sistem üzerinden takip edilebilmektedir³⁰⁴.

300 Bkz. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, 10.01.1961 tarih ve 10703 sayılı Resmi Gazete.

301 "Elektronik Tebligat Uygulama Rehberi",

http://archive.ismmmo.org.tr/Mansetler/MEVZUAT/Duyuru/ELEKT%C4%B0RON%C4%B0K_TEBL%C4%B0GAT_UYGULAMASI.pdf_573.pdf, (26.10.2015).

302 UYAP ve E-Tebliğat,

<http://www.uyap.gov.tr/UYAPta-Elektronik-Tebliğat-Uygulaması-Basladi>, (21.09.2015).

303 Asaf Varol, İhsan Baştürk, "Hukuki ve Teknik Boyutlarıyla Elektronik Tebligat ile Kayıtlı Elektronik Posta Sistemi",

<http://www.ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/tekmakale/2015-1/08.pdf>, (26.10.2015).

304 UYAP ve E-Tebliğat, <http://www.uyap.gov.tr/UYAPta-Elektronik-Tebliğat-Uygulaması-Basladi>, (21.09.2015).

3.1.11 UYAP Mevzuat Sistemi ve Bilgi Bankası

Yargılama aşamasında en sık karşılaşılan sorunlardan bir tanesi, hukuki uyuşmazlıklara uygulanması gereken mevzuat hükümlerinin sürekli değişikliğe uğramasıdır. Bu durum mahkemeleri karar verirken en güncel ve en yeni mevzuat hükümlerini bulmaya zorlamakta, dolayısıyla yargılama işleminin gereği gibi yerine getirilmesine engel olmaktadır. UYAP, karşılaşılan mevzuat değişikliği sorununa da ayrı bir çözüm geliştirmiştir.

UYAP Mevzuat Sistemi, Adalet Bakanlığının ve tüm yargı birimlerinin, hâkim ve Cumhuriyet savcılarının mevzuat kaynaklarına erişim ihtiyaçlarının karşılanması, yürürlüğe giren ya da değişikliğe uğrayan mevzuata anında erişimi sağlayan bir mevzuat projesidir. Diğer taraftan, mevzuat ihtiyacının çok yönlü bir şekilde karşılanabilmesi amacıyla özel bazı şirketlerle de protokoller yapılarak mevzuat ve içtihat programları ücretsiz olarak isteyen hâkim ve Cumhuriyet savcılarına dağıtılmıştır³⁰⁵.

Sistem güncel mevzuat ve içtihatların yanı sıra hukuki makaleler, hukuk sözlüğü gibi birçok olanağı da beraberinde sunmaktadır. Yeni çıkan kanun, kanun hükmünde kararnameler, tüzük ve yönetmelikler Resmi Gazete'den takip edilerek güncellenmektedir. Diğer taraftan yüksek yargı organlarının kararları da sürekli olarak bilgi bankasına aktarılmaktadır. Fakat UYAP Mevzuat programı bilgi bankasından farklı olarak bireysel bilgisayarlara da indirilebilmektedir³⁰⁶.

UYAP mevzuat sistemi içerisinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına da yer verilerek, hâkim ve Cumhuriyet savcılarının uluslar arası yargı kararlarını da takip edebilme imkânı tanınmaktadır. Yapılan yasal düzenlemeler ile AB yasalarına uyum çalışmaları kapsamında ulusal mevzuatın Birlik mevzuatına uyumu noktasında önemli mesafeler kat edilmiştir.

3.1.12 UYAP Kısa Mesaj (SMS) Bilgi Sistemi

UYAP adaletin güvenilir odağı olmasının yanı sıra, dünya genelindeki teknolojilere ayak uydurmayı da başarmaktadır. Bu kapsamda, Nisan 2008'de SMS

305 Ertan Kunt, "UYAP ile Hukukun Kaynaklarına ve Güncel Mevzuata Erişim", *UYAP Bilişim Dergisi*, S.4, s.14.

306 Milli Eğitim Bakanlığı, a.g.e., s.82.

Bilgi Sistemi ile bu elektronik gelişim sürecinin mobil ayağı da hizmete sunulmuştur. Bu sistemin amacı, avukat ve vatandaşlara anlaşmalı GSM operatörleri aracılığıyla en kısa süre içerisinde bilgi ulaştırılmasıdır. Sistem ile hızlı, güvenilir ve sağlam bilgi akışı sağlanmıştır³⁰⁷.

UYAP SMS sistemi, ilgililerin gerek dava gerekse icra dosyaları hakkında sistemde yapılan değişiklik vb. işlemlerle ilgili olarak bilgi vermektedir. Ayrıca sisteme kendisini tanıtan ilgililerin çeşitli sorgulamaları SMS yoluyla yapmaları imkânı da getirilmiştir. Buna göre, vatandaşların SMS Bilgi Sistemine abone olabilmeleri için TC kimlik numarasını yazıp, abone yazdıktan sonra, tüm operatörlerden “4060”a SMS göndermeleri sonrasında abonelik işlemleri tamamlanabilmektedir³⁰⁸. Sisteme abonelik ücretsiz olup, sistemden bilgi alınması istenilirse 1 TL ödenmesi gerekmektedir³⁰⁹. UYAP üzerinden onay işlemleri tamamlanmış ve gönderilmesinde herhangi bir sakınca görülmeyen dava açılması, icra takibi başlatılması, duruşma tarihi verilmesi vb. gibi bilgilerin SMS yoluyla ilgililerine iletilmesi sağlanarak, kişilerin beklemedikleri bir hukuki sorunla karşılaşmalarının önüne geçilmektedir³¹⁰.

3.2 UYAP’IN TAMAMLAYICISI OLARAK E-İMZA

Adalet Bakanlığı bünyesinde e-imza uygulamasına geçilmeden önce, UYAP ile mahkemeler bütün bir dosyayı sayısal olarak oluşturup, duruşma vb. gibi tüm işlemleri sayısal ortama aktarıp, dosya işlemlerini bilgisayar kullanarak yapabiliyorlardı. Fakat bu işlemler gerçekleştirilirken, e-imza kullanılmadığı için yapılan tüm işlemlerin çıktısı alınarak, fiziki olarak el ile imzalar atılmak ve evraklar fiziki olarak oluşturulan dosyaya konulmak suretiyle dosya işlemleri yürütülüyordu. Bu durumda dosyalar hem fiziki hem de elektronik olarak saklanmak mecburiyetinde kalınıyor, bu işlemler ise uygulayıcılara daha fazla külfet oluşturabiliyordu. 5070 sayılı Kanun, e-imza ile sayısal veride ihtiyaç duyulan kimlik doğrulama işlemini sağlamaya başladıktan ve güvenli e-imza ile atılan imzanın elle atılan imza ile aynı hukuki sonuçlara bağlanmasının yasal dayanağı

307 Özkan Köse, “UYAP SMS Bilgi Sistemi İle”, *UYAP Bilişim Dergisi*, 2009, S.2, s.45.

308 UYAP Bilişim Sistemi, “Genel Bilgi”.

309 Olga Papadopoulou, Avrupa Birliği Danıştayları Derneği Hâkimleri Değişim Programı Çerçevesinde Hazırlanan Rapor,

http://www.danistay.gov.tr/upload/olga_rapor_tr.pdf, (18.10.2015).

310 T.C. Adalet Bakanlığı, *UYAP (UYAP SMS – VATANDAŞ PORTAL – AVUKAT PORTAL)*, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara, t.y., s.6 vd.

oluşturulduktan sonra, uygulamada karşılaşılan basılı evrak işlemleri ortadan kalkmaya başlamış, ayrıca zorunlu olan basılı evrak ve işlemlerle ilgili imza aşamaları rahatlıkla iptal edilebilme noktasına getirilmiştir³¹¹.

UYAP, e-imza altyapısına uygun olarak geliştirilen bir sistemdir ve merkezi bir bilgi sistemi oluşturularak bu sisteme dâhil olan tüm yargı ve yargı destek birimleri arasında tam olarak uyum sağlanmıştır. UYAP'ta oluşturulan arşiv sayesinde doğru ve tutarlı bilgilerin, mevzuatın tanıdığı yetkiler çerçevesinde başta hâkim ve Cumhuriyet savcıları olmak üzere tüm kullanıcıların paylaşımına açılması sağlanmıştır. UYAP'ta bilgi ve belgelerin son hali değişmez ve güvenli bir şekilde veri tabanında saklanmakta, yetkisiz erişimlere ise izin verilmemektedir³¹². Hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile yardımcı personele 2010 yılı itibariyle toplam 39.800 e-imza dağıtımı yapılmış iken bugün bu sayı 70.000'e ulaşmış olup, bu e-imzaların kullanımına aktif olarak devam edilmektedir³¹³. Diğer yandan UYAP kamu kurumları arasında e-imzanın en çok kullanıldığı uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır³¹⁴.

Adalet Bakanlığı tarafından UYAP ve e-imza kullanıcıları arasında yapılan görüşmelerde UYAP'ın işleme başlamasından itibaren yargı hizmetlerinde önemli ölçüde iyileşmenin olduğu, mahkemelerin ihtiyacı olan birçok verinin sistemle bütünleşmiş diğer kamu kurumlarının bilgisayar sistemlerinden daha hızlı erişim sağlanmaya başlandığı görülmüştür. Mahkemeler UYAP üzerinden birçok adli birimle yazışma yapabiliyor, duruşmalar açabiliyor ve her türlü adli sorgulamayı yapabiliyorken, yasal bir dayanak olmaması sebebiyle ve birçok kanunda yapılması zorunlu olan değişikliklerin yapılmamış olması sebebiyle UYAP üzerinden yapılmış iş ve işlemlerin resmi geçerliliği tartışma konusu yapılabilmekteydi³¹⁵. Yapılan yasal düzenlemeler ve e-imzanın sistemle bütünleşik hale getirilmesi birçok sorunu çözmüş, adli sistemin daha hızlı ve kolay işlem üretmesinin önünü açmıştır.

28.03.2007 tarihinde T.C. Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı ile Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü (UEKAE) arasında "Nitelikli Elektronik Sertifika Temini

311 Uçmaz, a.g.m., s.52-53.

312 UYAP Bilişim Sistemi, "Genel Bilgi".

313 UYAP Bilişim Sistemi, "Genel Bilgi".

314 Can Orhun, "Ulusal Yargı Ağı Projesi ve E-İmza",
<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2009-81-506>, (18.10.2015).

315 Uçmaz, a.g.m., s.52-53.

Sözleşmesi" imzalanarak, tüm hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile diğer personele e-imza tedariki sağlanmıştır. 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun³¹⁶ 5. maddesinde, kanunların resmi şekle tabi tuttuğu veya özel bir merasime bağladığı gayrimenkul işlemleri, evlilik sözleşmesi gibi hukuki işlemler ile teminat sözleşmelerinin güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemeyeceği, bu sayılan işlemlerin haricinde kalan tüm elle atılan imza ile düzenlenebilen her türlü resmi belgenin güvenli elektronik imza ile de düzenlenebileceğine ilişkin hükümler getirilmiştir. Türk Borçlar Kanunu'nun³¹⁷ 14. maddesinde üzerine borç alan kişilerin el yazısı ile borcu yüklendiğine dair imzası borçlanmanın hukuksal anlamda geçerliliği için zorunlu görülmüş olmasına rağmen, 5070 sayılı Kanun'un 22. maddesi, güvenli elektronik imza ile yapılan borçlanmaların da aynen elle atılan imzanın sonuçlarını doğuracağı şeklinde düzenlemeler getirilmiştir.

Bu yasal düzenlemeler çerçevesinde yapılan bu sözleşmeyle, TÜBİTAK tüm hâkim, Cumhuriyet savcısı ve diğer adli personel için güvenli e-imza sertifikası üreterek, teslimini sağlamıştır. Sertifikalar ve diğer gerekli yazılım ve donanım sağlandıktan sonra e-imza kullanımına başlanmıştır. E-imzanın kullanılması ile UYAP daha verimli ve kullanılır bir hale gelmiştir. Kâğıt ortamına bağımlılık azaltılarak ve işlemler sadece elektronik ortamdan yapılarak hız ve performans sağlanmıştır. Mahkemeler ve kurumlar arası talimat, yazışma vs. gibi bürokratik işlemler saniyeler bazında gerçekleştirilmektedir. Adliyeler arası ve adliye içinde katlar arası dosya taşımaları asgari seviyeye ve bu esnadaki fiziksel sıkıntılar sona erdirilmiştir³¹⁸.

UYAP Avukat Bilgi Sistemine girişte de güvenli e-imza kullanılmak suretiyle kimlik doğrulaması yapılmaktadır. Bu sistemden yararlanmak isteyen avukatların sisteme girmeden önce yetkili kuruluşlar tarafından yetkilendirilmiş bir sertifika kuruluşundan birisine başvurarak nitelikli imza sertifikasını almaları gerekmektedir³¹⁹.

3.2.1 UYAP Sistemi İçerisinde E-İmzanın Kullanımından Kaynaklanan Sorunlar

Donanımdan ve yazılımdan kaynaklanan sorunlar, dolaylı olarak da olsa e-imza kullanımını etkilemektedir. Örneğin programların güncellenmesi ya da UYAP sistemi

316 Bkz. 23.01.2004 tarihli ve 25355 sayılı Resmi Gazete.

317 Bkz. 04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmi Gazete.

318 Duyuru,

<http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2007/nisan07/eimza/protokol.htm>, (25.10.2014).

319 Kaya, Güneş, a.g.e., s.25.

içerisinde bütün iş akışlarında farklı kullanıcılar tarafından e-imza atılması, sistemin daha yavaş çalışmasına ve UYAP'ın e-imzayı daha geç tanınmasına neden olmaktadır. Kimi zaman da altyapı eksiklikleri e-imzanın kullanımında olumsuzluklar yaratabilmektedir³²⁰. Veri aktarımında ya da e-imza doğrulamasında gereken Kamu SM bağlantısı, sisteme ayrı bir yük getirdiğinden işlem hızlarında düşme yaşanabilmektedir. Diğer taraftan, UYAP sisteminin bağlı olduğu internet ile genel internetin aynı bant üzerinden kullanılıyor olması da e-imzanın kullanımı etkilemektedir.

3.3 UYAP DOKÜMAN YÖNETİM SİSTEMİ

Doküman Yönetim Sistemi (DYS), e-imza altyapısıyla uyumlu olarak, fonksiyonel kapsamdaki uygulamalara girdi olarak gelen ya da bu uygulamalar tarafından oluşturulan tüm evrakların elektronik ortamda yönetimini ve onay işlemlerinin gerçekleştirilmesi ile arşivlenmesini sağlayan bir sistemdir³²¹.

Ülkemizde, e-devlet oluşumunun en önemli parçalarından olan e-adalet sisteminin hayata geçirilebilmesi noktasında, başta yazışmalar olmak üzere tüm verilerin başka aracı kullanılmaksızın sadece UYAP üzerinden aktarımının sağlanarak, tanımlanmış yetkiler çerçevesinde iş akış sistemini sağlamaya yönelik olarak DYS geliştirilmiştir.

UYAP DYS, her türlü veri, bilgi ve belgeyi otomatik yön tanımlama ile anında ilgili makamlara ulaştırılmasını sağlama ve yetki tanımları çerçevesinde iş akışını yönetme işlevlerini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır³²².

UYAP DYS, Platform olarak bağımsız çalışabilme; kaynak kodlarının tamamı Adalet Bakanlığı'na ait olduğundan, ihtiyaçlara göre değişikliklere gidilebilme; XML tabanlı olması ve diğer uygulamalar ile uyum sağlaması suretiyle çalışabilme; evrakların veritabanı yerine, Content Manager üzerinde saklanabilmesi; elektronik imza desteği bulunması; UYAP Editör ile kullanılabilme vb. gibi özelliklere sahiptir³²³.

320 Mustafa Uçmaz, "Türkiye'de Sayısal İmza (E-İmza) ve Adalet Bakanlığı'nda E-İmza Kullanımının Değerlendirilmesi", *AKÜ Fen Bilimleri Dergisi*, S.2, 2009, s.57.

321 Kaya, Güneş, a.g.e., s.33.

322 Kaya, Güneş, a.g.e.

323 Özel Züriyet, Kasım Pınar, Arzu Bilgin, "Doküman Yönetim Sistemi", *UYAP Bilişim Dergisi*, 2009, S.1, s.71-72; Kaya, Güneş, a.g.e., s.34.

DYS sayesinde kaydedilen bilgilere geriye dönük olarak ulaşılabildiğinden, her türlü arama ve sorgulamada hızlı ve güvenli bir şekilde sonuca ulaşma imkânı bulunmaktadır³²⁴. Her ne kadar yargısal kararlar verilirken fiziki olarak dosyaların gönderilmesine gerek kalmaksızın işlemler gerçekleştirilebileceği belirtilmekte ise de, özellikle uyuşmazlıklarda incelenecek evrak sayısının çok fazla olması durumunda, elektronik olarak verilerin incelenebilmesine fiziki olarak imkân bulunmamaktadır. Örneğin uyuşmazlık kapsamında yer alan belgelerin çok fazla olması durumunda, bu belgelerin tek tek elektronik olarak tetkik edilmesi ve karar verecek kurulda uyuşmazlıkların tüm boyutlarıyla aktarılması çok güç olacaktır. Bu durum doğru ve adil bir karar verilmesinin önünde büyük bir engel oluşturacaktır³²⁵.

3.4 UYAP KELİME İŞLEMCİ

UYAP'ta yeni belgeler üretilebilmesi amacıyla kelime işlemci programı oluşturulmuştur. Yazılı metin oluşturulmasına yönelik yapılan tüm işlemler kelime işlemci kullanılmak suretiyle hazırlanmaktadır. Kelime işlemci programında daha önceden hazırlanmış şablonlar bulunmakta olup, sistemin izin verdiği ölçüde oluşturulan şablonlar üzerinde değişiklik yapılabilmektedir. Kelime işlemci lokal olarak bilgisayarlarda çalıştırılabilmektedir³²⁶.

3.5 UYAP KAPSAMINDA SESLİ ve GÖRÜNTÜLÜ BİLİŞİM SİSTEMİ (SEGBİS)

SEGBİS, UYAP bilişim sisteminde ses ve görüntünün aynı anda elektronik iletildiği, kaydedildiği ve saklandığı ses ve görüntü sistemidir. Adalet Bakanlığı tarafından Avrupa Birliği'nin desteği ile yürütülen "Adalet Daha İyi Erişim Projesi" kapsamında, 134 ağır ceza merkezinde, 225 mahkemenin duruşma salonunda yürütülen duruşmaların, sesli ve görüntülü olarak kayıt altına alınması ve mahkemeler arasında eş zamanlı canlı iletişim imkânı sağlanmıştır. Bu proje ile Ceza Muhakemesi

324 Ayşe Yıldız Özsalmanlı, "Türkiye'de Diğer Kamu Görevlilerinden Bir Grup: Hâkim ve Savcılar Personel Düzenlemeleri ve Sorunları", *Akademik Bakış Dergisi*, S.23, 2011, s.19.

325 Bu kısımda yer alan birçok husus tez yazarı tarafından tecrübe edilmiştir.

326 Milli Eğitim Bakanlığı, a.g.e., s.33.

Kanunu'nun³²⁷ 52, 180, 196 ve 219. maddelerin uygulanması, video konferans sistemi ile uzakta bulunan kişilerin dinlenmesine imkân sağlanmış olmaktadır³²⁸. Nitekim tutuklu veya hükümlülerin ifadelerinin bir başka yerde alınabilmesi için çok zahmetli ve uzun yolculuklara çıkmalarına gerek kalmamaktadır.

Özellikle ceza yargılamasında ortaya çıkan uzun tutukluluk ve yargının yavaş işlemesi gibi sorunlar adil yargılanma, kişi hürriyeti ve güvenliği gibi çeşitli konularda ülkemizin eleştirilmesine yol açmaktadır. Mevcut imkânlar çerçevesinde gerçekleştirilen ceza yargılamasında bazı uygulamaların yukarıda belirtilen ceza muhakemesinin temel ilke ve gerekliliklerini tam olarak karşılayamamaktadır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi (SEGBİS)'nin söz konusu bu sorunları büyük ölçüde ortadan kaldırmayı başaracağına inanılmaktadır³²⁹.

Ceza yargılamasında yargılama yazılı tutanaklar üzerinden yürütülmektedir. Fakat her ne kadar özen gösterilse de bazen ifade vb. özetlenirken yanlışlıklar ya da eksiklikler söz konusu olabilmektedir. SEGBİS, ifade ve duruşmaların video kayıt altına alınmasıyla tutanakların daha doğru ve eksiksiz düzenlenmesine yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan, tutanakların hatalı geçirildiği yönündeki şikâyetlerinde somut olarak incelenmesine imkan tanınmaktadır. Yine bir başka imkân ise, mahkemenin gözden kaçırdığı birçok hususu söz konusu video kayıtlarını izleyerek görebilecek olmasıdır³³⁰.

Tüm bu olgular ışığında, yargılama faaliyetlerinin özünü oluşturan hakkın sahibine teslimi açısından, teknolojik imkânlardan faydalanma adaletin tesis edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Sonuç olarak, UYAP SEGBİS, yargılama faaliyetlerinin etkin ve süratli olarak gerçekleştirilmesi noktasında, etkin bir rol oynamaktadır.

327 Bkz. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 17.12.2004 tarihli ve 25673 sayılı Resmi Gazete.

328 Sami Acar, Hülya Gürsoy, "Türkiye Mahkemelerinde Sesli Görüntülü Kayıt ve Video Konferans Sistemi Uygulamasına Geçiş: Ceza Mahkemeleri Örneği", *Ankara Barosu Dergisi*, 2012, S.4, s.124.

329 Turan Açıkmeşe, Ulvi Kardeşahin, "SEGBİS", *UYAP Bilişim Dergisi*, 2012, S.5, s.24.

330 Açıkmeşe, Kardeşahin, a.g.m.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen değişim ve gelişim, küreselleşmenin de etkisiyle bilginin giderek önemini arttırmakta, toplumların bilgi toplumuna dönüşmesi sürecinde oldukça büyük katkılar sağlamaktadır. Bu çalışmada da belirtildiği üzere, küreselleşerek sınırların ortadan kaldırıldığı bir ortamda meydana gelen değişimden, özel sektörün yanı sıra kamu sektörünün de etkilendiği, bilgi toplumu olmanın eskiye nazaran daha önemli bir konuma geldiği, bilginin de klasik üretim araçları gibi metalaştığı ve daha da önemlisi en önemli girdi konumuna yükseldiği bir dünyada, rekabetin bile bilgiye dayandığı bir sürecin yaşanmaya başlandığı görülmektedir.

Bilgi ve iletişim sistemlerinin her geçen gün yeni bir gelişim göstermesi, özellikle de internet alanındaki değişimler, bilginin sistematik olarak kullanımında yeni yeni imkânları da beraberinde getirmektedir. Dünya ölçeğinde yaşanan gelişmelere benzer şekilde, ülkemizde de bilgi teknolojilerinden daha fazla yararlanma amaçlanmakta, bunun için de sunulan kamu hizmetlerinin daha etkin ve süratli sunumuna yönelik öncelikler belirlenmeye çalışılmaktadır. Ülkemizde birçok kamu kurumu söz konusu bu öncelikler kapsamında çeşitli projeler üreterek, etkin ve verimli kamu hizmeti sunabilmenin yollarını aramaktadır.

Bilgi toplumu olarak adlandırılan ve içinde bulunduğumuz süreç, artık devletlerin klasik devlet anlayışından modern bir devlet anlayışına geçişini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla eski ve artık hizmet sunumunda yeterince fayda sağlamayan klasik devlet anlayışının yerini, teknolojik imkânlarla donatılmış, hizmetin etkin ve süratli sunumunda daha modern tekniklerin kullanıldığı bir anlayışa terk ettiği görülmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişim, devletin sunduğu hizmetlerin de değişmesine, internet yardımıyla birçok hizmetin kamu kurumlarına gitmeksizin bulunulan her ortamda hizmetten yararlanma şekline bürünmesine imkân tanımaktadır. Bu noktada devletin değişen yüzü olarak elektronik devlet anlayışının yerleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

E-devlet sayesinde kimi zaman saatler kimi zaman günler süren birçok kamu hizmetinin, dijital ortamda, sahip olunan yetiyle orantılı olarak ve sadece birkaç dakika içerisinde hizmete erişim imkânı sağlanmaktadır. Özellikle ülkemizin uluslar arası

alandanda imza koymuş bulunduğu e-devlete ilişkin temel metinlere uyma gayreti, e-devlet yapılanmasında her geçen gün daha büyük yollar kat edilmesine imkân tanımaktadır.

E-devlet alanında neredeyse bütün kamu kurumlarının bir proje ve uygulaması bulunmaktadır. Ancak bu projelerin tam bir koordinasyon içerisinde birlikteliğinin sağlandığını söylemek biraz güçtür. Kurumların birçoğunun henüz daha kendi içerisinde uyumlaştırılması sağlanamadığından, veri akışının istenen düzeyde olduğu söylenememekle birlikte, bu konuya ilişkin çeşitli girişimlerde bulunulduğu, bazı lider kurumlar etrafında projeler arası bağlantının kurulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Ülkemizde en geniş e-devlet projelerinden birisi olan Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP), e-devlet alanında gerek iç gerekse dış uyumlaştırma aşamalarının büyük bir kısmını tamamlamış projelerden biridir. Oldukça sağlam altyapısı olan UYAP'ın, ülkemizin nerdeyse bütün adalet hizmetlerinin tek altyapısını oluşturduğu ve aynı zamanda e-devlet kapısı portalından dahi birçok hizmetin çevrimiçi olarak sunulduğu düşünüldüğünde, projenin büyüklüğü daha anlaşılabilir olacaktır. UYAP, bir yandan öncü bir proje olmasının yanı sıra, diğer yandan anayasal temel haklardan sayılan vatandaşların en kısa süre içerisinde, en az masrafla haklarını aramalarına da imkân tanımaktadır.

UYAP açısından değerlendirme yaptığımızda, vatandaşların pasif olan konumlarının e-devlet şifresi olarak aktif bir konuma geldikleri, yargının önemli unsurlarından biri olan avukatların doğrudan mahkemelere müracaat ederek yapmak durumunda oldukları birçok işlem açısından aktif bir katılım sağlayarak e-devlet portalından işlemleri gerçekleştirebildikleri, davaları elektronik ortamda açabildikleri görülmektedir. Tüm bu hususlar da göstermektedir ki, e-devlet imkânları ile özelde de UYAP sayesinde yargı hizmetlerinden yararlanan vatandaşlar artık yargılamanın pasif sujesi değil, birer aktif sujesi konumuna gelmiştir.

E-devlet alanında yapılan birçok başarılı projenin devamının sağlanması ve şu anki bulunulan durumdan daha iyi bir duruma gelmesi ancak projelerin değişen şartlara ayak uydurmasının sağlanması ile mümkün olabilecektir. Bunun için de öncelikle sağlam bir bütçeleme işlemi en temel şart olmaktadır. Aksi takdirde değişen teknolojinin satın alınması imkânı ortadan kalkar ki, bu durum hiç kimse tarafından istenecek bir durum değildir. Maalesef teknoloji pahalı bir girdidir. Bu sebeple de,

teknolojiye ayrılan kaynağın istenen değişimle orantılı olarak sunulması büyük önem arz etmektedir.

Ülkemizde birçok konunun ayrıntılı olarak düzenlendiği mevzuat sistemi bulunmasına rağmen, e-devlet ile ilgili olarak derli toplu denilebilecek bir mevzuat bütünlüğünden bahsetmek mümkün değildir. Çok kısa bir mazisi olan elektronik imza kanunu bile, tek başına e-devlet alanındaki boşluğu doldurmaya yetecek bir düzenleme değildir. Her ne kadar büyük bir eksikliği giderdiği söylenebilirse de, gerek e-devlet kanun taslağının kanunlaşması gerekse ikincil konumdaki diğer mevzuatın söz konusu mevzuat değişikliklerine uygun hale getirilmesi büyük önem arz etmektedir. Aksi bir durumda yasal dayanağı olmayan işlemler tesis edilir ki, bu durumun kanuni idare ve yasaya bağlı devlet ilkeleriyle bağdaşması mümkün değildir.

E-devlet alanında yeterince yetişmiş personel ihtiyacının da giderilmesi büyük önem taşımaktadır. Böylece kurumların ihtiyacı olan nitelikli insan gücü sağlanarak, sunulan hizmetlerin daha verimli sunumu sağlanmış olacaktır.

Ülkemizde, medya okuryazarlığının gelişmiş ülkelerden daha düşük olduğu birçok çalışmada ortaya konulmuştur. Bu açıdan bakıldığında, e-devletin tanınırlığı ve bilinirliği konusu önemli bir gündem başlığı olarak yerini almaktadır. Her ne kadar küreselleşmeyle devletlerin sınırları ortadan kalkmakta, başta e-ticaret olmak üzere hayatın her alanına bilgisayarın sirayet ettiği ve bunun sonucunda da özellikle genç nesillerin bilgisayara daha yatkın oldukları gözlenmekte ise de e-devlet alanında yetkin personel eksikliği de her zaman varlığını hissettirmektedir. Diğer taraftan ülkemizde yürütülmekte olan e-devlet projeleri, aslında bir bütünün parçaları olmakla beraber, aralarında tam olarak bir uyumlaştırmanın sağlanamadığı görülmektedir. Projeler arasında tam bir uyumlaştırmanın sağlanması halinde ise kamu hizmetlerinin elektronik anlamda en ideal olarak sunumu sağlanmış olacaktır.

Diğer taraftan, e-devlet alanındaki gelişmelere koşut olarak veri güvenliğinin sağlanması çalışmaları da büyük bir öneme haizdir. Yapılacak çalışmalar kapsamında yetkisiz erişimlerin önü kapatılarak, özellikle mahremiyet içeren hususlarda erişimin oldukça sınırlı tutulması gerekmektedir.

Sonuç olarak, ülkemiz e-devlet çalışmalarına diğer birçok ülkeye nazaran geç başlamış bir ülke olmakla beraber, kısa sürede oldukça uzun yollar almayı başarmıştır. Ancak her sistemin olduğu gibi, e-devlet sisteminin de hem farkındalığının ortaya

konulması hem de medya okuryazarlığı denilen, insanların internet erişimi sayesinde bilgilere sanal ortamdan ulaşmasının sağlanması, hayata geçirilen projelerin başarıya ulaşması noktasında olmazsa olmazlardandır. Küresel anlamda rekabetten söz edilebilmesi için, bilgi transfer eden değil, aksine bilgi üreten bir ülke olunması gerekmektedir. Bu bağlamda, ulaşılması amaçlanan çağdaş medeniyet ancak ve ancak üretilen bilginin doğru zamanda ve doğru yerde kullanılması ile bir anlam ifade edecektir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Aktan, Coşkun Can (ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara, Hak İş Yayınları, 2002.

Aktel, Mehmet, *Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi*, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2003.

Arifoğlu, Ali, *e-Dönüşüm: Yol Haritası, Türkiye, Dünya*, Ankara, Sas Yayınları, 2004.

Arifoğlu, Ali, vd., *E-Devlet Yolunda Türkiye*, Ankara, Türkiye Bilişim Derneği Yayınları, 2002.

Bhatnagar, Subhash, *Unlocking E-Government Potential: Concepts, Cases and Practical Insights*, Yeni Delhi, Sage Publications, 2009.

Devlet Planlama Teşkilatı, “*e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı*” *Değerlendirme Raporu (Rapor No:4)*, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, 2005.

Devlet Planlama Teşkilatı, “*e-Devlet Proje ve Uygulamaları*”, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Yayınları, 2005.

Devlet Planlama Teşkilatı, “*Türkiye E-Devlet Raporu*”, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Yayınları, 2009.

Devlet Planlama Teşkilatı, *e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi*, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, 2007.

Doğan, İsmail, *Sosyoloji*, Ankara, Sistem Yayıncılık, 1998.

Dura, Cihan, *Bilgi Toplumu*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.

Giddens, Anthony, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1998.

Hirst, Paul, Grahame Thompson, *Küreselleşme Sorgulanıyor*, İstanbul, Dost Kitabevi, 1998.

Karabağ, Servet, *Mekânın Siyasallaşması*, Ankara, Gazi Kitabevi, 2006.

Kaya, Ali, Meral Güneş, *Ulusal Yargı Ağı Projesi I*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011.

Kutlu, Erol, *Bilgi Toplumunda Kalkınma Stratejileri*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2000.

Okçu, Murat, Mehmet Aktel, Uysal Kerman, “İki Süreci Anlamak: Kamu Yönetiminde Küreselleşme ve Avrupalılaşma”, *Küresel Esintiler ve Yerel Etkiler Sarmalında Türk Kamu Yönetimi*, Ankara, ed. Abdullah Yılmaz, Yavuz Bozkurt, Gazi Kitabevi, 2007.

Oran, Baskın, *Küreselleşme ve Ulus Devlet*, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2001.

Öğüt, Adem, *Bilgi Çağında Yönetim*, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2003.

Ökmen, Mustafa, Bekir Parlak, *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler İlkeler Yaklaşımlar ve Mevzuat*, Bursa, Alfa Aktüel Yayınları, 2010.

Ökmen, Mustafa, Serhat Baştan, Abdullah Yılmaz, *Kamu Yönetimi*, ed. Abdullah Yılmaz, Mustafa Ökmen, Ankara, Gazi Kitabevi, 2004.

Robertson, Roland, *Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, İstanbul, Bilim Sanat Yayınları, 1999.

Sarıbay, Ali Yaşar, *Modernite'nin İronisi Olarak Globalleşme*, İstanbul, Everest Yayınları, 2004.

Sezen, Seziye, *Türkiye’de Planlama*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1999.

T.C. Adalet Bakanlığı, “*UYAP Bilirkişi Portal Broşürü*”, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, t.y.

T.C. Adalet Bakanlığı, *UYAP (UYAP SMS – VATANDAŞ PORTAL – AVUKAT PORTAL)*, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara, t.y.

T.C. Adalet Bakanlığı, *UYAP Bilirkişi Portal*, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, t.y.

T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, *SOYBİS Sosyal Yardım Bilgi Sistemi*, Ankara, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yayınları, 2011.

T.C. Sayıştay Başkanlığı, “*E-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler (Performans Denetimi Raporu)*”, Ankara, T.C. Sayıştay Başkanlığı Yayını, 2006.

Tutar, Hasan, *Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi*, İstanbul, Hayat Yayıncılık, 2000.

Uçkan, Özgür, *E-devlet, E-Demokrasi ve Türkiye*, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2003.

Ülger, İbrahim, *Küreselleşme*, İzmir, Etki Yayınları, 2000.

Yahyagil, M. Y., *KOBİ'lerde Bilgisayar Teknolojileri Uygulamaları*, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2000.

Yıldırım, Murat, *e-Devlet ve Yurttaş Odaklı Kamu Yönetimi*, Ankara, Nobel Yayınları, 2011.

Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Ankara, Seçkin Kitabevi, 1985.

MAKALELER

Acar, Durmuş, Osman Tuğay, “Bilgi Toplumu Sürecinde İşletme Yöneticilerinin Üniversite – Sanayi İşbirliğine Bakış Açılarının Analizi: Burdur Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.4, 2006, ss.1-22.

Acar, Ergül, “Küreselleşme ve Ulus Devletin Geleceği”, *Memleket Siyaset Yönetim*, c.III, S.8, 2008, ss.127-128.

Acar, Sami, Hülya Gürsoy, “Türkiye Mahkemelerinde Sesli Görüntülü Kayıt ve Video Konferans Sistemi Uygulamasına Geçiş: Ceza Mahkemeleri Örneği”, *Ankara Barosu Dergisi*, S.IV, 2012, ss.109-137.

Açıkmış, Turan, Ulvi Karaşahin, “SEGBİS”, *UYAP Bilişim Dergisi*, S.5, 2012, ss.21-37.

Adıgüzel, Kadir, “UYAP ve Yararları”, *UYAP Bilişim Dergisi*, S.3. ss.23-25.

Altın, Esin, “Türkiye’de Elektronik İmza ve Elektronik Devlet Uygulamaları: Elektronik Belge Yönetimi Açısından Bir Değerlendirme Denemesi”, *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, S.3, 2008, ss.279-295.

Bağçe, Hüseyin Emre, “Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi”, *Amme İdaresi Dergisi*, S.32, 1999, ss.3-14.

Balay, Refik, “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, *Ankara Eğitim Fakültesi Dergisi*, c.37, S.2, 2004, ss.61-82.

Balcı, Asım, Harun Kırılmaz, “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Kapsamında E-devlet Uygulamaları”, *Türk İdare Dergisi*, S.463-464, 2009, ss.45-70.

Bilen, Mahmut, Cahit Şanver, "Genişleyen Devletin Bunalımı ve E-devlet", *Kocaeli Üniversitesi I. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, 2002, c.1, ss.101-117.

Bilginli, Nilüfer Kibar, “Vergi Daireleri Otomasyonu Projesi VEDOP”, *Dış Denetim Dergisi*, 2011, ss.173-182.

Cerny, P. G., “Globalization and Other Stories: The Search for a New Paradigm for International Realitions”, *International Journal*, S. 51, 1996, ss.617-637.

Çarıkçı, Oğuzhan, “Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.12, 2010, ss.95-122.

Çelik, Mehmet Yunus, “Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.2, S.32, 2012, ss.57-74.

Çevikbaş, Rafet, “Türkiye’de E-devlet ve E-İmza Altyapısı Uygulamaları”, *Türk İdare Dergisi*, S.463-464, 2009, ss.71-92.

Çukurçayır, M. Akif, Esra Çelebi, “Bilgi Toplumu ve E-Devletleşme Sürecinde Türkiye”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, c.5, S.9, 2009, ss.59-82.

Delibaş, Kayhan, Kayhan Erdem Akgül, “Dünyada ve Türkiye’de E-devlet Uygulamaları: Türkiye’de E-demokrasi ve E-katılım Potansiyellerinin Harekete Geçirilmesi”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, c.13, S.1, 2010, ss.100-144.

Demirel, Demokaan, “E-devlet ve Dünya Örnekleri”, *Sayıştay Dergisi*, S. 61, 2006, ss.83-118.

Demirel, Demokaan, “Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: Etkin Devlet”, Sayıştay Dergisi, S.60, 2006, ss.105-128.

Demirel, Demokaan, “Yönetişimde Yeni Bir Boyut: E-Yönetişim”, Türk İdare Dergisi, S.466, 2010, ss.65-94.

Dikkaya, Mehmet, Deniz Özyakışır, “Küreselleşme ve Bilgi Toplumu: Eğitimin Küreselleşmesi ve Neo-Liberal Politikaların Etkileri”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, c.3, S.9, 2006, ss.151-172.

Ener, Meliha, Esra Demircan, “Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı ve Türkiye”, Yönetim Bilimleri Dergisi, c.4, S.2, 2006, ss.197-218.

Evin, Hakan, “Yeni Denen Eski Bir Oyun: Küreselleşme”, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, c.III, S.1, 2012, ss.59-80.

Gözü, Fahriye, Halik Mutioğlu, “Toplumun Değişen Yüzü: Bilgi Toplumu ve Bilişim Kültürü”, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, c.I, S.1, 2012, ss.465-476.

Hasanoğlu, Mürteza, “Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri”, Sayıştay Dergisi, S.43, 2001, ss.68-82.

İçli, Gönül, “Küreselleşme ve Kültür”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, c.25, S.2, 2001, ss.163-173.

Karabıçak, Mevlüt, “Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Ortaya Çıkan Yönelim ve Tepkiler”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.7, S.1, 2002, ss.115-131.

Karagülmez, Ali, “Elektronik Devlet Kavramı”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S.2, 2010, ss.449-476.

Kayıkçı, Sabrina, “Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Paradigmasına Etkisi ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları”, Mülkiye Dergisi, c. 31, 2007, ss.137-164.

Kırçova, İbrahim, “e-Devlet Uygulamaları ve Ekonomiye Etkileri”, *İstanbul Ticaret Odası Dergisi*, 2003, ss.1-182.

Konak, Nahide, “Ekonomik Küreselleşme ve Ulus Devlet: Kuramsal Yaklaşımlar”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, S.1, 2011, ss.149-164.

Köse, Özkan, “UYAP SMS Bilgi Sistemi İle”, *UYAP Bilişim Dergisi*, S.2, 2009, ss.44-47.

Kunt, Ertan, “UYAP ile Hukukun Kaynaklarına ve Güncel Mevzuata Erişim”, *UYAP Bilişim Dergisi*, S.4, ss.13-21.

Maraş, Gökçe, “Kamu Yönetimlerinde E-Devlet ve E-Demokrasi İlişkisi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.37, 2011, ss.121-144.

Mekik, Gürsel, “Türkiye’de İdari Yargı Yerlerinde Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı”, *Danıştay Dergisi*, S.123, 2010, ss.21-31.

Metin, Abdullah, “Türkiye’de E-Devlet Uygulaması ve E-Devletin Bürokrasiye Etkisi”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.7, 2012, ss.97-108.

Naralan, Abdullah, “Türkiye’de E-Devlet Güçlükleri”, *EKEV Akademi Dergisi*, S.35, 2008, ss.27-40.

Numanoğlu, Gülcan, “Bilgi Toplumu – Eğitim – Yeni kimlikler – 1”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, c.32, S.1, 1999, ss.331-339.

Odabaş, Çağlayan, “Stratejik Yönetim ve e-Devlet”, *Sayıştay Dergisi*, S.55, 2006, ss.83-94.

Orta, Mesut, “Türkiye’de Elektronik İmza uygulaması”, *Elektrik Mühendisliği Dergisi (Nisan 2007 Eki)*, S.430, 2007, ss.1-24.

Önder, Fatih, “Elektronik İmzanın Hukuki Niteliği”, *UYAP Bilişim Dergisi*, S.2, 2009, ss.20-31.

Pamukoğlu, Kadri, Mustafa Ocak, “Bilişim Teknolojilerinin Devletin Etkinliğindeki Rolü ve İnternet Üzerinden Satış Uygulaması”, *Harita Dergisi*, S.137, 2007, ss.54-71.

Saatçioğlu, Cem, Bekir Gövdere, “Küreselleşme, Teknoloji ve İşsizlik Arasındaki İlişkiye Eleştirel Bir Yaklaşım”, *İktisat Dergisi*, S.416, 2001, ss.40-44.

Sağsan, Mustafa, “E-devlet: Toplumların Yeni Umut Işığı mı?”, *Stratejik Analiz Dergisi*, S.19, 2001, ss.1-11.

Sarboland, Kheyrollah, “İran’da e-Devlet”, *Sosyo Ekonomi Dergisi*, S.1, 2012, ss.134-156.

Saylan, İbrahim, “İnternet: Demokrasiye Açılan Kapı? Türkiye ve İtalya Örnekleri Çerçevesinde e-Devlet Uygulamaları”, *Amme Dergisi*, C.42, S.3, 2009, ss.141-162.

Şakar, Ayşe Yiğit, “Türkiye’de e-Devlet Uygulamalarının Vergi Hukuku Alanına Yansımaları: E-Haciz Uygulaması ve Karşılaşılan Sorunlar”, *Mali Çözüm Dergisi*, 2011, ss.69-87.

Şakar Ceren, Fatma Neval Genç, “Avrupa Birliği Reform Süreci Çerçevesinde Türkiye’de Yargı Reformları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2015, c.20, S.3, ss.341-359.

Şişman, Aziz, Zübeyde Alkış, E. Erdem Maraş, “E-Devlet ve M-Devlet’in Geliştirilmesinin Önündeki Engel; Sayısal Uçurum”, *Harita Teknolojileri Elektronik Dergisi*, c.III, S.1, 2011, ss.27-37.

T.C. Sayıştay Başkanlığı, “e-Dönüşüm Türkiye Projesi Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetler (Özet)”, *Sayıştay Dergisi*, S.62, ss.136-137.

Törenli, Nurcan, “E-devletin Ekonomi Politikğine Giriş: Kullanıcı Dostu Ortamlarda Sanallaşan Kamu Hizmetleri”, *A.Ü. SBF Dergisi*, S.60, 2005, ss.191-224.

TÜSİAD, “Türkiye için e-Devlet Yönetim Modeli’ne Doğru: Mevcut Durum Değerlendirmesi ve Öneriler Raporu Özet Bulgular”, *TÜSİAD Basın Bülteni*, 30 Eylül 2010.

Uçkan, Özgür, “E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim: Bir İlkesel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü”, *Stradigma.Com Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi*, S.5, 2003, ss.1-19.

Uçkun, Seher, Gazi Uçkun, Hasan Latif, “Bilgi Toplumu ve Türkiye”, *Kocaeli Üniversitesi I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, 2002, ss.235-249.

Uçmaz, Mustafa, “Türkiye’de Sayısal İmza (E-İmza) ve Adalet Bakanlığı’nda E-İmza Kullanımının Değerlendirilmesi”, *AKÜ Fen Bilimleri Dergisi*, S.2, 2009, ss.51-59.

Uğur, A. Atilla, İbrahim Çütçü, “E-devlet ve Tasarruf Etkisi Kapsamında VEDOP Projesi”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, c.1, S.2, 2009, ss.4-20.

Ulusoy, Ahmet, Birol Karakurt, “Türkiye'nin E-devlete Geçiş Zorunluluğu”, *Kocaeli Üniversitesi I. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, 2002, ss.114-141.

Yeşiltuna, Dilek Ç., “Kültürel Alanda Küresel – Yerel İlişkisi”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, c.IV, S.2, 2006, ss.481-493.

Yılmaz, Abdullah, “AB’ye Uyum Sürecinde Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümü Üzerine Notlar”, *DPU Sosyal Bilimler Dergisi*, S.17, 2007, ss.215-240.

Züriyet, Özel, Kasım Pınar, Arzu Bilgin, “Doküman Yönetim Sistemi”, *UYAP Bilişim Dergisi*, S.1, 2009, ss.68-75.

İNTERNET KAYNAKLARI

Aktan, Coşkun Can, “Bilgi Toplununun Doğuşu ve Gelişimi”, <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/bilgi-toplumu/bilgi-toplum-dogusu.htm>, 10.02.2014.

Aktan, Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, “Globalleşme Sürecinde Çokuluslu Şirketler”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/aktan-makale.pdf>, 13.12.2013.

Aktan, Coşkun Can, “E-devlet Nerede Uygulanır?”, www.canaktan.org/politika/e-devlet/nerede-uygulanir.htm, 15.09.2013.

Aydın, Mehmet Devrim, “e-Avrupa + Türkiye: Bilgi Teknolojileri Alanında Avrupa Birliği Kriterlerine Uyum”, <http://www.digitaldevlet.org/eavrupa.pdf>, 25.10.2014.

Aykırı, Hasan, “Yeni Ekonomide Devletin Rolü”, dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye.../md/.../yeniekonomidedevletin.pdf, 24.11.2014.

Babacan, Mehmet Emin vd., “Demokrasinin E-Dönüşümü”, http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1427/file/m_eminbabacan.pdf, 24.11.2014.

Balcı, Asım, “Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar ve Kamu Hizmet Sunumuna Etkileri”, <http://www.canaktan.org/politika/kamuda-kalite/balci.pdf>, 24.11.2014.

Cılga, İbrahim, “Küreselleşme Sürecinde Devlet Sorunu ve Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması”, www.sosyalhizmetuzmani.org/kuresellesmevekamu.doc, 29.01.2014.

Çalık, Deniz, Özge Pelin Çınar, “Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu ve İnternet”, http://inet-tr.org.tr/inetconf14/kitap/calik_cinar_inet09.pdf, 10.02.2014.

Çam, Ali Rıza, “Britanya Hukuk Sisteminde Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı ve UYAP ile Mukayesesi”, www.adalet.gov.tr/duyurular/2009/mayis09/mobil_devlet/mdevlet.ht, 24.11.2014.

Çiçek, Serdar, Hüseyin Güçlü Çiçek, Uğur Çiçek, “Kamu Hizmetlerinin Etkinliğinde E-Devlet Kullanımı ve Beklentileri”, <http://www.deu.edu.tr/userweb/hilmi.coban/%C3%B6devler/e-devlet/kamu-hizmetleri-e devlet.pdf>, 25.10.2014.

Duyuru, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2007/nisan07/eimza/protokol.htm>, 25.10.2014.

E-İmza Yararları, <http://www.eimzaturkiye.com/e-imza-yararlari/>, 06.10.2015.

E-Ticaret Bülteni (Haziran 2006), İstanbul Ticaret Odası, <http://www.ito.org.tr/Dokuman/eTicaret/04.02.03.02.13.pdf>, 24.11.2014.

Ergün, Ömer, “Dijital İmza ve Dijital İmzanın Kullanımı”, <http://ab.org.tr/ab05/tammetin/181.doc>, 24.11.2014.

Erol, Hüseyin, M. Ali Akcayol, “Türkiye’de Elektronik İmza Uygulamalarında Durum Analizi ve Öneriler”, <http://ueimzas.gazi.edu.tr/pdf/poster/63.pdf>, 24.11.2014.

Evren, Aslı, “E-Devletin Amaçları”, http://www.nvi.gov.tr/attached/NVI/makale.doc/e_Devlet-genel-cerceve.doc, 23.11.2014.

Gül, Hasan, “Kamu Kuruluşlarında Elektronik Hizmetlerin Yaygınlaştırılması (E-Devlet)”, <http://kontrol.bumko.gov.tr/Eklenti/6840,gul-h-kamu-kuruluslarinda-elektronik-devlet-hizmetlerin-.pdf?0>, 25 Ekim 2014.

İnce, N.Murat, “E-Devlet Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni Hizmetler”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/incem/e-devlet.pdf>, 23.10.2014.

Kamu SM, <http://www.kamusm.gov.tr/kurumsal/hakkimizda/>, 09.10.2014.

Karakoyunlu, Yılmaz, “Türkiye’de ‘e-Devlet’ Forumu Açılış Konuşması”, Bilişim Zirvesi, <http://www.hurriyetim.com.tr/dosya/bilisim2001/13bil.asp>, 23.10.2014.

Kaya, Muammer, “Bürokrasiden Kurtulmak İçin e-Devlet”, <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=226>, 19.09.2013.

Odabaş, Hüseyin, “Belge Yönetimi ve Türkiye’de Belge Yönetimi Gereksinimi”, <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/187>, 14.10.2014.

Oğurlu, Yücel, “İdare Hukuku Çerçevesinde E-devlet”, <http://inet-tr.org.tr/inetconf11/bildiri/70.doc>, 24.11.2014.

Özcivelek, Rukiye, “Dünyada ve Türkiye’de Elektronik Devlet Tartışmaları: Kavram Üzerine Bir Sorgulama”, http://www.bilten.metu.edu.tr/tubitakuzay/yayinlar/ict_euasia_2003_bld_R_Ozcivelek.pdf, 25.10.2014.

Seferoğlu, S. Sadi, Fatma Kübra Çelen, Aygöl Çelik, “Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları: Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üstüne Bir Analiz”, http://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/e-Ogrenme-II_Bolum-19.pdf, 25.10.2014.

Şahinbaş, Kevser, Özlem Güzelyazıcı, “Bazı Kamu Kurumlarında Elektronik İmza Uygulaması ve Karşılaşılan Sorunlar: Eminönü Belediyesi Örneği”, http://ab.org.tr/ab10/kitap/sahinbas_guzelyazici_AB10.pdf, 24.11.2014.

Şener, Merve, Ayten Paşayığıt, “E-devlette Kalite, Güvenlik ve Kişisel Gizlilik”, http://www.ituemk.org/dosyalar/2006_2.pdf, 01.10.2014.

T.C. Adalet Bakanlığı, “Avrupa Birliği Elektronik Adalet Konferansı Raporu (Prag, 16-19 Şubat 2009)”, <http://www.uyap.gov.tr/Elektronik-Adalet-Konferansi>, 18.01.2016.

T.C. Adalet Bakanlığı, “Proje Eşgüdüm Kurulu”, http://www.abgm.adalet.gov.tr/abproje/PEK_baskanlik.html, 11.01.2016.

T.C. Adalet Bakanlığı, “Projeler”, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/abproje/tamamlanan%20projeler.html>, 11.01.2016.

T.C. Başbakanlık, “E-Devlet ve Bilgi Toplumu Kanun Tasarısı Taslağı”, www.basbakanlik.gov.tr/Handlers/FileHandler.ashx?FileId=1862, 09.10.2014.

T.C. İçişleri Bakanlığı, “Türkiye’de Uygulanan Seçilmiş e-Devlet Projeleri”, http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/edevletantalya.doc, 25.10.2014.

T.C. Ulaştırma Bakanlığı Türkiye Ulusal Enformasyon Ana Planı (TUENA) Kurumsal Yapılanma (Alt İş Paketi), <http://www.inovasyon.org/pdf/5000-g-t-a-031.pdf>, 29.09.2015.

Türk Standartları Enstitüsü, “e-Dönüşüm Türkiye 2006-2010 Eylem Planı Eylem No:26 E-Ticaret Güvenlik Altyapısı”, Türk Standartları Enstitüsü Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, http://www.ekonomi.gov.tr/upload/482AA71B.../eticaret_guvenlik_raporu.pdf, 24.11.2014.

Türkiye Bilişim Derneği, “E-Devlet Üst Yapısı”, http://www.tbd.org.tr/usr_img/cd/kamubib14/raporlarPDF/RP2-2010.pdf, 25.11.2014.

Türkiye Bilişim Şurası, “E-Devlet Çalışma Grubu Raporu”, <http://www.oocities.com/gamozkan/e-Devlet.DOC>, 03.12.2010.

Türksat Bilişim, “E-Devlet Kapısı”, www.turksat.com.tr, 02 Ekim 2014.

UYAP Bilişim Sistemi, “Altyapı”, <http://www.uyap.gov.tr/tanitim/altyapi.html>, 05.12.2010.

UYAP Bilişim Sistemi, “Genel Bilgi”, <http://www.uyap.gov.tr/tanitim/genel.html>, 05.12.2010.

UYAP Bilişim Sistemi, “Tanıtım”, <http://www.uyap.gov.tr/tanitim/altyapi.html>, 05.12.2010.

Ünver, Mustafa, Cafer Canbay, “Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Siber Güvenlik”, www.btk.gov.tr/bilgi_teknolojileri/siber_guvenlik/.../siber_guvenlik.pdf, 24.11.2014.

Ünver, Yener, “Üçüncü Yargı Paketinin Genel Değerlendirilmesi”, <http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruhad/issue/download/.../5000000614>, 20.01.2016.

Yılmaz, Şule, “Bilgi Yönetimine Giden Yol: E-Türkiye Sürecinde Elektronik Belge Yönetiminin Önemi ve Mevcut durum Çalışmaları”, www.kaynak.unak.org.tr/unak05/u05-11.pdf, 25.10.2014.

DİĞER KAYNAKLAR

IX. Kalkınma Planı (2007 – 2013), 01.07.2006 tarih ve 26215 sayılı Resmi Gazete.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 30.01.2013 tarih ve 2012/2648 esas sayılı kararı.

4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu, 24.10.2003 tarih ve 25269 sayılı Resmi Gazete.

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu, 23.01.2004 tarihli ve 25355 sayılı Resmi Gazete.

5369 sayılı Bilgi Edinme Kanunu, 25.06.2005 tarih ve 25856 sayılı Resmi Gazete.

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, 23.05.2007 tarih ve 26530 sayılı Resmi Gazete.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, 04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmi Gazete.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Mustafa Yücel ÖLMEZ

Doğum Yeri ve Yılı: Saimbeyli – 1982

Medeni Hali: Evli – 2 Çocuklu

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi: Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi – 2003

İŞ DENEYİMİ

1. 2004 - 2005 TEDAŞ - Kamu İşçisi
2. 2005 - 2007 Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi – Devlet Memuru
3. 2007 - Maliye Bakanlığı – Vergi Denetmen Yardımcısı
4. 2007 – 2009 Adalet Bakanlığı - İdari Yargı Ankara Hâkim Adayı
5. 2009 – 2013 Samsun 1. İdare Mahkemesi - İdare Mahkemesi Üyesi
6. 2013 – 2014 Kamu Denetçiliği Kurumu – Geçici Görevli Hâkim
7. 2014 ve sonrası Danıştay – Tetkik Hâkimi